

**КОЛИ НАСТАНЕ МИР:
ВАРТІСТЬ ТА
АРХІТЕКТУРА
ВЕТЕРАНСЬКОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

Жовтень 2026

Авторки: Ірина Жук, Альона Горошко, Ліза Тіхоновська, Марта Бухтіярова

Редакторки: Олена Білоусова, Наталія Шаповал

РЕЗЮМЕ

Станом на 2026 рік Україна стоїть перед безпрецедентним викликом у ветеранській політиці: система, що має підтримувати людей після служби, не була розрахована на нинішній масштаб і водночас мусить готуватися до можливої масової демобілізації. Держава гарантує ветеранам та ветеранкам широкий перелік пільг, виплат і послуг, однак значна частина цих гарантій не забезпечена ні коштами, ні спроможністю надавачів послуг. Це дослідження аналізує, чи є ветеранська політика України **фіскально збалансованою** за різних сценаріїв продовження або припинення війни з огляду на реальні потреби ветеранів і ветеранок, фактичне користування програмами та незадоволений попит на підтримку.

Загалом, розрив між задекларованими потребами і реальним доступом є системним. За оцінками дослідження, станом на 2026 рік кількість демобілізованих УБД та ОІВВ становить близько **495 000 осіб**, а загальна кількість УБД та ОІВВ – близько **1 800 000**. Найпоширеніші потреби демобілізованих ветеранів та ветеранок, за даними опитування KSE Institute та опитувань інших організацій, – лікування (**36%**), пільги на комунальні послуги (**33%**), фінансова підтримка (**27%**), стоматологічна допомога (**24%**), житло (**22%**), оформлення статусів і пільг (**21%**), психологічна підтримка (**19%**) та працевлаштування (**17%**). Проте для більшості цих потреб охоплення державними програмами залишається низьким. Коли ресурси не відповідають гарантіям, виникає **приховане обмеження доступу** (implicit rationing): право на послугу формально існує, але отримують її насамперед більш поінформовані ветерани та ветеранки або ті, хто звернувся першими. Це підриває довіру до системи й унеможливорює пріоритезацію надання допомоги тим, хто потребує її найбільше.

Сучасна система гарантій сформувалася в кілька етапів, і кожен з них залишив свій відбиток.

Радянська спадщина заклала логіку підтримки за статусними категоріями та нормативами – житло, госпіталі, санаторії, пільги, – а не за індивідуальними потребами. Практичний доступ залежав від ресурсів регіону й рішень виконкомів, а працевлаштування взагалі не розглядалося як окремий напрям ветеранської політики.

Рання незалежність (1991–2014) закріпила цю модель у Законі № 3551, який і досі є основою системи. Держава гарантувала широкий перелік прав, але не створила достатніх фінансових та інституційних механізмів: значна частина навантаження лягла на місцеві бюджети, політика не була підкріплена необхідними фінансами. Наприклад, у 2004 році на квартирному обліку перебувало понад **18 тис.** звільнених військовослужбовців, з яких близько **70%** чекали на житло понад 10 років.

Період АТО/ООС (2014–2021) розширив коло отримувачів і приніс нові механізми – створення **Мінветеранів** (2018), перехід від житлових черг до грошових компенсацій і кредитів, монетизацію пільг, програмне фінансування. Однак розширення гарантій знову випередило ресурси: покриття потреби компенсаційним житловим механізмом становило лише **5–20%**. Крім того, програми адаптації не мали показників результативності.

Період повномасштабної війни (після 2022 року) став часом найшвидшого інституційного розширення: нові програми реабілітації, психологічної допомоги, стоматології, довготривалого догляду, житлові інструменти (“єОселя”, “єВідновлення”, компенсація оренди, житловий ваучер на **2 млн грн**), гранти для ветеранського бізнесу, цифрові сервіси “Дія” та “Ветеран PRO”.

Водночас частина гарантій, запроваджених у попередніх періодах – забезпечення автомобілями ОІВВ, санаторно-курортне лікування – формально чинні, але фактично призупинені.

У підсумку, сучасна політика поєднує елементи трьох історичних моделей і часто гарантує **процедуру, а не покриття потреби**. Відповідальність розпорошена: житлові інструменти адмініструє Мінрозвитку, медичні програми – МОЗ і НСЗУ, пільги та виплати – Пенсійний фонд, зайнятість – Мінекономіки та Державна служба зайнятості, тоді як Мінветеранів поєднує координацію з прямим адмініструванням окремих напрямів. За обмеженого фінансування логіка **“перший звернувся – перший отримав”** створює нерівність доступу, яка залежить не від потреби, а від поінформованості та часу звернення.

Зіставлення потреб, гарантій і фактичного користування дозволяє виокремити дві контрастні групи програм.

- **Висока потреба, але низьке охоплення відповідними послугами.** У 2025 році психологічну допомогу за державною програмою отримали близько **10 000 осіб** за бюджету **19 млн грн**, тоді як оціночна потреба становить близько **83 700 осіб**. Серед всіх пацієнтів, госпіталізованих у 2024 році з травматичною ампутацією стопи, **85,5%** не отримали жодної реабілітації. У пошуку роботи перебуває близько **64 000 ветеранів та ветеранок**, але в першому кварталі 2026 року до ДСЗ звернулися лише близько **7 000**, і роботу знайшли близько **1 000**. Держава змогла забезпечити лише **3%** потреби в професійному навчанні та **3%** потреби в грантах для бізнесу.
- **Широке охоплення окремих програм, не засноване на потребах.** Допомогою для занять спортом у 2025 році скористалися близько **82 000 осіб (493 млн грн)**, на 2026 рік заплановано **600 млн грн**, а компенсацію автострахування отримує широке коло ветеранів та ветеранок незалежно від потреби (**51 млн грн** у 2025 році). Для порівняння, компенсацію за переобладнання автомобіля, яке може суттєво покращити добробут ветеранів та ветеранок, у 2026 році зможуть отримати лише **0,6% ОІВВ**.

Існує невідповідність між потребами ветеранів і ветеранок та інструментами підтримки з боку держави, а також між зобов'язаннями держави та наявними коштами. Особливо показовою є **житлова підтримка**. Відповідно до даних дослідження KSE Institute, близько **10%** ветеранів та ветеранок живуть у нестабільних житлових умовах, ще **1%** – у кризових, проте державна політика не пріоритезує їх, а “єОселя” доступна насамперед тим, хто може сплатити перший внесок. Водночас, цей механізм є досить дорогим – за оцінками KSE Institute, компенсація відсотків за іпотекою для вже виданих кредитів, які отримали чинні військовослужбовці та демобілізовані, може становити близько **2,6 млрд гривень на рік**.

Існують і **гендерні відмінності у потребах**: ветеранки частіше потребують перекваліфікації (**19%** ветеранок проти **5%** серед ветеранів) і частіше не можуть отримати такі послуги (**12%** проти **3%**), так само як і послуги кар’єрних радників (**9%** проти **1%**).

Прогалини державної системи частково заповнюють інші учасники, але не на рівних умовах.

- **Міжнародні партнери** – США, Німеччина, Данія, Польща, Литва, Канада, Японія, ЄС і НАТО – фінансують гарячі лінії, реабілітаційні центри, протезування, програми зайнятості та цифрові сервіси. Проте їхня підтримка має проєктний, обмежений у часі характер і зосереджена переважно на **реабілітації та психічному здоров’ї**.
- **Громадянський сектор** – ветеранські простори, фонди, реабілітаційні центри, правозахисні організації – надає персоналізовану допомогу там, де державні механізми

діють повільно; наприклад, центр UNBROKEN допоміг понад **20 000** пораненим. Однак більшість організацій залежить від донорського та приватного фінансування, а **працевлаштування і житло** залишаються недофінансованими незалежно від того, хто надає підтримку.

Правова рамка демобілізації має **дворівневу модель**. Під час воєнного стану звільнення можливе лише за вичерпним переліком індивідуальних підстав, тоді як масова демобілізація буде стратегічним рішенням Президента України, яке затверджуватиме Верховна Рада. Таке рішення запускати не лише припинення служби, а й **одночасний перехід великої кількості людей до системи ветеранської політики** – з усіма фіскальними й організаційними наслідками.

Щоб оцінити ці наслідки, дослідження вперше розраховує повну вартість ветеранської політики за допомогою **динамічної когортної моделі** на 36 місяців, що охоплює **46 програм** в шести напрямках і **шість сценаріїв** – два сценарії розвитку подій (продовження або припинення війни) та три сценарії обсягу гарантій:

- **Базовий сценарій** відтворює чинні гарантії та фактичні рівні користування ними станом на весну 2026 року за подальшого збільшення кількості демобілізованих.
- **Сценарій Кодексу** ґрунтується на проєкті Кодексу законів про Захисників і Захисниць і є **найдешевшим** – але лише тому, що багато чинних гарантій у проєкті не згадано.
- **Сценарій KSE** суттєво підвищує охоплення пріоритетними послугами (психологічна допомога, реабілітація, житло для вразливих груп, працевлаштування) і скасовує низькопріоритетні пільги; він є **найдорожчим**, що показує: перерозподілу коштів недостатньо, потрібні й додаткові ресурси.

Вартість гарантій, включених до моделі, становить від **758,6 млрд грн** до **1,1 трлн грн** за 36 місяців або **252,9–370,5 млрд грн** на рік – **5,3–7,8%** загальних видатків державного бюджету 2026 року. Левову частку становлять **перехідні оборонні витрати** – виплати при звільненні та пенсії по інвалідності (**711,8–826,6 млрд грн** за 36 місяців). У сценарії продовження війни близько **половини** з них припадає на пенсії по інвалідності; у сценарії припинення війни демобілізація охоплює близько **940 000** осіб за три роки, і зростає частка компенсації за невикористані відпустки та допомоги мобілізованим при звільненні. Ці оцінки є консервативними: модель не враховує витрат після 36 місяців, місцевих бюджетів, донорських коштів та адміністративних витрат.

Наведені цифри – лише кілька можливих варіантів розвитку подій, адже жоден зі сценаріїв не дає відповіді на питання, якими мають бути ветеранські гарантії в Україні. Ці сценарії показують, скільки коштуватимуть різні підходи і які компроміси за ними стоять. Вибір між ними – передусім політичне рішення, яке має бути ухвалене з залученням максимального кола зацікавлених сторін.

Міжнародний досвід **Хорватії, Ізраїлю та США** підтверджує ризики. Технічний акт демобілізації завжди відбувається значно швидше, ніж формується інституційна відповідь на нього, а рішення перших років визначають траєкторію політики на десятиліття. Щедрість системи не гарантує справедливості: в Ізраїлі максимальна виплата особі з інвалідністю внаслідок війни сягала понад **434%** середньої зарплати проти близько **115%** для цивільної особи з тими самими потребами, а формально нейтральний GI Bill у США створив тривалий розрив між “білими” й “чорними” ветеранами. Компенсація без реінтеграційної складової відтворює

пасивність – після війни у В'єтнамі лише **13%** ветеранів, які звернулися до служб зайнятості, отримали роботу.

Зрештою, головна проблема ветеранської політики України – не нестача окремих програм, а **відсутність прозорої пріоритезації**. Держава розширює гарантії, не визначаючи, кому, які послуги і з яким рівнем охоплення вона реально може забезпечити. Жоден зі змодельованих сценаріїв не вміщується в нинішні ресурси, тому пріоритезація є не вибором, а єдиним важелем, який повністю перебуває в руках держави. Будівельні блоки для такої політики вже існують – Стратегія ветеранської політики до 2030 року, цифрові сервіси, мережа надавачів послуг і партнерів; їх потрібно перетворити на передбачувану систему, орієнтовану на потреби та результат.

Щоб ветеранська політика стала реалістичною та ефективною, **Кабінету Міністрів України та Мінветеранів рекомендується:**

- запровадити **прозору пріоритезацію гарантій** замість прихованого обмеження доступу: визначити перелік пріоритетних послуг і цільові рівні охоплення ними, застосовуючи аналітичний підхід “потреби – гарантії – користування – ефективне охоплення”;
- **розрахувати потенційну вартість демобілізації** на основі фактичної чисельності військовослужбовців і сценаріїв переходу до мирного часу, регулярно оновлюючи розрахунки відповідно до змін чисельності особового складу та безпекової ситуації;
- **доопрацювати проєкт Кодексу** так, щоб він або об'єднував усі ветеранські гарантії, або чітко визначав долю тих, що до нього не включені, і супроводжувався оцінкою вартості;
- **переглянути широкі пільги** з невизначеним впливом на добробут – допомогу для занять спортом, компенсацію автострахування для всіх, разову виплату до Дня Незалежності, додаткові послуги первинної медичної допомоги – після оцінки їх впливу, а вивільнені кошти спрямувати на пріоритетні послуги; щодо гарантій, встановлених законом, – разом із Верховною Радою України;
- запровадити **систематичний облік** кількості отримувачів, вартості на одну особу, незадоволеного попиту та результативності кожної програми.

Щоб гарантії стали доступними для тих, хто їх найбільше потребує, **органам, що адмініструють програми (МОЗ і НСЗУ, Мінекономіки та ДСЗ, Мінрозвитку, УВФ), рекомендується:**

- суттєво **підвищити охоплення психологічною допомогою, реабілітацією та протезуванням**, одночасно розбудовуючи мережу надавачів і фахівців;
- розширити **допомогу у працевлаштуванні, перенавчанні та адаптації робочих місць**, зокрема з урахуванням вищого незадоволеного попиту серед ветеранок;
- **переорієнтувати житлову підтримку** на ветеранів та ветеранок у нестабільних і кризових житлових умовах, OIBB та ветеранів та ветеранок ВПО, насамперед через компенсацію оренди житла.

Щоб донорська допомога посилювала систему, а не лише заповнювала окремі прогалини, **міжнародним партнерам рекомендується:**

- спрямовувати більше підтримки в **недофінансовані напрями** – працевлаштування, житло та соціальну інтеграцію в громадах;
- узгоджувати програми з **пріоритетами держави** і сприяти інтеграції успішних пілотних підходів у державні програми.

Наступний крок для держави та її партнерів – перетворити розгалужений набір гарантій на передбачувану систему, яка буде фінансово реалістичною для бюджету і справді допомагатиме ветеранам і ветеранкам повернутися до цивільного життя. Оскільки процес пріоритезації завжди потребує складних рішень, обговорення та напрацювання варіантів майбутньої політики має відбуватися з залученням усіх сторін – держави, ветеранів і ветеранок, чинних військовослужбовців, громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	2
ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	8
ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК В УКРАЇНІ	10
Період до 1991 року (Радянська спадщина)	11
Період 1991-2014 років (Рання незалежність)	12
Період 2014-2021 років (АТО/ООС)	17
Період після 2022 року (Повномасштабна війна)	22
ВЕТЕРАНСЬКА ПОЛІТИКА: ПОТРЕБИ, ПІДТРИМКА ТА ВІДПОВІДНІСТЬ ПРИНЦИПАМ	30
Наскільки державні гарантії відповідають потребам ветеранів і ветеранок	30
Екосистема недержавної підтримки ветеранів та ветеранок в Україні	36
Відповідність принципам сучасної державної підтримки ветеранів та ветеранок	48
ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ ТА ВАРТІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ: СЦЕНАРІЙ І БЮДЖЕТНІ НАСЛІДКИ	53
Демобілізація та доступ до ветеранських гарантій	54
Дворівнева модель припинення військової служби	54
Методологія моделювання вартості ветеранської політики	56
Результати моделювання вартості державної ветеранської політики	61
Опції демобілізації: міжнародний досвід і уроки для України	72
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	81
ДОДАТКИ	87

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
ЦК КПУ – Центральний Комітет Комуністичної партії України
КМУ – Кабінет Міністрів України
МСЕК – Медико-соціальна експертна комісія
Міноборони/МОУ – Міністерство оборони України
МВС – Міністерство внутрішніх справ України
СБУ – Служба безпеки України
ДПСУ – Державна прикордонна служба України
Держспецзв'язку – Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України
УДО – Управління державної охорони
СЗР – Служба зовнішньої розвідки
ЛКК – Лікарсько-консультативна комісія
ВПО – внутрішньо переміщені особи
ПМ – прожитковий мінімум
ТОТ – тимчасово окупована територія
ЄДЕБО – Єдина державна електронна база з питань освіти
ОСЦПВ – обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності
НСЗУ – Національна служба здоров'я України
МЗП – мінімальна заробітна плата
ГО – громадська організація
АТО – Антитерористична операція на сході України
ВВП – валовий внутрішній продукт
ВЛК – військово-лікарська комісія
ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я
ВРП – Вища рада правосуддя
ДСЗ – Державна служба зайнятості
ЕКОПФО – експертна команда з оцінювання повсякденного функціонування особи
ЄС – Європейський Союз
ЖКП – житлово-комунальні послуги

ЗСУ – Збройні Сили України

ЗУ – Закон України

МКХ – Міжнародна класифікація хвороб

Мінветеранів – Міністерство у справах ветеранів України

Мінекономіки – Міністерство економіки України

Мінрозвитку (Мінрегіон) – Міністерство розвитку громад та територій України

Мінсоцполітики – Міністерство соціальної політики України

Мінцифри – Міністерство цифрової трансформації України

МЗС – Міністерство закордонних справ України

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я України

ЮМ – Міжнародна організація з міграції

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

НГУ – Національна гвардія України

НУО – неурядова організація

ОДА – обласна державна адміністрація

ОВВ – особа з інвалідністю внаслідок війни

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ООС – операція Об'єднаних сил

ПДФО – податок на доходи фізичних осіб

ПМГ – Програма медичних гарантій

ПРООН – Програма розвитку ООН

ПТСР – посттравматичний стресовий розлад

ПФУ – Пенсійний фонд України

ТЗ – транспортний засіб

УБД – учасник бойових дій

УВФ – Український ветеранський фонд

УСВА – Українська Спілка ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів)

ФОП – фізична особа – підприємець

ЦНАП – центр надання адміністративних послуг

ЦОВВ – центральний орган виконавчої влади

ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК В УКРАЇНІ

- **Від статусної моделі до комплекснішої підтримки.** Ветеранська політика України розвивалася через напашування трьох моделей: радянської системи статусів і пільг, програмних механізмів, розширених після 2014 року, та інструментів реінтеграції, запроваджених після 2022 року. Попри розширення спектра послуг і гарантій, базова логіка надання підтримки за визначеними категоріями та статусами значною мірою збереглася.
- **Розширення гарантій не забезпечило повного покриття потреб.** Упродовж усіх періодів нормативне закріплення прав випереджало фінансові та інституційні можливості їх реалізації. Показовим є житлове забезпечення: у 2017–2019 роках компенсацію отримали окремі категорії ветеранів та ветеранок і членів сімей загиблих, однак станом на листопад 2020 року понад 4 тис. осіб усе ще не реалізували право на неї. У 2020–2021 роках покриття житлової потреби за окремими компенсаційними програмами становило лише 5–20%.
- **Після 2022 року суттєво розширилися напрями та інструменти підтримки.** Держава розвинула програми медичної й психологічної реабілітації, протезування, житлової підтримки, освіти, працевлаштування та ветеранського підприємництва. З'явилися спеціалізовані механізми для окремих потреб, зокрема довготривалого догляду, адаптації після втрати зору тощо. Цифрові сервіси й реєстри покликані спростувати доступ до програм, а нові інструменти зайнятості та підприємництва — підтримувати економічну реінтеграцію.
- **Система залишається інституційно розпорошеною.** Житлові, медичні, реабілітаційні та соціальні програми, а також інструменти підтримки працевлаштування адмініструються різними органами влади й установами. Мінветеранів координує розвиток ветеранської політики та адмініструє окремі інструменти підтримки, однак узгодження програм, обмін інформацією та розподіл відповідальності за результати потребують подальшого вдосконалення. Пріоритетом має бути не створення паралельної системи послуг, а налагодження ефективної взаємодії між наявними інституціями, узгодження їхніх функцій і забезпечення безперервного супроводу ветеранів та ветеранок під час отримання підтримки.
- **Доступ до підтримки залежить не лише від потреб ветерана та ветеранки.** Різні умови участі, бюджетні ліміти, несумісність програм, черговість і спроможність органів влади та громад створюють ризики нерівного доступу. За обмеженого фінансування фактична можливість отримати допомогу може залежати від поінформованості людини, її здатності пройти адміністративні процедури та часу звернення.
- **Ключовий напрям подальшого розвитку – перехід до узгодженої системи підтримки ветерана та ветеранки на різних етапах життя.** Для цього необхідно поєднати лікування й реабілітацію з подальшим забезпеченням житлом, освітою, працевлаштуванням і економічною самостійністю; узгодити наявні програми, посилити координацію між інституціями та пов'язати бюджетні ресурси з фактичними потребами й результатами підтримки.

Період до 1991 року (Радянська спадщина)

Радянська держава не розглядала підтримку ветеранів та ветеранок як сукупність індивідуальних бюджетних зобов'язань перед конкретною людиною. Політика у цій сфері будувалася через систему централізованих постанов і планових завдань, що оперували агрегованими показниками – обсягами введення житла, резервуванням частини житлового фонду, кількістю ліжок у госпіталах, місцями в санаторіях та будинках-інтернатах, нормами фінансування харчування і медикаментів – і реалізовувалася через відомчу та територіальну вертикаль управління.

Адресатами радянської ветеранської політики виступали юридично закріплені статусні групи, визначені через участь у війні, наявність інвалідності або втрату годувальника, а не через індивідуальні потреби. Базовими категоріями були учасники Великої Вітчизняної війни з числа військовослужбовців і партизанів, інваліди Вітчизняної війни (з поділом за I-III групами інвалідності), сім'ї загиблих (померлих) військовослужбовців, а також особи, прирівняні до них у встановленому порядку. У пізніший період до окремої категорії були віднесені військовослужбовці-інтернаціоналісти, зокрема учасники бойових дій у Республіці Афганістан, яким надавалися окремі пільги за спеціальними рішеннями уряду.

Формування цих категорій і обсягів підтримки відбувалося на рівні централізованих партійно-державних рішень, а їх реалізація – через відомчу та територіальну мережу виконавчих органів. У межах радянської моделі ветеранська політика включала широкий, але категоріально визначений набір форм підтримки:

- Житлове забезпечення, яке розглядалось як ключова форма матеріальної компенсації ветеранам та ветеранкам за службу та її наслідки: безвідсоткові позики на індивідуальне будівництво; першочергове та позачергове надання житла інвалідам війни і сім'ям загиблих; резервування частини житлового фонду в новобудовах (зокрема, у середині 1980-х років на рівні республіки було закріплено вимогу передавати не менше 10% житлової площі в новобудовах у розпорядження виконкомів виключно для забезпечення пріоритетних ветеранських категорій); будівництво спеціалізованих будинків і інтернатів; капітальні ремонти та адаптація житла з урахуванням фізичних обмежень ветеранів та ветеранок.
- Медичну допомогу та інституційну реабілітацію, з акцентом на диспансеризацію, першочергове стаціонарне лікування, розвиток мережі госпіталів, санаторно-курортне оздоровлення та інтернатний догляд. Підтримка будувалася навколо ліжкового фонду та закладів, а не навколо індивідуальних програм відновлення.
- Комунально-побутове та соціальне обслуговування, включно зі створенням територіальних центрів соціального обслуговування, відділень допомоги вдома, телефонізацією помешкань ветеранів та ветеранок і розвитком відповідної інфраструктури.
- Соціальні виплати та пільги, зокрема персональні пенсії для окремих категорій ветеранів та ветеранок і членів їхніх сімей, надбавки дітям загиблих військовослужбовців, а також пільги на безоплатний проїзд громадським транспортом.

Водночас працевлаштування не було виділене як окремий напрям ветеранської політики. У нормативних актах УРСР не передбачалося спеціальних програм, квот чи окремих механізмів

підтримки зайнятості. Повернення ветеранів та ветеранок до роботи розглядалося як частина загальної системи праці, а не як окрема соціальна чи реабілітаційна задача. Відповідно, питання економічної інтеграції ветеранів та ветеранок вирішувалося в межах загального трудового порядку, без спеціально адаптованих інструментів підтримки.

Таким чином, підтримка надавалася за формальними категоріями та за ознакою інвалідності, без урахування відмінностей у характері травм, віковій структурі ветеранів та ветеранок, соціальному становищі чи потребах у комплексному відновленні та поверненні до цивільного життя.

Формування ветеранської політики здійснювалося на рівні центральних партійно-державних органів – ЦК КПУ та Ради Міністрів УРСР – через ухвалення постанов, які визначали пріоритети, обсяги та строки реалізації заходів.

Практичне виконання рішень покладалося на відомчу та територіальну мережу: виконавчі комітети місцевих Рад народних депутатів, облвиконкоми, міськвиконкоми, а також профільні міністерства (соціального забезпечення, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, будівництва, зв'язку). Значну роль відігравали профспілки, підприємства й організації, які залучалися до виконання планових завдань на місцях.

Наукові дослідження¹ показують, що така інституційна архітектура зумовлювала нерівномірність реалізації навіть нормативно передбачених пільг: практичний доступ до житла, лікування чи матеріальної допомоги значною мірою залежав від ресурсів конкретного регіону, рішень виконкомів і ініціативи окремих посадових осіб. У ряді випадків важливу компенсаторну роль відігравали громадські ініціативи та ветеранські об'єднання, які фактично заповнювали прогалини державної політики. Зокрема, в 1990 році виникла Українська Спілка ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів) (УСВА), яка стала одним із перших інституційних представників ветеранів афганської війни. Вона здійснювала діяльність, спрямовану на підтримку ветеранів, організацію заходів та представлення їхніх інтересів, що частково компенсувало обмежену спроможність державної системи забезпечення.

Ветеранська політика в УРСР забезпечувала ветеранів та ветеранок широким переліком пільг і гарантій, однак не була орієнтована на індивідуальні потреби та активну соціальну інтеграцію. Саме ця логіка – пріоритет нормативів, інституцій і категорій над потребами конкретної людини – сформувала структурну основу ветеранської політики, яка інерційно зберігалася і після розпаду СРСР та значною мірою вплинула на проблеми, з якими Україна зіткнулася вже в період незалежності.

Період 1991-2014 років (Рання незалежність)

Після здобуття незалежності Україна значною мірою відтворила радянську логіку підтримки ветеранів та ветеранок – через статуси, пільги й негрошові форми підтримки, закріпивши її у законодавстві. Опорним актом став Закон України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”² (далі – Закон № 3551), ухвалений у 1993 році і чинний дотепер (з понад сотнею внесених змін), який інституціоналізував систему статусів (учасники бойових дій,

1 Див. “Соціальне забезпечення воїнів-«афганців» і сімей загиблих військовослужбовців в Україні у 1980-х рр.», Островик Д. // Емінак. 2020. № 3 (31). С. 165–174 [ua]

2 Див. “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII [ua]

інваліди війни – нині “особи з інвалідністю внаслідок війни” (ОІВВ), члени сімей загиблих, особи з особливими заслугами перед Батьківщиною) і закріпив широкий перелік прав у сферах житла, житлово-комунальних послуг (ЖКП), транспорту, соціальних виплат, медицини, реабілітації, працевлаштування та освіти. Держава при цьому не створила достатніх фінансових та інституційних механізмів для реалізації цих гарантій – значна частина навантаження покладалася на місцеві бюджети, що створювало нерівність в доступі і формувало розрив між задекларованими правами й фактичним доступом до підтримки.

Житлове забезпечення залишалося найбільш проблемним напрямом: Закон № 3551 передбачав пріоритетне або позачергове надання житла, першочергові ремонти, земельні ділянки та пільгові позики на будівництво, з орієнтовними строками забезпечення (1–2 роки). Практичну реалізацію мала здійснювати **Програма забезпечення житлом військовослужбовців, звільнених у запас або відставку** (Постанова КМУ № 114³), яка передбачала єдиний квартирний облік і субвенції з держбюджету, але вже на етапі впровадження продемонструвала розрив між планами й можливостями: станом на 2004 рік на квартирному обліку перебувало понад 18 тис. звільнених військовослужбовців, із яких близько 70 % чекали на житло понад 10 років, а закладене на 2005–2014 роки фінансування (понад 3,6 млрд грн на понад 24 тис. квартир) частково спиралося на джерела, які, за визнанням самої Програми, не мали нормативно-правової бази для залучення. Координацію та контроль здійснював Державний комітет України у справах ветеранів, безпосередній квартирний облік і розподіл житла – місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Пільги на оплату житла й житлово-комунальних послуг були одним із найбільш масових і фінансово обтяжливих елементів державних гарантій. Вони надавалися залежно від статусу особи – незалежно від форми власності житла і статусу пільговика (власник чи наймач) – з урахуванням членів сім’ї, і поширювалися на оплату житла, основних комунальних послуг (водо-, тепло-, газо-, електропостачання, вивезення відходів) та окремих послуг зв’язку. Розмір знижок становив 50–100 % вартості послуг у межах соціальних норм споживання. Фінансувалися пільги з місцевих бюджетів шляхом відшкодування витрат надавачам послуг, що зумовлювало залежність обсягу і своєчасності компенсацій від фінансової спроможності громад та накопичення заборгованості.

Окремою категорією державних гарантій було **соціальне забезпечення**: транспортні пільги, побутові послуги, позачергове соціальне обслуговування, регулярні й разові грошові виплати та пенсійні надбавки, диференційовані за статусом особи. Усім категоріям гарантувався безоплатний проїзд міським транспортом, автомобільним транспортом у сільській місцевості, приміським залізничним і водним транспортом та приміськими й міжміськими автобусами; на далекі поїздки діяли пільги – від безоплатного проїзду раз на рік або раз на два роки до знижки 50%, залежно від статусу і групи інвалідності. Особи з інвалідністю I групи мали право на пільговий проїзд для супровідної особи, окремі категорії – на сезонну знижку 50 % (1 жовтня – 15 травня, без обмеження кількості поїздок). Усі категорії, визначені Законом № 3551 мали право на першочергове або позачергове обслуговування в закладах служби побуту, громадського харчування, лікувальних закладах і аптеках, а особи з інвалідністю – доступ до товарів поліпшеного асортименту через спеціалізовані секції й магазини – норма, успадкована з

3 Див. “Про затвердження Програми забезпечення житлом військовослужбовців, звільнених у запас або відставку», Постанова КМУ від 29.01.1999 № 114 (втратила чинність 07.07.2011) [ua]

радянської системи розподілу дефіцитних товарів, яка вже на початку 1990-х втрачала практичне значення. Окремо регулювалося позачергове соціальне обслуговування вдома осіб, які потребують стороннього догляду, з грошовою компенсацією витрат на догляд за неможливості обслуговування, яку призначали органи соціального захисту населення. Порядок надання цих пільг і механізм фінансування з місцевих бюджетів визначала Постанова КМУ № 94⁴, яка зберігає чинність, з урахуванням змін та доповнень.

Система грошових виплат і пенсійних надбавок поєднувала регулярні виплати (пенсії, надбавки, підвищення) та разові грошові допомоги у відсотках або кратності до прожиткового мінімуму чи грошового забезпечення. Пенсійне забезпечення регулював Закон України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”⁵, який передбачав **пенсії за вислугу років, по інвалідності та у разі втрати годувальника** (диференційовані за статусом та групою інвалідності), а практичний розрахунок деталізувала Постанова КМУ № 393⁶ (порядок обчислення вислуги років і складу грошового забезпечення для призначення пенсій). Додатковим механізмом стала щомісячна державна адресна допомога до пенсії за Постановою КМУ № 656⁷ – доплата до встановленого мінімального порогу. Закон також передбачав **одноразову грошову допомогу** при звільненні з військової служби (у відсотках або кратності місячного грошового забезпечення залежно від підстав і тривалості служби) та щорічні разові виплати, що виплачувалися до 5 травня за Законом № 3551, диференційовані за статусом і групою інвалідності.

Додаткові грошові гарантії у зв’язку зі звільненням із військової служби, встановленням інвалідності або загибеллю (смертю) військовослужбовця закріплював Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”⁸: одноразова допомога при звільненні у відсотках місячного грошового забезпечення за кожен рік служби, а також одноразові виплати при інвалідності чи загибелі у кратності грошового забезпечення залежно від обставин і групи інвалідності. Механізм призначення деталізувала Постанова КМУ № 975⁹: **500-кратний** прожитковий мінімум у разі загибелі (нині **750-кратний** при загибелі під час служби) – рівними частками сім’ї, батькам та утриманцям; **250-, 200- або 150-кратний** залежно від I, II чи III групи інвалідності, пов’язаної зі службою (нині **400-, 300- та 250-кратний**); **120-, 90- або 70-кратний** – при інвалідності, що настала під час служби; для часткової втрати працездатності без інвалідності – **70- або 50-кратний** прожитковий мінімум залежно від категорії.

4 Див. “Про порядок надання пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»», Постанова КМУ від 16.02.1994 № 94 [ua]

5 Див. “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII [ua]

6 Див. “Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб”, Постанова КМУ від 17.07.1992 № 393 [ua]

7 Див. “Про встановлення щомісячної державної адресної допомоги до пенсії особам з інвалідністю внаслідок війни та учасникам бойових дій”, Постанова КМУ від 28.07.2010 656 [ua]

8 Див. “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII [ua]

9 Див. “Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов’язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві”, Постанова КМУ від 25.12.2013 № 975 [ua]

Виплати на поховання військовослужбовців, які загинули під час служби, встановила Постанова КМУ № 829¹⁰ – спершу фіксовані 500 грн (з 16 травня 2000 року), з 2016 року – п'ять прожиткових мінімумів на дату загибелі.

Окремим напрямом стало **транспортне забезпечення осіб з інвалідністю**. Постанова КМУ № 999¹¹ запровадила забезпечення легковими автомобілями безоплатно або з частковою оплатою залежно від категорії та групи інвалідності, у користування до 10 років, без права відчуження, з визначеною чергою (позачергово або першочергово для ветеранів війни) і можливістю заміни автомобіля. Загальний порядок переобладнання транспортних засобів визначала Постанова КМУ № 607¹² – погодження змін конструкції через уповноважену організацію, підтвердження безпеки руху та перереєстрація в органах МВС.

Фінансові пільги також включали **податкові інструменти**. Податковий кодекс України¹³ передбачав застосування податкової соціальної пільги до доходів у вигляді заробітної плати, що зменшувала базу оподаткування податку на доходи фізичних осіб (ПДФО): для учасників бойових дій та осіб, на яких поширюється дія Закону № 3551, у розмірі **150 % базової пільги**, а для учасників бойових дій з інвалідністю I або II групи – **200 %**, за умови дотримання встановлених граничних рівнів доходу; а також повне звільнення від земельного податку за одну ділянку кожного виду використання в межах встановлених норм.

Закон України “Про безоплатну правничу допомогу”¹⁴ гарантував ветеранам та ветеранкам право на безоплатну **вторинну правничу допомогу** в повному обсязі (первинна була доступна всім), а з 2018 року обмежив його шістьма зверненнями на рік.

Медична допомога та реабілітація гарантувалися для всіх основних категорій ветеранів та ветеранок: безоплатні лікарські засоби за рецептами, безоплатне першочергове зубопротезування (крім дорогоцінних металів), щорічні медогляди й диспансеризація, першочергове обслуговування в лікувальних закладах і аптеках та першочергова госпіталізація, а також збереження прикріплення до поліклінік і госпіталів після виходу на пенсію чи зміни роботи. Для **осіб з інвалідністю гарантії** були ширшими: безоплатне забезпечення всіма видами протезів і протезно-ортопедичних виробів, позачергове санаторно-курортне лікування з компенсацією проїзду та 100-відсоткова оплата лікарняних незалежно від страхового стажу – остання гарантія поширювалася також на учасників бойових дій та учасників війни.

Санаторно-курортне лікування регулювалося окремо. Постанова КМУ № 236¹⁵ запровадила грошову компенсацію замість путівки (за медичними показаннями, за відсутності безоплатної путівки протягом двох років): 100 % середньої вартості для інвалідів війни I–II груп, 75 % – для III групи, для інших категорій – у межах фактичної вартості лікування, не більше середньої вартості путівки. Її замінила Постанова КМУ № 785¹⁶ – періодичність раз на два роки, право

10 Див. “Про грошове забезпечення військовослужбовців”, Постанова КМУ від 22.05.2000 № 829 [ua]

11 Див. “Деякі питання соціального захисту осіб з інвалідністю”, Постанова КМУ від 19.07.2006 № 999 [ua]

12 Див. “Про затвердження Порядку переобладнання транспортних засобів”, Постанова КМУ від 21.07.2010 № 607 [ua]

13 Див. “Податковий кодекс України”, № 2755-VI [ua]

14 Див. “Про безоплатну правничу допомогу”, Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI [ua]

15 Див. “Про Порядок надання і розміри грошових компенсацій вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян”, Постанова КМУ від 03.04.1995 № 236 (втратила чинність від 17.06.2004) [ua]

16 Див. “Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян”, Постанова КМУ від 17.06.2004 № 785 [ua]

вибору компенсації за одним законом за наявності кількох підстав; фінансування з держбюджету, компенсації самостійного лікування – також із субвенцій місцевим бюджетам. Постанова КМУ № 187¹⁷ визначила забезпечення путівками через органи соцзахисту й виконавчі органи міських рад за чергою: інваліди війни – позачергово щороку, учасники бойових дій – не частіше разу на рік, інші категорії – раз на два роки. Постанова КМУ № 446¹⁸ закріпила відомчий механізм санаторно-курортного забезпечення через силові й спеціальні органи (Міноборони, МВС, СБУ, ДПСУ, Держспецзв'язку, УДО, СЗР) у межах їхніх бюджетів, не частіше разу на рік, безоплатно для визначених категорій і з частковою оплатою 25 % або 50 % для інших (доплати за поліпшені умови чи продовження лікування не компенсувалися).

Медичні вироби та засоби реабілітації. Постанова КМУ № 1301¹⁹ запровадила механізм безоплатного забезпечення осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю медичними виробами (слухові апарати, катетери, кало- й уроприймачі, кардіостимулятори, зубні та очні протези тощо), потреба в яких визначалась МСЕК або ЛКК, із веденням обліку через органи охорони здоров'я та видачею через заклади охорони здоров'я. У 2012 році Постанова КМУ № 321²⁰ розширила коло отримувачів і закріпила облік через централізований банк даних під адмініструванням органів праці та соцзахисту, з фінансуванням через Мінсоцполітики та регламентацією гарантійного ремонту і дострокової заміни. Згодом коло отримувачів розширили на військовослужбовців і постраждалих від збройної агресії, а адміністрування передали Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю.

В цей період **освіта й працевлаштування** були інструментами соціальної інтеграції. Законодавство закріпило трудові гарантії: право на відпустку у зручний час, додаткові неоплачувані відпустки, переважне право на залишення на роботі при скороченні чи працевлаштування при ліквідації підприємства; для осіб з інвалідністю – позачергове працевлаштування за спеціальністю з урахуванням медичних висновків. Проте в ринковій економіці, на відміну від планової, держава не мала важелів примусити приватних роботодавців виконувати ці гарантії, тож ефективність цих гарантій поза державним сектором лишалася під питанням. Освітні пільги передбачали спрощений доступ до професійної та вищої освіти для окремих категорій, насамперед у контексті служби за межами України або загибелі годувальника, а для осіб з особливими заслугами – розширені можливості, включно з безоплатним навчанням і перенавчанням.

Постанова КМУ № 207²¹ запровадила ваучери на навчання: одноразово для осіб від 45 років зі страховим стажем від 15 років до пенсійного віку, з профтехнічною чи вищою освітою, без перепідготовки за кошти Фонду загальнообов'язкового соцстрахування на випадок безробіття

¹⁷ Див. "Про затвердження Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян та виплати їм компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчими органами міських, районних у містах (у разі їх утворення (крім м. Києва) рад", Постанова КМУ від 22.02.2006 № 187 [ua]

¹⁸ Див. "Про затвердження Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками до санаторно-курортних закладів військовослужбовців, ветеранів війни, ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ та деяких інших категорій осіб і членів їх сімей", Постанова КМУ від 27.04.2011 № 446 [ua]

¹⁹ Див. "Про затвердження Порядку забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, інших окремих категорій населення медичними виробами та іншими засобами", Постанова КМУ від 03.12.2009 № 1301 [ua]

²⁰ Див. "Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації) осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані такі засоби, їх переліку", Постанова КМУ від 05.04.2012 № 321 [ua]

²¹ Див. "Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян на ринку праці", Постанова КМУ від 20.03.2013 № 207 [ua]

протягом останніх п'яти (з 2015 року – трьох) років; вартість – до десятикратного прожиткового мінімуму, з можливою доплатою різниці; оплата – з коштів Фонду.

Дослідження ветеранського руху²² фіксують активне залучення демобілізованих у 1990-х до громадських об'єднань (взаємопідтримка, представництво інтересів), однією з яких стала УСВА, згадана вище. Наукові публікації²³ також відзначають високий рівень безробіття, особливо на заході країни, пошук тимчасових і неформальних заробітків, у тому числі за кордоном, обмежені можливості самореалізації в сільській місцевості та формування економічної самоорганізації через господарські структури ветеранських об'єднань, зокрема охоронну діяльність.

Таким чином, у 1991–2014 роках було сформовано комплексну нормативну основу ветеранської політики: транспортні й побутові пільги, соціальне обслуговування, податкові інструменти, пенсійні виплати та разові компенсації, диференційовані за статусом і групою інвалідності. Ключові механізми – пенсійне забезпечення, виплати при звільненні та загибелі, процедури надання пільг – закладені в цей період і, з модернізацією, чинні дотепер. Інституційно політика реалізовувалася через центральні органи (соцполітика, охорона здоров'я, житлова політика, освіта і зайнятість), які визначали правила; координацію здійснював Державний комітет України у справах ветеранів (2007–2012, згодом – Мінсоцполітики), а практичну реалізацію – квартирні черги, розподіл ресурсів, надання послуг і пільг – забезпечували місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Порівняно з радянським періодом зберігався закладений раніше розрив між нормою і доступом – залежність від регіональної спроможності, адміністрування через черги, відомчі механізми, фрагментована відповідальність, – який у СРСР компенсувала планова економіка, а в незалежній Україні посилювало недофінансування. Водночас з'явилися елементи, яких не було в радянській моделі: правова визначеність статусів, підзаконні процедури надання пільг, інструменти зайнятості та навчання для окремих груп – хоча ці зміни мали переважно інструментальний характер, без стабільного фінансового й інституційного підґрунтя для виконання широких зобов'язань держави.

Період 2014–2021 років (АТО/ООС)

Після початку **російської збройної агресії проти України у 2014 році** держава зіткнулася з появою нових категорій осіб, які брали участь у захисті держави та потребували соціального захисту одразу після проходження служби. До системи ветеранської політики поступово були включені **учасники антитерористичної операції (АТО), згодом учасники операції Об'єднаних сил (ООС), а також особи, які брали участь у бойових діях у складі добровольчих формувань**, яким у подальшому було надано право на державні гарантії відповідно до законодавства.

У 2014–2018 роках координацію ветеранської політики здійснювала **Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників АТО** (утворена в серпні 2014 року, підпорядкована Міністру соціальної політики), яка забезпечувала реабілітацію, санаторно-курортне лікування, житло, освітні послуги, облік статусів, тоді як інші повноваження залишалися за

²² Див. "Створення та основні напрями діяльності Української спілки ветеранів Афганістану (1985–2000 рр.)", К. І. Левчук, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України та філософії Вінницького національного аграрного університету. – Вінниця [ua]

²³ Див. "Український феномен «афганського» руху", Червонописький С. // Політичний менеджмент. – 2006. – № 1. [ua]

Мінсоцполітики, Міноборони, МОЗ та органами місцевого самоврядування. У листопаді 2018 року Службу ліквідували, утворивши **Міністерство у справах ветеранів України (Мінветеранів)**; у 2019–2020 роках воно тимчасово об'єднане із Міністерством з питань ТОТ та ВПО, після чого повернуло назву.

Житлова підтримка зберегла базові положення Закону № 3551 – єдиною зміною стало розширення кола отримувачів. У 2014–2015 роках держава продовжувала традиційний механізм (квартирний облік, будівництво/придбання житла органами влади). Постанова КМУ № 348²⁴ вперше адаптувала політику до нових категорій – **субвенція з держбюджету місцевим бюджетам** на будівництво/придбання житла для сімей загиблих учасників АТО та осіб з інвалідністю I–II групи (розпорядник – Мінсоцполітики, реалізація – обласні/Київська ОДА, розподіл – пропорційно черзі). Компенсація отримувачам не виплачувалась: житло придбавалося на ринку за найнижчою ціною і безоплатно передавалося громадам; допускалося співфінансування з місцевих бюджетів чи власних коштів.

Постанова КМУ № 719²⁵ замінила Постанову КМУ № 348 (щодо осіб з інвалідністю I–II групи та членів сімей загиблих АТО), започаткувавши перехід до **грошової компенсації** за житло, розширивши коло на учасників АТО/ООС. У подальшому ця модель була **розширена та деталізована трьома окремими актами**:

- Постановою КМУ № 214²⁶ – щодо **осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав, та членів їхніх сімей**;
- Постановою КМУ № 280²⁷ – щодо **внутрішньо переміщених осіб з числа учасників бойових дій, осіб з інвалідністю III групи внаслідок війни та членів їхніх сімей**;
- Постановою КМУ № 206²⁸ – щодо **осіб, які брали участь у Революції Гідності, а також членів їхніх сімей** (з додатковими вимогами верифікації).

Усі чотири постанови мають спільну модель: облік, комісії при органах соцзахисту, цільовий рахунок, строк використання як правило, один рік (для Постанови КМУ № 719 – з лютого 2026 року 6 місяців), повернення невикористаних коштів. Розмір компенсації не фіксований – розраховується індивідуально для кожного отримувача на підставі формули (площа, склад сім'ї, наявне житло, вартість 1 кв. м, регіональні коефіцієнти). **Головним розпорядником коштів та координатором реалізації виступало Мінсоцполітики, згодом – Мінветеранів** (розподіл субвенцій; призначення компенсації – на рівні місцевих комісій при органах соцзахисту

²⁴ Див. "Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво (придбання) житла для сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, а також для інвалідів I-II групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції, та потребують поліпшення житлових умов", Постанова КМУ від 20.05.2015 № 348 (втратила чинність від 21.10.2016) [ua]

²⁵ Див. "Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей", Постанова КМУ від 19.10.2016 № 719 [ua]

²⁶ Див. "Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав, а також членів їх сімей", Постанова КМУ від 28.03.2018 № 214 [ua]

²⁷ Див. "Питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України", Постанова КМУ від 18.04.2018 № 280 [ua]

²⁸ Див. "Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які брали участь в Революції Гідності, а також членів їх сімей", Постанова КМУ від 20.02.2019 № 206 [ua]

населення). У Рішенні Рахункової палати від 10 листопада 2020 року № 30-2²⁹ зазначено, що завдяки виділеним упродовж **2017–2019** років близько 2 млрд грн житло отримали **1 632** учасники АТО, **369** – бойових дій за кордоном, **22** постраждали Революції Гідності. Крім того, аудит виявив хронічне недофінансування – станом на листопад 2020 року право на компенсацію не реалізували понад 4 тис. осіб. За звітністю Мінветеранів за 2020³⁰ та 2021³¹, охоплення суттєво не зросло: у 2020 році – **267** осіб з інвалідністю I–II групи/сімей загиблих (потреба 1 285), **227** осіб III групи/ВПО (потреба 3 193), **48** – бойових дій за кордоном (потреба 866), **8** – Революції Гідності (потреба 134); у 2021 році – **240, 355, 46** та **11** відповідно. Покриття потреби – лише 5–20 %, що підтверджує висновки Рахункової палати про обмежену спроможність компенсаційного механізму забезпечити системне скорочення житлової черги.

Альтернативу запровадила Постанова КМУ № 980³² – **пільговий довгостроковий державний кредит** на придбання житла для ВПО та визначених категорій учасників АТО/ООС і осіб з інвалідністю внаслідок війни під іпотеку (розпорядник – Мінрегіон (Мінрозвитку); реалізація – Держмолодьжитло і банк-агент; умови – до 20 років під 3 % річних, площа 21 м²/особу + 10,5 м²/сім'ю, власний внесок від 6 %). За звітністю Мінрозвитку³³, у 2019–2021 роках за цією програмою було надано **237** пільгових кредитів (**198** у 2019 році, **13** у 2020 році та **26** у 2021 році) на загальну суму близько **232,2** млн грн. Таким чином, попри соціально привабливі умови кредитування, цей інструмент мав характер обмеженої, точкової підтримки і не став системною альтернативою механізму грошової компенсації або дієвим інструментом скорочення черги осіб, які потребували поліпшення житлових умов.

Пільги на ЖКП, паливо, газ і зв'язок зберігалися без зміни змісту і ґрунтувалися на положеннях статей 12–16 Закону № 3551 (знижки 50–100 %) – розширювалося лише коло отримувачів (АТО/ООС, добровольці, розширене коло сімей загиблих). Постановою КМУ № 389³⁴ було запроваджено принцип адресності для окремого кола пільговиків – зокрема “учасників війни” та осіб з особливими заслугами перед Батьківщиною, який передбачає надання частини пільг з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї. Це означало, що фактична реалізація пільг для окремих категорій стала залежати не лише від статусу, а й від рівня доходів – тобто в межах статусної моделі з'явився додатковий критерій адресності. З 2019 року Постанова КМУ № 373³⁵ запровадила монетизацію – надання пільг у грошовій формі (безготівковій через перерахування коштів надавачам послуг або готівковій), тим самим

²⁹ Див. "Про розгляд Звіту про результати аудиту ефективності використання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для деяких категорій осіб", Рішення Рахункової палати від 10 листопада 2020 року № 30-2. Київ, 2020 [ua]

³⁰ Див. Міністерство у справах ветеранів України Інформація про досягнення запланованої мети, завдань та результативних показників бюджетних програм, а також цілей державної політики за результатами 2020 року Додаток № 1 до листа Міністерства фінансів України від 28.01.2021 № 04140-15-2/2577. Київ, 2021

³¹ Див. Міністерство у справах ветеранів України Інформація про досягнення запланованої мети, завдань та результативних показників бюджетних програм, а також цілей державної політики за результатами 2021 року Лист Мінветеранів від 28.06.2022 № 4123/01/17.1-22. Київ, 2022

³² Див. "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання пільгового довгострокового державного кредиту внутрішньо переміщеним особам, учасникам проведення антитерористичної операції (АТО) та/або учасникам проведення операції Об'єднаних сил (ООС) на придбання житла", Постанова КМУ від 27.11.2019 № 980 [ua]

³³ Див. Міністерство розвитку громад та територій України Звіт про огляд витрат державного бюджету Київ, 2025

³⁴ Див. "Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї", Постанова КМУ від 04.06.2015 № 389 [ua]

³⁵ Див. "Деякі питання надання житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого палива і скрапленого газу у грошовій формі", Постанова КМУ від 17.04.2019 № 373 [ua]

покращила адміністрування (облік, безготівкові розрахунки), але модель фіксованих знижок не змінилася і слабо покривала реальні витрати при зростанні тарифів.

З 2018 року **грошове забезпечення** військовослужбовців стало розрахунковою базою для окладів діючих військових, а також пенсій, допомог і компенсацій для ветеранів та ветеранок – деталізоване Постановою КМУ № 704³⁶. До цього грошове забезпечення військовослужбовців регулювалося низкою окремих Постанов, які мали фрагментарний характер і не формували єдиної, стабільної розрахункової бази для ветеранських виплат.

Постанова КМУ № 460³⁷ запровадила **одноразову допомогу при звільненні військовослужбовців, призваних під час мобілізації або в особливий період**, у розмірі 4 % місячного грошового забезпечення за кожен повний календарний місяць служби, але не менше 25 % місячного грошового забезпечення (без урахування винагород). Виплата виконувала перехідну функцію між проходженням служби та набуттям повноцінного ветеранського статусу. Постанова конкретизувала реалізацію гарантії, передбаченої статтею 15 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, для мобілізованих військовослужбовців.

Постанова КМУ № 1045³⁸ визначила **соціальні стипендії** для студентів/курсантів з числа УБД, ОІВВ та дітей загиблих захисників. Базові розміри виплат становили 750 грн (згодом 890 грн) для здобувачів фахової передвищої освіти та 1000 грн (згодом 1180 грн) для здобувачів вищої освіти, тоді як для дітей-сиріт і осіб з їх числа розмір визначався у підвищеному форматі – на рівні 150% прожиткового мінімуму.

Щорічна разова грошова допомога, що виплачується до 5 травня, зростала, зокрема, для осіб з інвалідністю внаслідок війни I групи – з 2 575 грн до 4 421 грн, II групи – з 2 250 грн до 3 906 грн, III групи – з 2 020 грн до 3 391 грн; для осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, – з 2 575 грн до 4 421 грн; для учасників бойових дій – з 795 грн до 1 491 грн; для членів сімей загиблих та дружин (чоловіків) померлих ветеранів та ветеранок – з 400 грн до 966 грн; для учасників війни та прирівняних категорій – з 145 грн до 612 грн.

Базові закони, що регулювали **пенсійне забезпечення** та одноразові грошові виплати у разі звільнення зберігали логіку, що склалася в попередній період – держава масштабувала наявну систему, а не формувала нову.

Медична допомога та реабілітація за Законом № 3551 концептуально не змінилися, але вперше отримали практичні бюджетні механізми. Поряд із чинними постановами № 187 та № 446 запровадили окрему програму **санаторно-курортного забезпечення** для АТО/ООС, Революції Гідності та сімей загиблих – Постанову КМУ № 200³⁹ (розпорядник – Мінсоцполітики, згодом

³⁶ Див. "Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб", [Постанова КМУ від 30.08.2017 № 704](#) [ua]

³⁷ Див. "Про затвердження Порядку та умов виплати деяким категоріям військовослужбовців одноразової грошової допомоги у разі звільнення з військової служби", [Постанова КМУ від 17.09.2014 № 460](#) [ua]

³⁸ Див. "Деякі питання виплати соціальних стипендій студентам (курсантам) закладів фахової передвищої та вищої освіти", [Постанова КМУ від 28.12.2016 № 1045](#) [ua]

³⁹ Див. "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на забезпечення постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів сімей загиблих (померлих) таких осіб санаторно-курортним лікуванням", [Постанова КМУ від 31.03.2015 № 200](#) [ua]

Мінветеранів; періодичність рік/два роки, тривалість 21–35 днів, безготівкове відшкодування путівки).

Постанова КМУ № 221⁴⁰ запровадила бюджетне фінансування **психологічної реабілітації** для учасників АТО, осіб з інвалідністю внаслідок війни та учасників війни – кошти покривали проведення реабілітаційних заходів, а за потреби також проживання і харчування під час їх проходження; кількість осіб визначалася по регіонах пропорційно чисельності зареєстрованих учасників АТО за Єдиним реєстром. У 2017 році Постанова КМУ № 497⁴¹ замінила її, розширивши коло отримувачів (постраждали Револуції Гідності, учасники ООС, члени сімей) і запровадивши Реєстр надавачів послуг та тристоронні договори з оплатою лише за фактично надані послуги.

Додатково до загального механізму забезпечення технічними та іншими **засобами реабілітації**, визначеного Постановою КМУ № 321, у 2014 році Постанова КМУ № 518⁴² доповнила цей механізм спеціальним порядком для АТО/ООС – протезування підвищеної функціональності, зокрема за кордоном, з експертним відбором і фінансуванням післягарантійного обслуговування.

Після 2014 року сфера **освіти, професійної адаптації та соціальної інтеграції** ветеранів та ветеранок зазнала суттєвого нормативного розширення. Для учасників бойових дій, осіб з інвалідністю та їхніх дітей (до 23 років) запровадили цільову підтримку освіти – Постанова КМУ № 975⁴³ (оплата навчання, переведення на бюджет, стипендія, підручники, гуртожиток).

Постанова КМУ № 179⁴⁴ запровадила бюджетний механізм **соціальної та професійної адаптації** (АТО/ООС, Револуція Гідності та інші категорії за Законом № 3551) – оплату лише фактично наданих послуг через тристоронні договори, з прямою заборобою фінансування посередницьких чи прибуткових заходів. Постанова КМУ № 432⁴⁵ розмежувала соціальну адаптацію (консультування, соціальні навички, відновлення родинних зв'язків) і професійну (профорієнтація, навчання, перепідготовка до 12 місяців за бюджет, для осіб з інвалідністю – з урахуванням індивідуальної програми реабілітації), закріпивши право на одночасне користування обома видами підтримки. Проте система не запровадила показників результативності чи зв'язку з подальшим працевлаштуванням.

⁴⁰ Див. "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції", [Постанова КМУ від 31.03.2015 № 221 \(втратила чинність від 15.07.2017\)](#) [ua]

⁴¹ Див. "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із психологічної допомоги ветеранам війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб, постраждалим учасникам Револуції Гідності, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України", [Постанова КМУ від 12.07.2017 № 497 \(втратила чинність від 22.03.2024\)](#) [ua]

⁴² Див. "Деякі питання протезування та ортезування виробами підвищеної функціональності за новітніми технологіями та технологіями виготовлення, які відсутні в Україні, та/або спеціальними виробами для занять спортом окремих категорій осіб, які втратили функціональні можливості кінцівки або кінцівок", [Постанова КМУ від 01.10.2014 № 518](#) [ua]

⁴³ Див. "Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної, фахової передвищої та вищої освіти", [Постанова КМУ від 23.11.2016 № 975](#) [ua]

⁴⁴ Див. "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із соціальної, професійної адаптації ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Револуції Гідності", [Постанова КМУ від 31.03.2025 № 179](#) [ua]

⁴⁵ Див. "Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України", [Постанова КМУ від 21.06.2017 № 432](#) [ua]

Після 2014 року ветеранська політика перейшла від статусної моделі ранньої незалежності – з широкими, часто декларативними гарантіями та залежністю від місцевої спроможності – до вимушеного масштабування й часткової інституціоналізації у відповідь на нові категорії ветеранів та ветеранок (АТО/ООС, добровольці, постраждали Револуції Гідності, розширене коло сімей загиблих). Змінювалися не стільки базові права, скільки механізми їх реалізації – підзаконні акти, бюджетні програми, реєстри, поступова централізація координації (від фрагментації повноважень до створення Мінветеранів). Інструментарій змінювався по сферах: у житлі – від черг до компенсацій і кредитів; у ЖКП – від відшкодування надавачам до монетизації; у психореабілітації – від задекларованого права до програмного фінансування; в освіті й адаптації – від загальних норм до цільової підтримки. Але в кожній сфері нормативне розширення випереджало ресурсне наповнення: житлові гарантії стали інструментом не вирішення, а часткового пом'якшення проблеми – механізм держава гарантувала, ресурсів для реального скорочення черги не забезпечувала; освіта й адаптація зосереджувались на доступі до послуг без показників результативності чи зв'язку з працевлаштуванням; доступ до медичних гарантій залежав не лише від статусу, а й від конкретної програми. Система часто гарантувала процедуру, а не покриття потреби чи вимірюваний результат реінтеграції.

Період після 2022 року (Повномасштабна війна)

Після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році ветеранська політика України перейшла від інституційного включення нових категорій до масштабної перебудови самої архітектури підтримки – держава одночасно реагувала на масову мобілізацію, поранення, руйнування житла, потребу в тривалій реабілітації та економічній реінтеграції, інтегруючи ветеранську політику з ширшими секторальними політиками воєнного часу (житловою, медичною, фінансовою, цифровою, відновлення).

У сфері управління Мінветеранів утворено кілька нових установ: **Український ветеранський фонд (УВФ)** (zareestrovaniy 02.02.2022) – конкурсне фінансування проєктів реінтеграції, підприємництва та працевлаштування; **Національне військове меморіальне кладовище** (zareestrovane 30.11.2022) – вшанування пам'яті загиблих; **Науково-навчальний експертний центр “Бородянка”** – психосоціальна реабілітація, наука та підготовка фахівців; **Державний ветеранський простір** (zareestrovaniy 08.01.2026) – мережа точок доступу до послуг у громадах. Запроваджено електронні ветеранські посвідчення та автоматизоване присвоєння статусу УБД через “Дію”, а також цифровий сервіс “Ветеран PRO” для навігації по державних програмах.

Житлова політика зазнала найглибшої трансформації – вона поєднала одразу кілька викликів воєнного часу: масове внутрішнє переміщення, знищення житлового фонду та зростання кількості потенційних отримувачів компенсацій.

Чотири існуючі компенсаційні постанови (№ 719, № 214, № 280, № 206) концептуально не переглядалися, але процедурно адаптувалися до війни: перевірку майнового стану інтегрували з **Державним реєстром пошкодженого та знищеного майна** (Мінрозвитку), що дозволило не втрачати право на компенсацію при знищенні житла і відокремити формальну наявність житла від його фактичної придатності для проживання. Розпорядник – Мінветеранів. Видатки на реалізацію постанов КМУ № 214, № 280 та № 206 у Державному бюджеті України на 2026 рік не передбачені.

Пільгове довгострокове кредитування (Постанова № 980) адаптували під потреби ВПО: замінили норматив площі на єдиний – 52,5 кв. м для сім'ї з 1–2 осіб плюс 21 кв. м на кожного наступного члена; додали воєнні запобіжники – реструктуризацію боргу й призупинення платежів при знищенні майна, заборону купівлі житла в зоні бойових дій чи окупації. Розпорядник – Мінрозвитку.

У 2022 році запрацювала державна програма доступної іпотеки **“єОселя”** (Постанова КМУ № 856⁴⁶) – загальнодержавна програма, до кола отримувачів якої входять ветерани, УБД, ОІВВ та їхні сім'ї Кредит до 20 років; для військових і ветеранів/ветеранок держава компенсує ставку до 3% і 6% відповідно (замість базових 7% та 10%); перший внесок від 10% (для осіб до 25 років) або 20%.

У 2023 році запрацював **механізм компенсації за пошкоджене житло “єВідновлення”** (Постановою КМУ № 381⁴⁷) – загальна програма для всіх власників пошкодженого чи знищеного житла, у якій ветерани /ветеранки, УБД, ОІВВ та сім'ї загиблих мають пріоритет у черзі розгляду заяв. Компенсація за пошкодження – від 200 до 500 тис. грн залежно від типу житла і ступеня пошкодження; за знищене житло – сертифікат або фінансування будівництва без граничної суми, за формулою. Веде реєстр і координує Мінрозвитку, рішення ухвалюють органи місцевого самоврядування. У 2025 році Кабінет Міністрів України Постановою № 252⁴⁸ запровадив **щомісячну компенсацію за найм житла для Захисників і Захисниць**, що закриває потребу тих, хто не може проживати у власному житлі чи проходить амбулаторну реабілітацію в іншому місті: до 6 місяців виплат у розмірі 1–2 прожиткових мінімумів залежно від міста. Розпорядник – Мінветеранів, виплата – через місцеві органи влади.

Наприкінці 2025 року для ВПО з ТОТ, які є УБД або ОІВВ, запровадили **житловий ваучер** (Постанова КМУ № 1176⁴⁹) – одноразову допомогу 2 млн грн у формі електронного ваучера на купівлю житла, будівництво або перший внесок за іпотекою. У сфері **ЖКП** з грудня 2022 року призначення й виплату пільг передали від органів соцзахисту до **Пенсійного фонду України**, а з січня 2023 року пільги надаються виключно у грошовій формі на рахунок отримувача або через поштовий переказ (замість перерахування надавачам послуг) – це спростило доступ через електронні канали й ЦНАП. Розмір пільги за Законом № 3551 не змінився: знижка 75% для УБД, 100% для ОІВВ, 50% для сімей загиблих від плати за житло і комунальні послуги. Постанова КМУ № 1395⁵⁰ додатково запровадила подання однієї інтегрованої заяви замість кількох процедур, що спрощує доступ до пільг і скорочує адміністративне навантаження для ветеранів, ветеранок та їхніх сімей.

⁴⁶ Див. "Деякі питання забезпечення приватним акціонерним товариством “Українська фінансова житлова компанія” доступного іпотечного кредитування громадян України”, [Постанова КМУ від 02.08.2022 № 856](#) [ua]

⁴⁷ Див. "Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги “єВідновлення””, [Постанова КМУ від 21.04.2023 № 381](#) [ua]

⁴⁸ Див. "Деякі питання виплати грошової компенсації особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, за найм (оренду) ними житлових приміщень”, [Постанова КМУ від 07.03.2025 № 252](#) [ua]

⁴⁹ Див. "Про затвердження Порядку надання допомоги для вирішення житлового питання окремим категоріям внутрішньо переміщених осіб, що проживали на тимчасово окупованій території, та внесення змін до Порядку ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України”, [Постанова КМУ від 22.09.2025 № 1176](#) [ua]

⁵⁰ Див. "Про реалізацію експериментального проекту з удосконалення порядку взяття на облік ветеранів війни і надання їм пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого палива і скрапленого газу”, [Постанова КМУ від 27.12.2023 № 1395](#) [ua]

У сфері **соціального забезпечення, грошових виплат та пільг** після 2022 року держава загалом зберегла базову модель, сформовану в попередні періоди:

- транспортні й побутові пільги;
- пенсійне забезпечення за вислугу років (50–70% грошового забезпечення залежно від стажу), по інвалідності (40–100% залежно від групи) та у зв'язку з втратою годувальника;
- щорічні та одноразові грошові виплати, зокрема: щорічні матеріальна допомога й допомога на оздоровлення (до одного місячного грошового забезпечення кожна); одноразова допомога при пораненні, контузії чи травмі, що призвели до інвалідності; допомога на поховання; 100% оплата лікарняних для УБД, ОІВВ і сімей загиблих; одноразова грошова допомога при звільненні з військової служби та компенсація невикористаних відпусток (плюс 14 днів для УБД); одноразова допомога при звільненні мобілізованих військовослужбовців та резервістів особливого періоду (4% за кожен місяць служби, але не менше 25%);
- безоплатна правнича допомога;
- податкові пільги (податкова соціальна пільга 150%/200%, звільнення від земельного податку), розширені звільненням допомог від ПДФО, військового збору, судового й туристичного зборів та податків для мобілізованих ФОП;
- соціальна стипендія дітям УБД, ОІВВ і загиблих або зниклих безвісти;
- забезпечення автомобілями осіб з інвалідністю внаслідок війни формально чинне, але фактично призупинене – бюджетних видатків на 2025–2026 роки не передбачено.

Систему грошового забезпечення суттєво підсилили нові інструменти. Постанова КМУ № 168⁵¹ закріпила **збереження грошового забезпечення на весь час лікування після поранення** (до 12 місяців), **додаткову виплату 100 000 грн** пораненим і **підвищену допомогу сім'ям загиблих – 15 млн грн** поетапно.

Окремим елементом фінансового підсилення після 2022 року стало запровадження **щомісячної державної виплати за особливі заслуги перед Батьківщиною**. Виплата встановлена Законом України "Про щомісячну грошову виплату деяким категоріям громадян"⁵² та деталізована Постановою КМУ № 79⁵³. З 2023 року щорічну допомогу, що виплачувалася до 5 травня, замінили на **виплату до Дня Незалежності** (Постанова КМУ № 1396⁵⁴), диференційовану за статусом.

Розширились й фінансові гарантії, пов'язані з транспортними засобами. Постанова КМУ № 1091⁵⁵ регламентує **компенсацію УБД та ОІВВ повної вартості фактично сплаченої страхової**

⁵¹ Див. "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану", [Постанова КМУ від 28.02.2022 № 168](#) [ua]

⁵² Див. "Про щомісячну грошову виплату деяким категоріям громадян", [Закон України від 27.07.2022 № 2454-IX](#) [ua]

⁵³ Див. "Деякі питання призначення і виплати щомісячної грошової виплати деяким категоріям громадян з числа осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною і брали безпосередню участь у захисті суверенітету та територіальної цілісності України, та членам сімей загиблих (померлих) громадян з числа осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною", [Постанова КМУ від 20.01.2023 № 79](#) [ua]

⁵⁴ Див. "Деякі питання соціального захисту осіб, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, ветеранів війни та осіб, що працюють в спеціальних умовах", [Постанова КМУ від 27.12.2023 № 1396](#) [ua]

⁵⁵ Див. "Про затвердження Порядку компенсації витрат учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни із сплати страхової премії за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів", [Постанова КМУ від 22.08.2025 № 1091](#) [ua]

премії за поліс ОСЦПВ на один транспортний засіб у власності отримувача (за умови технічних обмежень і невикористання авто в підприємницькій діяльності). Постанова КМУ № 1442⁵⁶ запровадила експериментальний проект **компенсації витрат на переобладнання автомобіля для керування ОІВВ** – одноразове відшкодування документально підтверджених витрат до **70 000 грн** (за умови проходження водійської підготовки й відсутності інших аналогічних виплат).

Паралельно розширили **соціально-психосоціальні напрямки підтримки: центри життєстійкості** дають доступ до психологічної допомоги, кризового консультування та групових занять; інститут **фахівців із супроводу ветеранів** забезпечує індивідуальний супровід у отриманні статусів, виплат, реабілітації та послуг; додатково доступні послуги з **інформування, представництва інтересів, медіації, догляду вдома і стаціонарного догляду**.

Медична допомога та реабілітація зазнали найінтенсивнішого розширення: базові гарантії Закону № 3551 не змінилися концептуально, але отримали програмну структуру з чіткими тарифами й надавачами послуг. **Високовартісне протезування** (включно з біонічним) масштабували з післягарантійним обслуговуванням. **Реабілітація за кордоном** (Постанова КМУ № 411⁵⁷) закриває потребу, коли необхідних технологій чи клінічних спроможностей немає в Україні (складні бойові травми, множинні ампутації, тяжкі опіки). **Безоплатна психологічна допомога** (Постанова КМУ № 1338⁵⁸) реалізована як трирівнева модель – від консультування до психотерапії – через Реєстр надавачів послуг. **Реабілітація осіб, звільнених з полону** (Постанова КМУ № 296⁵⁹) охоплює комплексне медичне обстеження, лікування та психологічну підтримку, включно для членів родин.

Окремим реабілітаційним інструментом стало стимулювання фізичної активності: експериментальна Постанова КМУ № 2⁶⁰ запровадила **допомогу для занять фізичною культурою та спортом** – 1 500 грн щоквартально (6 000 грн на рік) на спеціальний рахунок, незалежно від інтенсивності занять. Окремо, у межах загальної системи фінансування фізичної культури і спорту, держава фінансує участь ветеранів та ветеранок в офіційних змаганнях і **навчально-тренувальних зборах** (проїзд, проживання, обладнання).

Групи підтримки, що діють у ветеранських просторах, комунальних установах та громадських організаціях, пропонують безоплатні групові зустрічі з психологічною, соціальною, юридичною та інформаційною підтримкою, знижуючи ізоляцію та сприяючи відновленню соціальних зв'язків і адаптації ветеранів, ветеранок і їх родин.

⁵⁶ Див. "Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо призначення і виплати грошової компенсації за переобладнання (приспосовування) транспортних засобів для керування особами з інвалідністю внаслідок війни", [Постанова КМУ від 07.11.2025 № 1442](#) [ua]

⁵⁷ Див. "Про забезпечення організації направлення осіб із складових сил оборони та сил безпеки, постраждалих у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на лікування за кордон", [Постанова КМУ від 05.04.2022 № 411](#) [ua]

⁵⁸ Див. "Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб", [Постанова КМУ від 29.11.2022 № 1338](#) [ua]

⁵⁹ Див. "Про затвердження Порядку проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення", [Постанова КМУ від 15.03.2024 № 296](#) [ua]

⁶⁰ Див. "Про реалізацію експериментального проекту щодо надання учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни допомоги для занять фізичною культурою та спортом", [Постанова КМУ від 03.01.2025 № 2](#) [ua]

Кріоконсервація репродуктивних клітин (Постанова КМУ № 78⁶¹) зберігає можливість батьківства при ризику втрати репродуктивної функції під час служби. Розширена первинна медична допомога (Постанова КМУ № 140⁶²) додає скринінг ПТСР і хронічних станів та індивідуальний план спостереження. Безоплатна стоматологічна допомога (Постанова КМУ № 156⁶³, з 2026 року – разом з фінансуванням кріоконсервації в межах єдиної бюджетної програми) охоплює два блоки – зубопротезування та планову стоматологічну допомогу – за базовою ставкою **2 765 грн** з коригувальними коефіцієнтами залежно від послуги; гранична вартість на одного пацієнта обмежена **34 966,19 грн** для зубопротезування та **24 952,54 грн** для планової допомоги, оплата – від НСЗУ напряду закладам за фактично надані послуги.

Ряд нових експериментальних програм закриває вузькоспеціалізовані потреби. **Адаптація після втрати зору** (Постанова КМУ № 1060⁶⁴) передбачає трирівневу систему: базові навички орієнтування під час стаціонарного лікування, комплексна адаптація на базі спецзакладів (шрифт Брайля, асистивні технології), супровід у громаді; гранична сума відшкодування, яку Мінветеранів сплачує постачальнику послуг (суб'єкту надання послуг з адаптації) – від **38 280** до **165 344 грн** залежно від рівня її тривалості курсу. **Довготривалий медичний догляд** (Постанова КМУ № 1365⁶⁵) – щоденний медсестринський догляд для ветеранів та ветеранок із важкими стійкими порушеннями (стан 30 балів і менше за шкалою Бартела); моніторинг здоров'я, знеболення, догляд за пролежнями, харчування, підтримуюча реабілітація та психологічна підтримка, а також навчання родини навичок домашнього догляду; безоплатно для отримувача, тариф – **3 484–5 452 грн** на добу залежно від ступеня залежності. **Посилення спроможностей особам з обмеженнями життєдіяльності внаслідок війни** (Постанова КМУ № 1476⁶⁶) – для осіб після ампутацій, травм хребта, черепно-мозкових травм чи ПТСР з функціональними обмеженнями; гранична сума відшкодування постачальнику послуг – від **34 094** до **81 594 грн** залежно від форми надання. **Корекція рубцевих змін шкіри** (Постанова КМУ № 1610⁶⁷) – лазерна терапія після травм і опіків; вартість курсу – **35 827–44 619 грн** залежно від виду процедури. **Медико-психологічний супровід при залежності від психоактивних речовин** (Постанова КМУ № 195⁶⁸) – реабілітаційна програма для ветеранів та ветеранок з

⁶¹ Див. "Про затвердження Порядку здійснення забору, кріоконсервації та зберігання репродуктивних клітин військовослужбовців та інших осіб на випадок втрати репродуктивної функції під час виконання обов'язків із оборони держави, захисту Вітчизни та інших покладених на них обов'язків відповідно до законодавства", [Постанова КМУ від 25.01.2025 № 78](#) [ua]

⁶² Див. "Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання розширених послуг з первинної медичної допомоги окремим категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України", [Постанова КМУ від 04.02.2025 № 140](#) [ua]

⁶³ Див. "Деякі питання використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання окремих медичних послуг деяким категоріям громадян", [Постанова КМУ від 11.02.2025 № 156](#) [ua]

⁶⁴ Див. "Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання послуг з адаптації окремим категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України та повністю або частково втратили зір", [Постанова КМУ від 22.08.2025 № 1060](#) [ua]

⁶⁵ Див. "Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання послуг з довготривалого медичного догляду окремим категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України", [Постанова КМУ від 23.10.2025 № 1365](#) [ua]

⁶⁶ Див. "Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання послуг з посилення спроможностей окремим категоріям осіб із обмеженнями життєдіяльності, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України", [Постанова КМУ від 07.11.2025 № 1476](#) [ua]

⁶⁷ Див. "Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання послуг з корекції рубцевих змін шкіри після травм, опіків окремим категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України", [Постанова КМУ від 26.11.2025 № 1610](#) [ua]

⁶⁸ Див. "Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання послуг із медико-психологічного супроводу окремим категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і мають розлади,

діагностованими залежностями, спрямована на формування мотивації до здорового способу життя та профілактику рецидивів: 30-денний стаціонарний курс (індивідуальна й групова психотерапія, соціальний супровід, фізична активність), 30-денний амбулаторний етап (щотижневі групові й індивідуальні сесії) та 280-денний підтримувальний етап (групи взаємопідтримки за принципом “12 кроків”); граничне відшкодування закладу на групу з 10 осіб – від **36 882 до 911 249 грн** залежно від етапу.

Окремим інструментом кризової підтримки є **цілодобова гаряча лінія УВФ** – безоплатні психологічні та юридичні консультації в телефонному й онлайн-форматі, кризова психологічна допомога та перенаправлення до інших програм; це забезпечує низькопороговий доступ без звернення до закладів охорони здоров'я чи соцзахисту, що критично важливо в гострому кризовому стані. Натомість традиційне **санаторно-курортне лікування** фактично призупинене через обмеження бюджетів 2023–2026 років – ресурси перерозподілено на пріоритетніші воєнні напрями, хоча органи місцевого самоврядування можуть і далі фінансувати його в межах місцевих цільових програм.

У сфері **освіти й зайнятості** держава зберегла базові інструменти – цільову підтримку здобуття освіти, професійну адаптацію, ваучери на навчання – і доповнила їх цифровою платформою **“Освіта для ветеранів”**⁶⁹ (у межах ініціативи Skills4Recovery) для навігації серед освітніх пропозицій.

Освітню підтримку доповнили два експериментальні проекти. Постанова КМУ № 318⁷⁰ запровадила **одноразову цільову виплату**, що повністю покриває вартість контрактного навчання (до 140% вартості програми) у закладах фахової передвищої та вищої освіти для дітей загиблих захисників, УБД, ОІВВ, зниклих безвісти й полонених ветеранів та ветеранок та постраждалих учасників Революції Гідності віком до 23 років. Постанова КМУ № 984⁷¹ відкрила спеціалізоване професійне навчання виключно для УБД/ОІВВ у закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості – **первинну підготовку, перепідготовку чи підвищення кваліфікації до 6 місяців**, з урахуванням реабілітаційних потреб для ОІВВ; фінансується за рахунок Фонду соцстрахування на випадок безробіття і покриває також проживання (до 5 прожиткових мінімумів) та проїзд.

Центри зайнятості лишаються базовим каналом працевлаштування ветеранів та ветеранок (реєстрація безробітного, профорієнтація, підбір вакансій, направлення на навчання, адміністрування виплат). У межах цієї системи **ярмарки вакансій** забезпечують пряму комунікацію ветеранів та ветеранок з роботодавцями, а **кар'єрні радники** – індивідуальний супровід: формують персональний план працевлаштування та відстежують його виконання. **Виплати по безробіттю** виконують лише стабілізаційну функцію і ефективні в поєднанні з навчанням. Ці інструменти не є суто ветеранськими – вони діють у межах загальної системи зайнятості й соцстрахування, а ветерани та ветеранки мають доступ на загальних підставах.

що виникли внаслідок вживання психоактивних речовин, включаючи алкоголь”, [Постанова КМУ від 11.02.2026 № 195](#) [ua]

⁶⁹ Див. “Освіта для ветеранів” [ua]

⁷⁰ Див. “Про реалізацію експериментального проекту щодо надання державної допомоги на навчання дітям деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України”, [Постанова КМУ від 14.03.2025 № 318](#) [ua]

⁷¹ Див. “Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості”, [Постанова КМУ від 15.09.2023 № 984](#) [ua]

Окремим рівнем підтримки зайнятості стали фінансові стимули для роботодавців та інструменти розвитку підприємництва. Постанова КМУ № 124⁷² запровадила механізм **часткової компенсації роботодавцям витрат на оплату праці працевлаштованих УБД**: базово 50% витрат (не більше МЗП, три виплати протягом 6 місяців), а на час війни – до 100% (не більше 1,5 МЗП); УБД виділені в окрему категорію з підвищеною підтримкою серед ширшого кола зареєстрованих безробітних. Постанова КМУ № 893⁷³ (загальнодержавна програма компенсації облаштування робочого місця, до кола отримувачів якої входять і ОІВВ) **компенсує облаштування робочого місця для працівника з інвалідністю I або II групи** – до 15 або 10 мінімальних зарплат відповідно, – або власного місця діяльності ветерана/ветеранки-ФОП з інвалідністю.

Після 2022 року з'явився окремий блок грантових і мікрофінансових інструментів для підприємництва та самозайнятості – на відміну від попереднього акценту на працевлаштуванні через центри зайнятості. **Гранти УВФ “Варто”** фінансують бізнесові, соціальні чи реінтеграційні ініціативи ветеранів та ветеранок на конкурсній основі – **500 тис.–1,6 млн грн** на проєкт. **Гранти “Власна справа”** – безповоротна допомога на створення чи розвиток бізнесу за умови створення робочих місць: до **250 тис. грн** за одне робоче місце, до **500 тис.** за два, до **1 млн** за чотири (для сум понад **500 тис.** – співфінансування 70/30). **Мікрофінансування “20 000”** компенсує вже понесені витрати на товари й обладнання для бізнесу – до **20 000 грн**, з низьким порогом входу.

Цифрову екосистему підтримки доповнили платформа **“Кар’єра ветерана”** (пошук роботи, профілювання компетенцій, переклад військового досвіду в цивільні навички), маркування **“Створено Захисниками”** для репутаційної підтримки ветеранського бізнесу, а також **ветеранські бізнес-спільноти, менторські програми та Мапа ветеранських бізнесів** для нетворкінгу й промоції.

Системним кроком у сфері зайнятості ветеранів та ветеранок також стало затвердження Розпорядженням КМУ № 154-р Державної цільової програми **“Ветеран. Робота”** на 2026–2027 роки⁷⁴ – цілісної політики економічної інтеграції ветеранів та ветеранок через системну взаємодію держави та роботодавців. Програма охоплює залучення роботодавців до працевлаштування ветеранів та ветеранок, розвиток професійної адаптації з урахуванням гендерного аспекту, розширення доступу до формальної та неформальної освіти, цифрові інструменти пошуку роботи та сприяння зайнятості на державній службі й в органах місцевого самоврядування. Орієнтовний обсяг фінансування – 276,5 млн грн (194,2 млн у 2026 році, 82,3 млн у 2027-му).

Після 2022 року ветеранська політика перейшла від адаптації наявної системи до її масштабної перебудови: держава запровадила низку принципово нових напрямів підтримки, зокрема через експериментальні проєкти. У житловій сфері УБД, ОІВВ та члени їхніх сімей отримали доступ до інструментів загального призначення – іпотечні, компенсаційні та ваучерні програми,

⁷² Див. "Про затвердження Порядку надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування зареєстрованих безробітних", [Постанова КМУ від 10.02.2023 № 124](#) [ua]

⁷³ Див. "Деякі питання надання компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць/місць провадження господарської діяльності/незалежної професійної діяльності для осіб з інвалідністю", [Постанова КМУ від 22.08.2023 № 893](#) [ua]

⁷⁴ Див. "Про затвердження Державної цільової програми “Ветеран. Робота” на 2026-2027 роки", [Розпорядження КМУ від 11.02.2026 № 154-р](#) [ua]

розраховані на ширше коло постраждалих від війни, а не лише на статусні категорії. У ЖКП зміни мали суто управлінський характер: централізація адміністрування та перехід на грошову форму пільг спростили процедури, не змінивши базової конструкції системи. Соціальне забезпечення вийшло за межі грошових виплат, додавши психосоціальну допомогу, навігаційний супровід і довготривалий догляд. У медицині розширення охопило вузькоспеціалізовані потреби, які раніше не закривалися жодним окремим механізмом.

Паралельно держава сформувала розгалужену цифрову інфраструктуру доступу – платформи, реєстри та сервіси, покликані підвищити інформованість і спростити доступ до послуг. Утім, наскрізною проблемою періоду залишається розрив між задекларованими гарантіями та їх реальним фінансуванням: зростання кількості різномірних інструментів, каналів і платформ із різними логіками доступу, лімітами та умовами несумісності ускладнює навігацію системою, а сама вона, збудована переважно на логіці “перший звернувся – перший отримав”, за обмеженого фінансування окремих програм створює нерівність доступу, яка залежить не від потреби отримувача, а від його/її поінформованості, адміністративної спроможності в регіоні та часу звернення.

ВETERАНСЬКА ПОЛІТИКА: ПОТРЕБИ, ПІДТРИМКА ТА ВІДПОВІДНІСТЬ ПРИНЦИПАМ

- **Потреби ветеранів і ветеранок охоплюють як базові соціальні гарантії, так і послуги для відновлення та повернення до цивільного життя.** За даними опитування KSE Institute, серед найпоширеніших потреб – лікування (36%), пільги на комунальні послуги (33%), фінансова підтримка (27%), стоматологічна допомога (24%), житло (22%), оформлення статусів і пільг (21%), психологічна підтримка (19%) та працевлаштування (17%). Загалом ці тенденції підтверджуються й іншими дослідженнями.
- **Між задекларованою потребою та фактичним охопленням державними послугами існує значний розрив.** Зокрема, у 2025 році професійне навчання через Державну службу зайнятості отримали близько 1 900 осіб, що становить орієнтовно 3% від оціненої за результатами опитування потреби. Подібний розрив спостерігається у підтримці ветеранського підприємництва та облаштуванні робочих місць для людей з інвалідністю.
- **Житлова підтримка потребує врахування не лише формального права на допомогу, а й нагальності житлової потреби.** 11% ветеранів та ветеранок мають нестабільні або кризові житлові умови. Саме ця група потребує особливої уваги під час визначення пріоритетів державної житлової підтримки.
- **Потреби та доступ до окремих послуг відрізняються між ветеранами та ветеранками.** Ветеранки частіше користуються послугами перекваліфікації та навчання, але водночас частіше повідомляють про неможливість отримати такі послуги або скористатися допомогою кар'єрних радників. Це вказує на необхідність оцінювати не лише загальне охоплення, а й відповідність послуг потребам різних груп.
- **Міжнародні партнери та громадський сектор доповнюють державну систему підтримки.** Їхні програми охоплюють психологічну допомогу, медичну реабілітацію, працевлаштування, розвиток підприємництва, правову підтримку та реінтеграцію в громадах. Водночас підтримка значною мірою залежить від донорського фінансування, а масштаби окремих ініціатив не дають змоги повністю компенсувати загальносистемний дефіцит послуг.
- **Ключовим завданням є узгодження державних гарантій, фактичного охоплення та потреб ветеранів і ветеранок.** Це потребує пріоритезації допомоги відповідно до нагальності потреб, розвитку спроможності надавачів послуг, врахування відмінностей між групами та координації державних, міжнародних і громадських ініціатив.

У попередньому розділі описано, як змінювалася державна підтримка ветеранів та ветеранок і які програми діють сьогодні. Цей розділ розглядає ту саму політику з боку ветеранів і ветеранок: спершу – наскільки державні гарантії задовольняють їхні потреби, далі – яку частину розриву закривають міжнародні партнери та громадянський сектор і, насамкінець, – наскільки чинна політика відповідає принципам, задекларованим державою. Висновки розділу пояснюють логіку сценарію KSE, який використано для моделювання вартості ветеранської політики.

Наскільки державні гарантії відповідають потребам ветеранів і ветеранок

Близько половини ветеранів і ветеранок вважають, що наявної державної підтримки їм достатньо для задоволення їхніх потреб, ця частка дещо вища серед жінок. Решта або

вважають підтримку недостатньою, або не змогли відповісти. Щоб зрозуміти, де саме підтримка не відповідає потребам, за окремими напрямками ми зіставляємо потреби, які ветерани та ветеранки називають в опитуванні KSE Institute, з фактичним користуванням державними гарантіями. Опитування KSE Institute було проведене у квітні 2026 року, вибірка дослідження склала 525 респондентів (458 чоловіків та 67 жінок). Рекрутинг респондентів відбувався через онлайн-панель, що дає змогу аналізувати дані на рівні загальних тенденцій, але не як строго репрезентативні показники щодо генеральної сукупності.

Відповідно до даних опитування, основні потреби демобілізованих ветеранів та ветеранок полягають в лікуванні (36%), пільгах на комунальні послуги (33%), фінансовій підтримці (27%), стоматологічній допомозі (24%), житлі (22%), оформленні статусів та пільг (21%), психологічній підтримці (19%), працевлаштуванні (17%) (Рисунок 1). Високу поширеність потреб в фінансовій підтримці, медичній та психологічній допомозі, а також у задоволенні потреби на житло підтверджують і інші дослідження (зокрема, дослідження Портрет ветеранів, 2025).

Потреби ветеранів та ветеранок за даними інших опитувань

Аналіз численних опитувань ветеранів та ветеранок, зокрема, опитування Міжнародної організації міграції (International Organization of Migration, IOM) «Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні»⁷⁵, «Потреби ветеранів та ветеранок» УВФ⁷⁶, «Портрет ветерана 2025» УВФ⁷⁷, «Національне опитування учасників бойових дій, ОІВВ та членів їхніх родин», опитування «Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів 2024»⁷⁸ УВФ підтверджують висновки опитування, проведеного KSE Institute:

- Покращення фінансового становища є однією з пріоритетних потреб ветеранів та ветеранок відповідно до всіх зазначених досліджень. Варто зауважити, що при опитуваннях загального населення України щодо потреб в державній підтримці, покращення матеріального становища також є найпопулярнішою відповіддю.
- Відповідно до опитування IOM, 69% ветеранів та ветеранок вважають житло важливим фактором для інтеграції до громади. Опитування «Портрет ветерана 2025» також підтверджує високий запит на допомогу з житлом – про це як одну з основних потреб говорили 25% ветеранів та ветеранок. Опитування «Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів 2024» підтверджує ці дані: про покращення житлових умов як важливу потребу говорили 27% ветеранів та ветеранок, про придбання житла – 29%.
- Медичну допомогу як пріоритетну потребу визначали 43% ветеранів та ветеранок відповідно до опитування «Портрет ветерана 2025». В опитуванні «Актуальні потреби та

⁷⁵ «Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні з акцентом на інклюзивність ветеранів як вразливої категорії населення і роль, яку ветеранські організації можуть відігравати у забезпеченні інклюзивності», Міжнародна організація з міграції, 2023 https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-01/veterans-social_reintegration_ukr.pdf

⁷⁶ <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Opytuvannia-veteraniv-zhovten-2024.pdf>

⁷⁷ <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2025/12/Portret-veterana-2025.pdf>

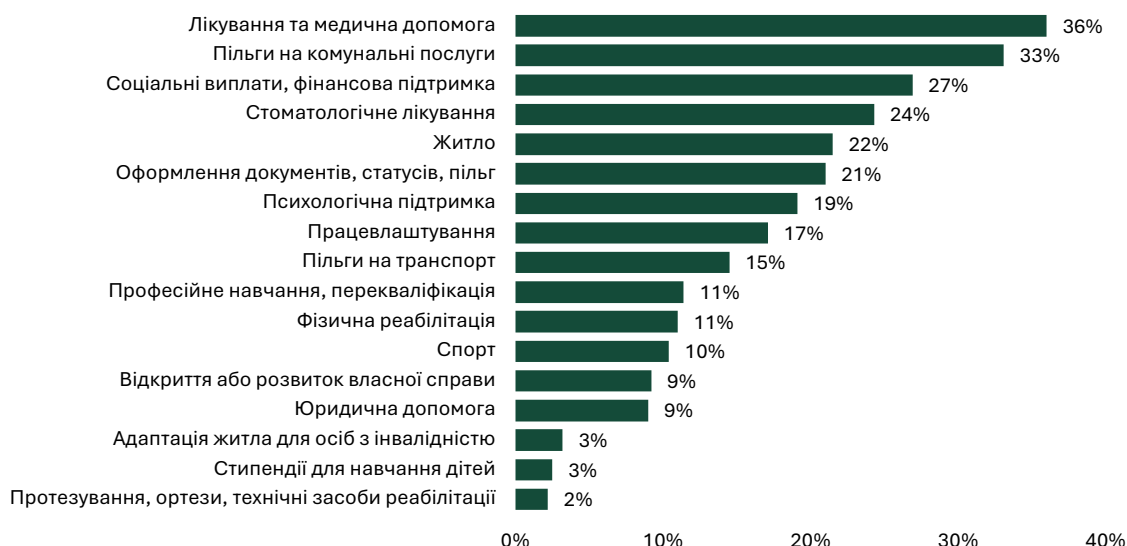
⁷⁸ Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів, 2024, УВФ <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/pracevlashtuvanna.pdf>

бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів 2024” про зміцнення здоров'я говорили 52% респондентів.

- Психологічна допомога є актуальною потребою для 28% ветеранів та ветеранок відповідно до опитування “Портрет ветерана 2025”. В опитуванні “Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів 2024” про психологічну підтримку як важливу потребу говорили 23% ветеранів та ветеранок.

Дані опитувань є важливим джерелом для розуміння потреб та прогнозування попиту на послуги. В цьому розділі ми наведемо приклади того, як дані опитування, проведеного KSE Institute, були використані для моделювання витрат, зокрема в сценарії KSE, за напрямками медичної допомоги, житлової підтримки та підтримки у працевлаштуванні. Враховуючи обмеження згаданого опитування, при плануванні бюджету та пріоритезації програм у майбутньому необхідне повторне проведення опитування, яке буде репрезентативним для ветеранської спільноти України.

РИСУНОК 1. ПОТРЕБИ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК

Джерело: опитування KSE Institute

Медична допомога

Як згадувалося вище, **стоматологічна допомога** є однією з основних потреб серед ветеранів та ветеранок. У 2025 році послугами зубопротезування скористалися 26 969⁷⁹ ветеранів та ветеранок, послугами з зуболікування – 103 537⁸⁰ ветеранів та ветеранок (що включає як чинних військовослужбовців, так і звільнених з війська УБД та ОІВВ), що відповідає охопленню у 1,5% та 5,6% відповідно. За даними опитування KSE Institute, охоплення послугами відповідно до потреб мало б становити близько 4% для зубопротезування та 18% для зубопротезування на рік. Ці показники були використані для сценарії KSE.

⁷⁹ Відповідно до даних НСЗУ, наданих на запит KSE Institute

⁸⁰ Відповідно до даних НСЗУ, наданих на запит KSE Institute

Послуга з **психологічної підтримки** є прикладом того, коли для задоволення потреби в підтримці поки не розвинута достатня інфраструктура: у 2025 році ці послуги надавали 92 юридичні особи, в яких працювали 202 психологи та 24 психіатри⁸¹.

Про потребу в психологічній допомозі ветерани та ветеранки також говорять в аспекті пошуку роботи: згідно опитування KSE Institute, 16,9% ветеранів та ветеранок вважають це потрібною допомогою не тільки для психологічного відновлення після служби, а і як передумову для пошуку або зміни роботи. При потребі у 16,9% охоплення послугами мало б складати близько 83,7 тис. осіб (виходячи з оціночної кількості демобілізованих УБД та ОІВВ, що складає 495 000 осіб станом на 2026 рік). За нашими оцінками, у 2025 році охоплення програми становило близько 0,6% ветеранів та ветеранок. Потреба у психологічній допомозі на рівні 16,9% використана в моделювання в сценарії KSE, а фактичне охоплення у 0,6% – у базовому сценарії.

Що стосується **реабілітації**, то опитування KSE Institute не фіксує значну незадоволену потребу в цих послугах (1% респондентів не змогли скористатися послугами тоді, коли вони були потрібні). Проте при плануванні змін до ветеранської політики, слід враховувати адміністративні дані, доступні в системі охорони здоров'я. Зокрема, детальний аналіз медичних записів щодо послуг наданих в межах програми медичних гарантій, проведений ВООЗ⁸² у 2025 році, показує, що дуже невелика частка пацієнтів з діагнозами, які можуть бути пов'язані з військовою травмою, отримують реабілітацію після виписки з лікарні. Наприклад, серед усіх людей, які були госпіталізовані через травматичну ампутацію гомілковостопного суглоба або стопи (код МКХ-10 S98) у 2024 році, лише 14% отримали стаціонарну реабілітацію та лише 0,5% отримали амбулаторну реабілітацію, тобто 85,5%⁸³ не отримали жодної реабілітації. Рівень використання реабілітації дещо вищий для пацієнтів, які були госпіталізовані через травматичну ампутацію гомілки (S88): 29% отримали стаціонарну реабілітацію та 1,5% отримали амбулаторну реабілітацію.

Житло

Для аналізу житлових умов ветеранів і ветеранок пропонуємо застосовувати підхід, що враховує пріоритетність та нагальність житлової підтримки (Рисунок 2). Відповідно до цього підходу, житлові умови поділено на чотири категорії:

- Стабільні житлові умови – власне житло або постійне проживання у родичів.
- Відносно стабільні житлові умови – орендоване житло за власні кошти або з компенсацією від держави, а також проживання в помешканні, наданому у тимчасове користування.
- Нестабільні житлові умови – тимчасове проживання у родичів, друзів або знайомих.
- Кризова ситуація – відсутність постійного місця проживання.

⁸¹ Відповідно до інформації, наданої Міністерством, на запит KSE Institute

⁸² Financing rehabilitation services in Ukraine: a situation assessment and policy options. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2025. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. <https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2025-12703-52477-81012>

⁸³ Як лікування, так і реабілітація можуть проводитися поза межами ПМГ в медичних закладах, які підпорядковані системі оборони. Тому фактичне охоплення реабілітаційними послугами може бути вищим (якщо люди, які отримали лікування за програмою медичних гарантій, пізніше будуть направлені до військових лікарень для отримання реабілітації) або навіть нижчим (якщо кількість пацієнтів з переліченими діагнозами ще більша, і не всі отримали лікування за програмою медичних гарантій).

РИСУНОК 2. ЖИТЛОВІ УМОВИ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК

Джерело: опитування KSE Institute

Відповідно до такого підходу, 55% ветеранів та ветеранок проживають в стабільних житлових умовах, 32% мають відносно стабільні житлові умови. Нагальна підтримка в забезпеченні житлом потрібна ветеранам у нестабільних житлових умовах, які складають 10% ветеранів та ветеранок. У кризовій ситуації відносно житла перебувають 1% ветеранів та ветеранок – вони живуть в хостелах або не мають постійного місця проживання. Саме ветерани та ветеранки, що перебувають в нестабільних та кризових житлових умовах, мають бути пріоритетом для житлової підтримки зі сторони держави.

Наразі на державному рівні ветеранська політика не передбачає пріоритезацію отримувачів допомоги за ситуацією чи складністю житлових умов. Наприклад, програма «Оселя» навпаки передбачає доступ до отримання житла на пільгових умовах для тих, хто можуть оплатити перший внесок за житло.

Компенсацію за оренду житла у 2026 році можуть отримати близько 8 300 осіб, тоді як у 2025 році її отримали лише 42 особи⁸⁴. Водночас у нестабільних або кризових житлових умовах перебувають близько 11% ветеранів та ветеранок, оціночно – близько 54 500 осіб.

Працевлаштування

Щодо працевлаштування ветеранів та ветеранок – за даними опитування, шукали роботу 21% ветеранів та ветеранок, що в перерахунку на загальну оціночну кількість демобілізованих може становити близько 103 000 осіб. Порівнюючи ці дані з обсягом допомоги, яку фактично надає Державна служба зайнятості (ДСЗ) ветеранам та ветеранкам, можемо говорити про потребу в значному підвищенні охоплення. Наприклад, про професійні курси та навчання як потребу для працевлаштування говорять 12% ветеранів та ветеранок (оціночно – 59 400 осіб серед всіх демобілізованих), тоді як фактичне охоплення такими послугами від ДСЗ у 2025 році було тільки 1 900 осіб. Тобто держава змогла забезпечити тільки 3% потреб у цих послугах.

⁸⁴ Бюджетна декларація на 2027–2029 роки, схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2026 № 793, додаток 1 (показники Міністерства у справах ветеранів) [ua]

Подібна ситуація спостерігається й щодо грантів для підтримки ветеранського бізнесу (Рисунок 3): про цю потребу говорили 8% ветеранів та ветеранок, що оціночно складає 39 600 осіб, тоді як кількість фактично наданих грантів за програмою “Варто” та від ДСЗ у 2025 році склали 1 139, що складає близько 3% від задекларованої потреби. Низьке охоплення послугами також спостерігається щодо адаптації робочого місця для фізичної доступності: про цю потребу говорили 7% ветеранів та ветеранок, оціночно – 34 650 осіб, тоді як у 2025 гранти на облаштування фізичної доступності для працевлаштування осіб з інвалідністю (серед всіх громадян України, а не тільки ветеранів та ветеранок), були надані 2 396 підприємствам.

РИСУНОК 3. ОЦІНКА ПОТРЕБИ В ПОСЛУГАХ ТА ФАКТИЧНЕ ОХОПЛЕННЯ ПОСЛУГАМИ ДЛЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ / РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Джерело: опитування KSE Institute

Чи існують відмінності між потребами ветеранів та ветеранок?

За даними опитування, ветерани та ветеранки мають деякі відмінності в частоті запиту на підтримку та рівнем її користування.

Послуги з перекваліфікації та навчання є більш затребуваними серед ветеранок: цими послугами користувалися 19% порівняно з 5% ветеранів. Серед жінок також спостерігаємо і вищий незадоволений попит на ці послуги: додатково до 19% користувачок, не змогли отримати такі послуги 12% ветеранок (порівняно з 3% ветеранів). Виявлені відмінності варто розглядати і в ширшому контексті гендерної чутливості державних систем підтримки. Дослідження забезпечення військовослужбовиць ЗСУ показують, що військове забезпечення тривалий час формувалося переважно з урахуванням потреб чоловіків, а адаптація форми, спорядження та інших умов служби до потреб жінок відбувалася поступово⁸⁵. Подібні бар'єри зберігаються і на етапі повернення до цивільного життя: дослідження DCAF⁸⁶ щодо реінтеграції ветеранів та ветеранок в Україні вказує, що специфічні потреби жінок-ветеранок можуть залишатися недостатньо видимими в системі підтримки. Результати опитування KSE Institute, зокрема

⁸⁵ Див. "(Не)рівність у строю: дослідження рівня забезпечення військовослужбовиць ЗСУ 2024", <https://statewatch.org.ua/>

⁸⁶ Див. "Розбудова різноманітних та інклюзивних політик і практик реінтеграції ветеранок та ветеранів в Україні", <https://www.dcaf.ch/>

вищий незадоволений попит серед ветеранок на перекваліфікацію та кар'єрне консультування, актуалізують питання не лише формальної доступності послуг, а й їхньої відповідності потребам різних груп ветеранів і ветеранок.

Екосистема недержавної підтримки ветеранів та ветеранок в Україні

Наведені раніше дані щодо охоплення потреб ветеранів та ветеранок, свідчать, що розширення переліку державних послуг не завжди забезпечує відповідність між потребою та фактичним доступом до підтримки. За таких умов важливу роль відіграють міжнародні партнери, громадські та благодійні організації, які надають додаткові послуги, розвивають спеціалізовані програми та реагують на потреби окремих груп ветеранів і ветеранок.

Огляд програм (Таблиця 1) показує, що вони найширше представлені у психічному здоров'ї та медичній реабілітації. У напрямках із найбільшим розривом між потребою та охопленням – працевлаштуванні, навчанні та житлі – недержавна підтримка точкова або відсутня.

ТАБЛИЦЯ 1. НЕДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК ЗА НАПРЯМАМИ ТА НЕЗАКРИТА ПОТРЕБА

Напрямок	Міжнародні партнери	Громадянський сектор	Що залишається незакритим
Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка	США (IREX), Німеччина (GIZ), Данія (ПРООН, DIGNITY), Польща та ЄС (PRO_Mental Health_UA), FGIP	Veteran Hub, "Вільний Вибір", "Веста", "АЗОВ.Супровід", "Після Служби"	Найбільша з описаних програм (PRO_Mental Health_UA) надала підтримку понад 11 000 осіб з початку роботи, тоді як оціночна потреба – ≈83 700 ветеранів
Медична реабілітація та протезування	НАТО (CAP), Німеччина (GIZ), Франція, США (Rehab4U), Литва	UNBROKEN, Superhumans, RECOVERY, HAB, "Неопалимі"	Інфраструктура розвинена, але повністю залежить від донорського та благодійного фінансування
Соціальна реінтеграція в громадах	DRC, Данія, Нідерланди та ЄС (через ПРООН)	"РеСтарт", VETERANKA, "Ветеранський корпус", "Хартія"	Проекти обмежені окремими громадами та строком фінансування
Працевлаштування, навчання, підприємництво	Данія, Канада, Японія (через ПРООН), ЄС (через ІОМ)	"Ветеранський корпус", "Після Служби", Veteran Hub	Сотні грантів (наприклад, 118 у "Траєкторії", 52 від ІОМ) при оціночній потребі в грантах ≈39 600 ветеранів та ветеранок
Правова допомога	гаряча лінія УВФ	"Юридична сотня", "Принцип", Veteran Hub	–
Цифрові послуги	Швеція (через ПРООН), ЄС (DT4UA)	–	–
Житло	у розглянутих програмах відсутнє	у розглянутих програмах відсутнє	Повністю залежить від держави: ≈8 300 компенсацій оренди при ≈54 500 ветеранів та ветеранок у нестабільних або кризових умовах

Джерело: огляд програм міжнародних партнерів і громадських організацій, наведений у цьому розділі; потреба – опитування KSE Institute та інших організацій

Міжнародні донори та програми підтримки ветеранів та ветеранок

Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка є найбільш представленим напрямом у портфелі міжнародної допомоги ветеранам та ветеранкам, що є відображенням як масштабу психологічних наслідків війни, так і визнання донорами того, що психологічна реінтеграція є передумовою успішної реінтеграції загалом.

США фінансують кілька паралельних програм у цій сфері. З березня 2022 року функціонує **Ukraine Rapid Response Fund (URRF, Фонд швидкого реагування для України)**, реалізований **Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (International Research & Exchanges Board, IREX)** за фінансування Держдепартаменту США. У сфері психологічного здоров'я в рамках програми створено національну цілодобову гарячу лінію кризової підтримки для ветеранів, ветеранок та членів їхніх сімей, а також родин загиблих захисників, полонених і зниклих безвісти⁸⁷. IREX за підтримки Держдепартаменту США з 2019 року реалізує також **Veteran Reintegration Program**, що спершу фокусувалася на ветеранах та ветеранках АТО з Донецької та Луганської областей, а після повномасштабного вторгнення 2022 року суттєво розширила охоплення. У сфері психічного здоров'я програма навчила близько 300 соціальних працівників роботі з психологічними потребами ветеранів та ветеранок, опублікувала посібник із психосоціальної підтримки для фахівців, переклала та поширила 140 міжнародних протоколів щодо психічного та фізичного здоров'я ветеранів та ветеранок, а також охопила 13,2 млн осіб через національну кампанію з підвищення обізнаності та надала психологічну підтримку 26 000 людям⁸⁸.

Німеччина підтримує психосоціальну допомогу ветеранам та ветеранкам через Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку (BMZ). З 2023 року **Німецьке товариство міжнародного співробітництва (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, GIZ)** реалізує програму з надання психологічної підтримки ветеранам, ветеранкам та членам їх родин та вразливим групам населення в Україні (MHPSS for vulnerable groups in Ukraine) у партнерстві з Мінветеранів та українськими НУО. Програма навчає соціальних працівників, психологів та інших фахівців соціальних служб для роботи з людьми, травмованими війною, розробляючи спеціалізовані модулі з воєнної травми спільно з Національним університетом "Києво-Могилянська академія". У співпраці з Міжнародним медичним корпусом програма також підвищує якість послуг психосоціальної підтримки для вразливих груп та реалізує психосоціальні програми з акцентом на жінок і дітей для сприяння їхній реінтеграції в громади⁸⁹.

Уряд Данії системно інвестує у психосоціальну підтримку ветеранів та ветеранок, діючи переважно через партнерство з **Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй, ПРООН (the United Nations Development Programme, UNDP)**. У травні 2025 року уряд Данії та ПРООН підтримали ініціативу Златопільської міської ради щодо створення ветеранського центру "Нескорені" у Харківській області – простору психосоціальної підтримки, реінтеграційного консультування та правової допомоги для ветеранів, ветеранок та їх сімей⁹⁰. У березні 2026 року Данія та ПРООН підтримали створення трьох Просторів соціальної адаптації в

⁸⁷ Див. ["Ukraine Rapid Response Fund"](#)

⁸⁸ Див. ["Ukraine Veteran Reintegration"](#)

⁸⁹ Див. ["Надання психологічної підтримки ветеранам, членам їх родин та вразливим групам населення в Україні"](#) [ua]

⁹⁰ Див. ["Данія та ПРООН підтримали створення ветеранського центру на Харківщині"](#) [ua]

Миколаївській області загальним обсягом понад 100 000 дол. США, які надають послуги психоемоційної підтримки та соціальної інклюзії для ветеранів та ветеранок, ВПО та осіб з інвалідністю. До 2028 року ПРООН планує розширити мережу таких просторів ще щонайменше у 10 громадах⁹¹.

Данський інститут проти катувань DIGNITY підтримує психосоціальну допомогу ветеранам та ветеранкам в Україні через партнерську організацію **Forpost**, яка надає послуги у Дніпрі, Києві та Львові. Серед цільових груп – ВПО, ветерани та ветеранки, діти та постраждалі від насильства. Окремим напрямком є розробка спеціалізованих програм для ветеранів та ветеранок – для подолання ПТСР, адаптації до цивільного життя та відновлення сімейних стосунків⁹².

Польща реалізує програму **PRO_Mental Health_UA** через **Solidarity Fund PL** за фінансування МЗС Польщі, ЄС та Держдепартаменту США. Програма побудована на моделі децентралізованої системи психосоціальної підтримки – мережі районних центрів у малих містах та сільській місцевості, що надають комплексну психологічну, психіатричну, соціальну, юридичну та реабілітаційну допомогу. Серед бенефіціарів – ветерани та ветеранки (15,4%), члени сімей військовослужбовців та загиблих (23,4%), ВПО та цивільне населення. З початку реалізації у Рівненській та Житомирській областях до середини 2025 року програма надала підтримку понад 11 000 особам. У 2025–2026 роках програма розширюється на Дніпропетровську та Одеську області, де відкриють ще по чотири центри в кожній. Програму офіційно схвалено Мінветеранів як частину реформи соціального сектору та визнано компонентом “Human Capital” Плану України в рамках EU Ukraine Facility, а довгострокова мета – масштабування моделі на всю територію України до 2030 року⁹³.

НАТО підтримує цілодобову гарячу лінію кризової психологічної та юридичної допомоги для ветеранів, ветеранок і членів їх сімей, яку реалізує Український ветеранський фонд у рамках **Комплексного пакету допомоги (CAP)** НАТО Україні⁹⁴. Команда лінії складається з 14 психологів, які пройшли спеціальне навчання за стандартами НАТО, зокрема із запобігання суїцидам. Головний психолог лінії є ветераном, що дозволяє застосовувати підхід “рівний – рівному”.

Федерація “Глобальна ініціатива в психіатрії” (FGIP) – нідерландська організація, що працює в Україні з початку 1990-х років, з 2022 року має місцевий офіс **GIP Ukraine** та річний бюджет для українських проєктів близько 2 млн євро. Організація розвиває платформу онлайн-психологічної підтримки Samopomich (з GIP-Tbilisi та Чеським національним інститутом психічного здоров’я), розширює послуги Вільнюського кризового центру на українських військових, які проходять реабілітацію у Литві, та у січні 2024 року спільно з КНУ імені Тараса Шевченка і King’s College London заснувала Центр передового досвіду з психічного здоров’я ветеранів (VMHCE) у Києві.

Медична реабілітація та протезування є одним із ключових напрямів міжнародної підтримки ветеранів та ветеранок в Україні. Масштаб бойових поранень – ампутації, травми спинного

⁹¹ Див. "Данія та ПРООН відкрили три нові простори соціальної адаптації для посилення системи соціальних послуг Миколаївщини" [ua]

⁹² Див. "Healing Amidst Conflict: Ukrainian Psychologists on the Frontlines of Mental Health"

⁹³ Див. "Psychosocial Rehabilitation and Reintegration of People Affected by the War in Ukraine"

⁹⁴ Див. "Гаряча лінія Українського ветеранського фонду: цілодобова психологічна та юридична підтримка для ветеранів і їхніх родин" [ua]

мозку, пошкодження від вибухів – зумовив значний попит на спеціалізовані реабілітаційні послуги, яких існуюча система охорони здоров'я не була готова забезпечити в достатньому обсязі. Донори реагують на цей виклик на двох рівнях: через відновлення та модернізацію реабілітаційної інфраструктури та через системні реформи стандартів і кадрового потенціалу.

НАТО підтримує розбудову системи медичної реабілітації в Україні через Програму людиноцентричного підходу в рамках **Комплексного пакету допомоги (CAP)**, яка охоплює медичну евакуацію, психологічну і медичну реабілітацію, управління персоналом у збройних силах та реінтеграцію ветеранів та ветеранок. Її ключовий інструмент – проєкт **“Реноватор”**: мережа з п'яти закладів медичної реабілітації по всій Україні, один з яких стане Центром передового досвіду в цій галузі. Серед інших напрямів програми – психологічна реабілітація та виховання стійкості серед військовослужбовців, підготовка психологів методом EMDR, підтримка Мінветеранів та Українського ветеранського фонду залученням профільних фахівців, а також участь Національної збірної України в Іграх Нескорених⁹⁵.

Німеччина фінансує через **BMZ** програму **Special Assistance Programme** (Підтримка соціальної згуртованості, стійкості та стабільності), яку реалізує **GIZ** у партнерстві з Міністерством відновлення, інфраструктури та транспорту України. Програма охоплює найбільш постраждалі від війни громади і серед цільових груп є ветерани та ветеранки, поранені та внутрішньо переміщені особи. У сфері реабілітації програма підтримує створення виробничих центрів для протезування та ортезування, а також навчання медичного, соціального та адміністративного персоналу. Крім того, громади отримують необхідне обладнання – генератори, медичні пристрої, ІТ-системи – та підтримку у відновленні соціальної та медичної інфраструктури⁹⁶.

Франція через ініціативу **“Fonds Ukraine”** підтримує розбудову реабілітаційної інфраструктури в Україні: МОЗ, Уряд Франції та компанія **Résilience Orthopédies SAS** реалізують проєкт **“Improving Care for Amputees through Establishing a Network of Micro-Clinics and Centers”** із бюджетом понад 4 млн євро. Мета проєкту – мережа протезних мікроклінік та централізований виробничий центр у Львові на базі Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, оснащений 20 3D-принтерами потужністю до 600 протезів на місяць. Проєкт орієнтований як на військових, так і на цивільних пацієнтів після ампутацій, але є важливим елементом реабілітаційної інфраструктури саме для поранених ветеранів та ветеранок^{97, 98}.

Rehab4U (фінансується урядом США, 2024–2029) – п'ятирічна ініціатива зі створення сталої, орієнтованої на людину системи реабілітації в Україні, що інтегрує послуги на всіх рівнях надання допомоги в межах системи охорони здоров'я. Проєкт очолює **Momentum Wheels for Humanity** у партнерстві з Results for Development (R4D), Deloitte, Національною асамблеєю людей з інвалідністю України та Project HOPE. R4D підтримує МОЗ України та Національну службу здоров'я України (НСЗУ) у підвищенні ефективності та стратегічних закупівель реабілітаційних послуг в умовах різкого зростання попиту – через збільшення кількості травм спинного мозку, ампутацій і складних травм кінцівок унаслідок війни, при цьому МОЗ оцінює щорічну потребу в реабілітаційній допомозі на рівні понад 250 000 людей⁹⁹.

⁹⁵ Див. "Комплексний пакет допомоги (КПД) Україні" [ua]

⁹⁶ Див. "Підтримка соціальної згуртованості, стійкості та стабільності" [ua]

⁹⁷ Див. "В Україні створюють протезні мікроклініки для реабілітації після ампутацій" [ua]

⁹⁸ Див. "Протезування та реабілітація: у Полтаві запрацювала сучасна мікроклініка" [ua]

⁹⁹ Див. "Supporting the government of Ukraine to strengthen physical rehabilitation"

Литва реалізує програму **“Rehabilitation and Reintegration of Wounded and War Victims in Ukraine”** загальним бюджетом 15 млн євро (з них 5 млн євро – кошти Міністерства національної оборони Литви), розрахованою на 36 місяців. Програму впроваджує Центральне агентство управління проектами Литви (CPVA); її мета – зміцнення системи медичних, психосоціальних та реінтеграційних послуг і розбудова мережі реабілітаційних закладів за участі литовських, міжнародних та українських фахівців¹⁰⁰. Програма охоплює чотири проекти: три інфраструктурні – реабілітаційні центри в Дніпрі (50 ліжок), Брюховичах під Львовом (“Нескорені”, до 120 пацієнтів) та Житомирі (15 палат) – і четвертий, “soft expertise” – проект за п’ятьма напрямками: від оцінки прогресу реабілітації до аналітики й досліджень. Програма передбачає двосторонній обмін досвідом між литовськими та українськими фахівцями¹⁰¹.

Соціальна реінтеграція на рівні громад залишається одним із найскладніших викликів – і водночас одним із найменш фінансованих напрямів. Міжнародні партнери дедалі більше усвідомлюють, що успішна реінтеграція залежить не лише від індивідуальної підтримки ветерана або ветеранки, а й від готовності громади його прийняти, від наявності доступних послуг на місцевому рівні та від соціальної згуртованості суспільства, яке повертається до мирного життя.

За підтримки **Данського комітету у справах біженців (Danish Refugee Council, DRC)** центр соціальних послуг у Борзні Чернігівської області розширив свої можливості, додавши спеціалізовані приміщення та адресну допомогу для ветеранів та ветеранок, демобілізованих та сімей зниклих безвісти. Разом із раніше створеними службами ці послуги утворюють цілісну систему, де одне відвідування дає доступ до юридичної консультації, соціальної допомоги, психосоціальної підтримки та безпечних просторів для громади¹⁰².

Нідерланди у березні 2026 року оголосили про нове партнерство з **ПРООН** на суму 6 млн євро на 2026–2027 роки в рамках багатосекторального підходу ПРООН до регіонального відновлення, що охоплює 11 регіонів України. Партнерство спрямоване на розширення доступу до соціальних послуг, модернізацію адміністративних послуг, покращення доступу до правосуддя, зміцнення первинної медичної допомоги та реінтеграцію ветеранів та ветеранок у громадах¹⁰³. ЄС у травні 2026 року офіційно запустив разом із ПРООН другу фазу партнерства **EU4Recovery** з бюджетом 50 млн євро на 2026–2028 роки, спрямовану на зміцнення децентралізованих соціальних і медичних послуг, економічне відновлення та соціальну згуртованість з окремим акцентом на ветеранів та ветеранок, молодь та людей, які повертаються до своїх домів¹⁰⁴.

Освіта, зайнятість та підприємництво забезпечує економічну стабільність, структурує повсякденне життя та сприяє відновленню ідентичності поза військовою службою. Міжнародні донори все активніше інвестують у цей напрям, визнаючи, що ветерани та ветеранки є не лише групою, яка потребує підтримки, а й значним людським капіталом для відбудови України – носіями лідерських якостей, дисципліни та унікального досвіду.

Данія активно підтримує зайнятість ветеранів та ветеранок через партнерство з ринком праці. У Миколаєві реалізується проект “Україна – Данія: Партнерство у сфері зайнятості ветеранів”,

¹⁰⁰ Див. "Rehabilitation and Reintegration of Wounded and War Victims in Ukraine Programme"

¹⁰¹ Див. "‘Once a hero, always a hero’ – Lithuania’s rehabilitation programme for Ukrainian veterans"

¹⁰² Див. "Ukraine: A new space offering support to veterans and families of the missing"

¹⁰³ Див. "Нідерланди та ПРООН оголосили про нове партнерство на 6 млн євро для підтримки українських громад, що зазнали впливу війни" [ua]

¹⁰⁴ Див. "ЄС і ПРООН розпочинають новий етап партнерства EU4Recovery на 50 млн євро для підтримки України" [ua]

який об'єднує роботодавців, профспілки та ветеранські організації. З данського боку до проекту залучені організація роботодавців DI (Danish Industry), Danish Trade Union Development Agency та профспілка 3F, які виступають консультантами з питань ринку праці та адаптації данських практик до українського контексту. Майданчиком для реалізації проекту є Миколаївський міський центр підтримки ветеранів. Показово, що данська сторона розглядає співпрацю як двосторонній обмін досвідом: за словами голови представництва посольства Данії в Україні Якоба Хансена, ветерани та ветеранки є ресурсом, необхідним для відбудови країни, а їхній унікальний досвід становить цінність і для самої Данії¹⁰⁵.

Данія через благодійний фонд **“Рокада”** у партнерстві з данською гуманітарною організацією **Bever Ukraine** реалізує проєкт **“Реінтеграція ветеранів через працевлаштування, посилення спроможності та адвокацію”**. Проєкт запущено у березні 2026 року в Івано-Франківській області й передбачає п'ять напрямків: індивідуальну підтримку у працевлаштуванні та започаткуванні бізнесу; консультування роботодавців щодо інклюзивного працевлаштування; психосоціальну підтримку ветеранів, ветеранок і їхніх сімей; посилення спроможності ветеранських організацій; а також розвиток адвокації у сфері ветеранської політики. Проєкт реалізується у взаємодії з обласним центром зайнятості та ветеранським простором Ветеран ПРО¹⁰⁶.

Канада через **Global Affairs Canada** фінансує п'ятирічний проєкт **“Women Veteran Reintegration in Ukraine Project” (WVRUP)** бюджетом 2 млн доларів. Виконавець – Saskatchewan Polytechnic у партнерстві з Інформаційно-консультативним жіночим центром України, Мінветеранів та Державною службою зайнятості України. Проєкт допомагає жінкам-ветеранкам перейти до цивільного життя через програми зайнятості, підприємницьке навчання та психосоціальну підтримку. Він охоплює Київ, Дніпро та Вінницю і до 2028 року має охопити 30 000 жінок-ветеранок, підтримати 6 000 членів їхніх родин, підготувати понад 60 майстер-тренерів і запровадити шість нових або вдосконалених навчальних програм¹⁰⁷.

Японія спільно з **ПРООН** підтримує підприємництво ветеранів та ветеранок в Україні через освітньо-грантову програму **“Траєкторія”**, яка реалізується мережею центрів підтримки підприємців Дія.Бізнес за підтримки Міністерства цифрової трансформації та Офісу з розвитку підприємництва та експорту. Програма спрямована на допомогу ветеранам, ветеранкам, військовослужбовцям та членам їхніх сімей у відкритті або розвитку власного бізнесу. За підсумками двох сезонів понад 1 470 ветеранів та ветеранок і членів їхніх родин пройшли навчання, а 118 учасників отримали гранти загальною сумою 25 млн гривень. За результатами другого сезону 65 учасників зареєструвалися як нові підприємці, було створено 106 нових робочих місць, а 68 переможців отримали менторську підтримку для реалізації своїх бізнес-ідей¹⁰⁸.

Японія через **ПРООН** підтримує також модернізацію закладів професійно-технічної освіти в Україні як інструмент перекваліфікації ветеранів та ветеранок. У грудні 2025 року ПРООН завершила технічне переоснащення двох навчальних центрів у Київській та Вінницькій

¹⁰⁵ Див. "A meeting was held in Mykolaiv with Danish partners regarding employment opportunities for veterans"

¹⁰⁶ Див. "В Івано-Франківській обласній державній адміністрації відбулося засідання "круглого столу", під час якого презентували важливий проєкт підтримки ветеранів" [ua]

¹⁰⁷ Див. "Saskatchewan Polytechnic launches \$2M reintegration project for women veterans in Ukraine"

¹⁰⁸ Див. "20 мільйонів гривень для ветеранського бізнесу: у Києві відбувся фінал освітньо-грантової програми «Траєкторія 2»" [ua]

областях, які поряд із базовою підготовкою студентів пропонуватимуть короткострокові курси перекваліфікації для ветеранів, ветеранок та ВПО. Загалом у межах цього напрямку (курси тривалістю від одного до шести місяців за 40 затребуваними професіями) навчання вже пройшли близько 1 600 осіб, з яких понад 1 100 успішно працевлаштувалися¹⁰⁹.

ЄС фінансує проект підтримки зайнятості ветеранів та ветеранок і соціальної згуртованості громад в Україні обсягом 6 млн євро, який реалізує **Міжнародна організація з міграції (ІОМ)** у партнерстві з Мінветеранів у 10 областях: Чернігівській, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Харківській, Хмельницькій, Київській, Львівській, Одеській, Вінницькій та Запорізькій. Проект включає професійне навчання для близько 170 ветеранів, ветеранок і членів їхніх сімей, гранти та технічну підтримку для до 50 ветеранських бізнесів, ярмарки вакансій, психосоціальну підтримку на рівні громад та підготовку місцевих фахівців з психічного здоров'я. ІОМ також підтримує 20 громад у зміцненні соціальної згуртованості, а Мінветеранів – у цифровізації даних про ветеранів та ветеранок¹¹⁰. Станом на вересень 2025 року понад 100 ветеранів, ветеранок та членів їхніх сімей у Київській, Львівській та Вінницькій областях завершили бізнес-навчання, а 52 ветеранські підприємства отримали гранти до 317 000 гривень (6 545 євро) у межах програми, що поєднувала очні тренінги з онлайн-менторством від бізнес-експертів та підприємців-ветеранів¹¹¹.

Цифрова трансформація для надання послуг ветеранам та ветеранкам є відносно новим, але стрімко зростаючим напрямом міжнародної підтримки. Доступ до послуг без черг, паперової бюрократії та необхідності особистих візитів до установ є особливо важливим для ветеранів з інвалідністю, а також для тих, хто проживає у віддалених районах або на деокупованих територіях.

Швеція фінансує цифровізацію державних послуг для ветеранів та ветеранок в Україні через **"Проект підтримки Дія"**, який впроваджується **ПРООН** в Україні. Послуги розробляються Міністерством цифрової трансформації спільно з Міністерством у справах ветеранів України, а експертну підтримку надає проект DT4UA, що фінансує Європейський Союз та впроваджує E-Governance Academy. У червні 2024 року в додатку Дія було запущено електронне посвідчення ветерана, яким можуть скористатися ветерани та ветеранки, люди з інвалідністю внаслідок війни та члени сімей загиблих захисників для отримання пільг та компенсацій без необхідності пред'являти паперовий аналог¹¹². У березні 2025 року були запущені два нові сервіси на порталі Дія: отримання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни та статусу члена сім'ї загиблого ветерана або ветеранки – онлайн, за кілька хвилин, без черг та відвідування державних установ¹¹³. У липні 2025 року Мінветеранів та Мінцифри за підтримки ПРООН та Швеції запустили цифровий простір Ветеран PRO у застосунку Дія – єдиний розділ, де ветерани, ветеранки та їхні сім'ї мають доступ до всіх ключових послуг: пошук фахівця із супроводу, спортивне фінансування, пільгова іпотека «Оселя, допомога «Відновлення, субсидії та підтвердження статусу інвалідності¹¹⁴.

¹⁰⁹ Див. "ПРООН та Японія модернізували навчальні центри для підготовки фахівців енергетичної галузі на Київщині та у Вінниці" [ua]

¹¹⁰ Див. "EU and IOM Support Veterans' Employment and Community Resilience in Ukraine"

¹¹¹ Див. "EU-funded Mentorship and Grants Boost Over 100 Veteran Businesses in Ukraine"

¹¹² Див. "Посвідчення ветерана запустили в мобільному застосунку Дія" [ua]

¹¹³ Див. "На порталі Дія запустили дві нові послуги для ветеранів та їхніх родин" [ua]

¹¹⁴ Див. "Ветеран PRO: презентували цифровий простір для ветеранів і ветеранок у Дії" [ua]

Міжнародні партнери не заміщують державу в наданні послуг ветеранам та ветеранкам, а доповнюють її, фінансуючи інновації, пілотні підходи та точкову підтримку. Масштаб потреб ветеранської політики суттєво перевищує фінансові можливості держави, тому без міжнародної підтримки повноцінна реалізація системи підтримки ветеранів та ветеранок наразі неможлива. Донорська допомога найбільш сконцентрована у сферах реабілітації, психічного здоров'я, зайнятості – саме там, де фіксується найбільший розрив між потребою та фактичним охопленням. Утім, навіть за активної донорської присутності в цих напрямках, масштаб підтримки залишається на порядки меншим за потребу, а проєктний, обмежений у часі характер донорського фінансування не дозволяє компенсувати цей розрив на постійній основі.

Громадські та благодійні організації у сфері ветеранської підтримки

Veteran Hub – недержавна організація у сфері ветеранської підтримки, заснована у 2018 році, яка співпрацює з широким колом інституційних донорів та партнерів, що забезпечують фінансування її діяльності¹¹⁵. Організація надає безоплатні послуги воїнам та ветеранам, ветеранкам, членам їхніх родин, сім'ям полеглих, зниклих безвісти та полонених. Послуги охоплюють п'ять напрямків: юридичні консультації (проходження ВЛК та МСЕК, оформлення статусів і виплат), психологічна підтримка, інформування та персональний супровід з індивідуальним планом дій, групи підтримки та кар'єрне консультування. Доступ до послуг організовано через три точки: простори у Києві та Вінниці, Мобільний офіс та Лінію підтримки для консультацій телефоном і у месенджерах. Окрім надання послуг, Veteran Hub розвиває власний аналітичний центр, що проводить дослідження з 2020 року. Центр працює за принципом нерозривного поєднання трьох компонентів: послуг, аналітики та рішень – тобто знання з щоденної роботи з клієнтами безпосередньо формують дослідницький порядок денний і навпаки. Основоположними дослідженнями організації є "Шлях ветеранів і ветеранок" та "Шлях коханої воїна", які вивчають досвід повернення до цивільного життя як самих воїнів, так і їхніх близьких.

Серед тематичних фондів, орієнтованих на підтримку ветеранів та ветеранок у переході до цивільного життя, варто виокремити **Благодійний фонд "Після Служби"**, заснований у 2022 році, який сприяє успішній адаптації ветеранів та ветеранок та зменшенню кількості самогубств серед військовослужбовців, об'єднуючи навколо себе професійні організації, бізнеси, фонди та державні установи. Організація діє як партнерство між американською неприбутковою структурою та гуманітарною організацією, зареєстрованою в Україні, що забезпечує фінансову звітність за стандартами обох країн та доступ до досвіду найефективніших ветеранських організацій США, зокрема у сфері запобігання суїцидам серед ветеранів та ветеранок¹¹⁶. Програмна діяльність охоплює шість напрямків: кейс-менеджмент через "Українську мережу ветеранів", фізичну та психологічну реабілітацію, освіту й працевлаштування, юридичну підтримку (оформлення статусу УБД, пільги), дозволя та соціальну підтримку для подолання ізоляції, а також програму "На передовій" – щотижневі зустрічі ветеранів та ветеранок у громадах за участі бізнес-лідерів.

¹¹⁵ Див. "Офіційна сторінка «VeteranHub»" [ua]

¹¹⁶ Див. "Ветеранський Фонд "Після Служби". Про Фонд" [ua]

Центр ініціатив “Повернись живим” – громадська організація, що є наступним кроком розвитку ГО “Повернись живим” з 2018 року, зосереджена на дослідженні ветеранського та безпекового середовищ і адвокації рішень у державній політиці. Організація має два напрямки: аналітичний відділ і ветеранський відділ, що займається системним відновленням ветеранів та ветеранок через адаптивний спорт – зокрема проекти “Стійкість через рух” та “Відновлення на передовій”, платформу “Наші тут” з мапою локацій для адаптивного спорту й реабілітації, а також серію таборів і змагань “ТАРТ”, включно з Всеукраїнськими змаганнями з баскетболу та регбі на кріслах колісних¹¹⁷.

Окремим важливим сегментом є **реабілітаційні центри**, що надають комплексну медичну, фізичну та психологічну підтримку пораненим військовим, ветеранам та ветеранкам поза державною системою охорони здоров’я.

Національний реабілітаційний центр UNBROKEN (“Незламні”), що працює на базі Першого медичного об’єднання Львова, є найбільшим в Україні медичним простором такого профілю. Захисники та цивільні, дорослі та діти проходять тут повний цикл лікування – від екстреної допомоги до реконструктивної хірургії, протезування та психологічної реабілітації; всі послуги є безоплатними. Під час відновлення пацієнти можуть проживати разом із рідними у соціальному житлі, облаштованому відповідно до потреб важкопоранених. За час повномасштабного вторгнення тут отримали допомогу понад 20 000 поранених українців. З часом UNBROKEN розвинувся в ширшу екосистему: окрім основного центру функціонує відділення дитячої реабілітації UNBROKEN Kids, програма адаптивного спорту UNBROKEN Games, а також UNBROKEN University – інноваційний освітній проект, спрямований на підготовку фахівців, які допомагатимуть українцям долати наслідки воєнної травми¹¹⁸. Функціонування та розвиток екосистеми UNBROKEN забезпечує **Благодійний фонд UNBROKEN**, заснований двома молодими ветеранами – Сергієм Костюченком і Єгором Олійником, які самі пройшли поранення та реабілітацію в центрі. Місія фонду – залучати та розподіляти ресурси для сталого розвитку екосистеми в прозорий та ефективний спосіб, щоб поранені українці могли отримати якісну медичну допомогу у своїй країні та повернутися до повноцінного життя. Окрім фінансування медичної та реабілітаційної діяльності, фонд організовує просвітницькі та культурні заходи, залучає ветеранів та ветеранок до терапії мистецтвом та благодійних марафонів¹¹⁹.

Superhumans Center – всеукраїнський центр воєнної травми, що з 2022 року спеціалізується на протезуванні, реконструктивній хірургії, реабілітації та психологічній підтримці постраждалих від війни дорослих і дітей. Місія центру – допомогти українським військовим і цивільним, які постраждали від війни, відновити здоров’я, фізичну активність і психологічний стан через протезування, реабілітацію, реконструктивну хірургію обличчя та кінцівок, відновлення слуху та психологічну підтримку¹²⁰. Паралельно з клінічною діяльністю Superhumans розвиває освітній напрямок – платформу Superhumans Education для мультидисциплінарних команд і фахівців у сфері охорони здоров’я. Платформа поєднує практичний досвід команди центру з міжнародними практиками та надає доступ до тренінгів, лекцій і ресурсів від провідних експертів у сферах фізичної та реабілітаційної медицини,

¹¹⁷ Див. " Центр ініціатив ПЖ. Про відділ" [ua]

¹¹⁸ Див. "Реабілітаційний центр" [ua]

¹¹⁹ Див. "Благодійний фонд UNBROKEN" [ua]

¹²⁰ Див. "Повертаємо українцям super можливості" [ua]

протезування, хірургії, психологічної підтримки та соціальної реінтеграції¹²¹. Крім того, Superhumans також розвиває науковий напрямок – дослідження, що народжуються безпосередньо в клініці, на перетині травми, болю та реабілітації. Основні напрями охоплюють біль після травм і ампутацій, функціональне відновлення, біомеханіку та протезування, а також психоемоційні фактори болю¹²².

RECOVERY – найбільша національна мережа реабілітаційних центрів для поранених військових. Мережа налічує 20 центрів у 13 регіонах – у Вінниці, Дніпрощині (три заклади), Києві та Київській області (чотири заклади), Луцьку, Львові, Одесі (два заклади), Полтаві, Рівному, Тернополі, Хмельницькому, Черкасах, Чернігові та Чернівцях. Ключові напрями роботи – створення національної мережі реабілітаційних центрів та освітні програми світового рівня для мультидисциплінарних реабілітаційних команд. Зали центрів облаштовано за світовими стандартами інклюзивності й технологічності, зокрема обладнанням із віртуальною реальністю¹²³.

НАВ (Lviv Habilitation Center) – перший в Україні абілітаційний центр для ветеранів, ветеранок та цивільних, які отримали травми та поранення внаслідок війни. Розташований у Львові, центр є безбар'єрним простором після лікування та фізичної і психічної реабілітації – наступним кроком перед поверненням до звичайного життя. Абілітаційна програма побудована на методиці “Терапевтичне співтовариство” та триває 21 день. Резиденти набувають навичок самозарядності та автономності в інклюзивному просторі і поза його межами. Програма охоплює чотири напрями: покращення психологічного стану (мотивація, контроль емоцій, групова психотерапія); поліпшення побутової самоорганізації (гігієна, приготування їжі, планування часу); розвиток асертивної комунікації (самопрезентація, ділова та юридична грамотність); досвід поступової соціалізації (профілактика залежної поведінки, прийняття соціальних ролей). Резидентами можуть бути ветерани та ветеранки, військовослужбовці, члени їхніх сімей та цивільні, постраждалі внаслідок війни, за умови здатності до автономного самообслуговування. Усі послуги є безоплатними. Центр пропонує понад 40 видів послуг та активностей і співпрацює з 5 інклюзивними спортклубами¹²⁴.

“Неопалимі” – національна програма безоплатної зовнішньої реабілітації й лікування деформаційних, поствійськових травм, опіків та рубців для людей, які постраждали внаслідок війни. Програма охоплює три напрями: відновлення зовнішності та робота з естетичними ураженнями (шрами, опіки, порохові залишки); повернення функціональності кінцівок, зокрема робота з деформаціями у суглобах, на шиї та спині; лікування військових та цивільних після катувань. Станом на 2026 рік програма охоплює 18 областей України, налічує 26 партнерських клінік та понад 400 пацієнтів, які отримали або отримують допомогу. Вартість обладнання, залученого до унікального протоколу лікування, перевищує 3 млн євро¹²⁵.

Окремим важливим напрямком у громадському секторі є **правозахист і правова просвіта** ветеранів, ветеранок та військовослужбовців, який представляють спеціалізовані організації.

¹²¹ Див. "SUPERHUMANS EDUCATION ДЛЯ КОЖНОГО" [ua]

¹²² Див. "Наука в Superhumans Center" [ua]

¹²³ Див. "Про проект Recovery" [ua]

¹²⁴ Див. "Допомагаємо безпечно пережити досвід війни, щоб рухатися далі" [ua]

¹²⁵ Див. "ВОГОНЬ ЗАПЕКЛИХ НЕ ПЕЧЕ Національна програма зовнішньої реабілітації" [ua]

Правозахисний центр для військовослужбовців “Принцип” – громадська організація, заснована у 2023 році, що займається правовим захистом, адвокацією та аналітикою у військовому і ветеранському напрямках. Аналітична діяльність організації охоплює два напрямки: посилення людського капіталу на військовій службі та розбудова ефективної системи підтримки ветеранів після служби¹²⁶.

“Юридична сотня” – громадська організація, що з 2014 року об’єднує юристів для захисту прав людини в контексті військової служби та створення правових механізмів реінтеграції ветеранів та ветеранок, а також здійснює аналітичну діяльність. За час діяльності допомогу в організації отримали понад 110 000 ветеранів та ветеранок¹²⁷. Ключовим напрямком є безоплатна гаряча лінія правової допомоги для учасників російсько-української війни, ветеранів, ветеранок та їхніх родин – за час існування організації надано понад 167 тисяч консультацій, а з початку повномасштабного вторгнення допомогу юристів щомісяця отримує понад 3,5 тисячі громадян.

“Простір можливостей” (нині – “РеСтарт. Платформа відновлення людського капіталу”) – організація, що розробляє та реалізує інструменти реінтеграції, адаптації та реабілітації ветеранів, ветеранок, членів їхніх родин та підготовки громад до повернення Захисників і Захисниць. Діяльність організації охоплює координацію Коаліції ветеранських просторів, тренінгові центри у Києві, Житомирі та Хмельницькому, мобільні бригади по роботі з ветеранами та ветеранками та підтримку громад у розбудові системи реінтеграції. Організація також є партнером у впровадженні інституту фахівця із супроводу ветеранів – розробляла професійний стандарт, тренінговий курс та готувала самих фахівців – та є співавтором Концепції державної політики щодо ветеранів та їхніх сімей разом із Veteran Hub, “Принципом” та “Юридичною сотнею”¹²⁸.

Повернення до мирного життя є одним із найскладніших етапів для ветеранів та ветеранок – і водночас визначальним для їхнього довгострокового благополуччя та участі у відбудові країни. Окрім державних механізмів, цей процес підтримує низка громадських організацій, що працюють на перетині психологічної підтримки, зайнятості, правової грамотності та соціальної інтеграції.

Громадська організація “Психологічна підтримка та реабілітація „Вільний Вибір”“ з 2015 року надає безоплатну психологічну підтримку захисникам, захисницям та їхнім родинам у доказових методах психотерапії. Організація надає безоплатну індивідуальну та групову психологічну підтримку ветеранам та ветеранкам, членам їхніх сімей, родинам загиблих захисників і захисниць та родинам військовополонених. Серед цілей організації – формування професійної спільноти фахівців сфери ветеранських справ та психоедукація суспільства через лекції і тренінги для організацій різного типу. Окрім безпосередньої роботи з клієнтами, організація розробляє власні продукти – зокрема мобільний застосунок психологічної підтримки “БАЗА”, посібники для фахівців і клінічні настанови¹²⁹.

Рух VETERANKA (ГО “Жіночий ветеранський рух”) – перша та єдина в Україні спільнота жінок із бойовим досвідом, зареєстрована у 2019 році за ініціативи ветеранок-активісток кампанії

¹²⁶ Див. “«Принцип».Про Принцип” [ua]

¹²⁷ Див. “Юридична сотня. Про нас” [ua]

¹²⁸ Див. “РеСтарт Платформа відновлення людського капіталу” [ua]

¹²⁹ Див. Вільний вибір “Про нас” [ua]

“Невидимий батальйон”. Організація працює заради розширення прав жінок у секторі безпеки і оборони та сприяє якісним змінам послуг для ветеранів та ветеранок, які задовольнятимуть їхні потреби у поверненні до мирного життя. Напрямки роботи охоплюють: адвокацію та захист прав жінок у секторі безпеки та оборони; участь у формуванні ветеранських політик з урахуванням потреб жінок; забезпечення військовослужбовиць у війську; супровід та менторську підтримку жінок на всіх етапах військової служби та після неї; розвиток жіночого лідерства та посилення видимості жінок у війську¹³⁰.

Благодійний фонд “Веста” – організація для підтримки військових, ветеранів, ветеранок, членів їхніх сімей, родин загиблих та безвісти зниклих. Місія організації – підтримувати Захисників та Захисниць і готувати суспільство та державу до повернення ветеранів та ветеранок у цивільне життя. Діяльність організації охоплює три напрямки: психологічна та юридична підтримка, включно з допомогою родинам загиблих та безвісти зниклих; інформування та освіта – роз’яснення прав і пільг та пояснення законів у доступній формі; безпосередня благодійна допомога українським військовим. Окремим інструментом є мобільні бригади, що виїжджають до громад Київської області для надання підтримки тим, хто має обмежений доступ до соціальних закладів, а також лекції та тренінги для бізнесу та громадських організацій з підготовки суспільства до повернення захисників і захисниць¹³¹.

Громадська організація “Всеукраїнське об’єднання “Ветеранський корпус” – громадянська платформа, що об’єднує ветеранів та ветеранок усіх підрозділів та готує їх до викликів відбудови країни. Місія організації – допомогти побратимам зробити перший крок у цивільне життя: знайти роботу, створити власний бізнес або долучитися до громадського сектору. Організація позиціонує ветеранів та ветеранок як людей з унікальним управлінським досвідом – опорою країни та рушієм змін, чий досвід має бути інтегрований в управлінські системи відбудови¹³². Одним із ключових інструментів є “Картка Ветерана” – фізична картка з QR-кодом, яка надає доступ до знижок, пільгових умов обслуговування та спеціальних пропозицій від бізнесів-партнерів у різних регіонах України¹³³.

Громадська організація “АЗОВ.Супровід” – патронатна служба 12-ї бригади спеціального призначення “Азов” Національної гвардії України, створена у вересні 2024 року на вимогу Положення про служби супроводу військовослужбовців МВС України. Першою місією стала допомога військовослужбовцям, звільненим з полону 24 серпня 2024 року. Мета ГО – забезпечити підтримку Службі супроводу як підрозділу медичної служби бригади та розповсюдити ефективні практики на інші підрозділи Сил оборони. Діяльність організації охоплює чотири напрямки. Медичний супровід – безперервний процес формування шляху пораненого від стабункту до повного одужання, де всі рішення про лікування приймає одна команда, спираючись виключно на доказові методи. Психологічна підтримка включає індивідуальні та групові консультації для військових, ветеранів, ветеранок та їхніх родин, а також тренінги для родин і підтримку перед поверненням у стрій. Соціалізація та реадптація охоплює спортивні програми, культурне дозвілля, допомогу з документами та консультації фахівців для комфортного переходу між військовим і цивільним середовищем. Професійний розвиток та профорієнтація допомагає здобути нові навички та знайти роботу – для діючих

¹³⁰ Див. Рух VETERANKA "Про нас" [ua]

¹³¹ Див. Благодійний фонд Веста "Про організацію" [ua]

¹³² Див. "ВЕТЕРАНСЬКИЙ КОРПУС – ПЕРШИЙ КРОК У ЦИВІЛЬНЕ ЖИТТЯ" [ua]

¹³³ Див. "Картка Ветерана" [ua]

військових через підготовку до нової ролі в армії, для ветеранів та ветеранок – через кар'єрне консультування¹³⁴.

13-та бригада оперативного призначення НГУ “Хартія” розвиває два взаємодоповнюючі напрямки підтримки військових, ветеранів та ветеранок. **Патронатна служба** бригади супроводжує бійця та його родину на шляху від поранення до реабілітації – забезпечує необхідним, допомагає з документами та консультує на кожному етапі, щоб військовий міг зосередитися на відновленні¹³⁵. Окремим проектом бригади є **Хартія-Хаб** – просвітницький простір, де об'єднуються військові і цивільні. Ключовими функціями є освітня діяльність, підтримка ветеранів, ветеранок та родин військовослужбовців у співпраці з іншими ветеранськими середовищами і громадськими організаціями¹³⁶.

Громадянський сектор доповнює державні та донорські програми там, де формальні механізми діють повільно або не охоплюють специфічних потреб: організації надають персоналізовану психологічну, юридичну та медичну підтримку, розробляють стандарти і швидко реагують на запити конкретних груп – жінок-ветеранок, родин загиблих і зниклих безвісти, ветеранів та ветеранок окремих підрозділів. Частина цих ініціатив вибудовує власні екосистеми і поступово інституціоналізується, співпрацюючи з державою у розробці політик. Водночас більшість організацій залишається залежною від донорського та приватного фінансування, що так само обмежує сталість і масштабованість їхньої підтримки в довгостроковій перспективі.

Разом міжнародні партнери та громадянський сектор формують значну частину системи підтримки ветеранів та ветеранок, але не усувають її головного обмеження – обидва сегменти зосереджені в тих самих напрямках – медичній реабілітації та психічному здоров'ї, де вже накопичена найбільша інфраструктура й досвід, – тоді як напрями, що визначають довгострокову самостійність ветеранів та ветеранок (передусім працевлаштування та житло), залишаються недофінансованими незалежно від того, хто саме надає підтримку.

Тому недержавна підтримка не може замінити перегляду самої державної політики. Ключове питання – чи відповідає ця політика принципам, які держава задекларувала, і що потрібно змінити, щоб вона їм відповідала.

Відповідність принципам сучасної державної підтримки ветеранів та ветеранок

Як показано в раніше, з 2022 року перелік державних гарантій для ветеранів та ветеранок суттєво розширився: з'явилися нові соціальні послуги (центри життєстійкості, фахівці із супроводу, соціальна адаптація), психологічна допомога ветеранам, ветеранкам і членам їхніх сімей, нові медичні послуги, допомога для занять спортом, компенсація автострахування, ширша грантова підтримка бізнесу та державна цільова програма “Ветеран. Робота” на 2026–2027 роки.

Однак, кількісне розширення переліку гарантій саме по собі не є свідченням їх відповідності потребам ветеранів та ветеранок чи принципам, задекларованим у державній ветеранській політиці. Дане дослідження розглядає ці принципи з акцентом на реалістичність гарантій з

¹³⁴ Див. “АЗОВ СУПРОВІД” [ua]

¹³⁵ Див. “13 бригада Національної гвардії України “Хартія”” [ua]

¹³⁶ Див. “Facebook: Хартія-Хаб” [ua]

огляду на бюджетні та інституційні можливості і пропонує аналітичний підхід до оцінки того, наскільки задекларовані гарантії реально доступні цільовій аудиторії.

Принципи сучасної політики визначені у Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року (схвалена розпорядженням КМУ 29 листопада 2024 р. № 1209-р)¹³⁷. Ця Стратегія визначає основні стратегічні та операційні цілі в підтримці ветеранів та ветеранок, яка надається державою. Вона також деталізує як мають реалізовуватися основні норми закону щодо гарантій ветеранам/ветеранкам. Зокрема, визначаються такі напрямки:

Стратегічна ціль 1. Відновлення людського капіталу та добробуту ветеранів, ветеранок та членів їх сімей

Операційна ціль 1. Координація державної ветеранської політики, діяльності надавачів послуг для ветерана та ветеранки, забезпечення доступності послуг для цільової аудиторії.

Операційна ціль 2. Відновлення та підтримка фізичного і психічного здоров'я ветеранів та ветеранок.

Операційна ціль 3. Забезпечення працевлаштування та освіти.

Операційна ціль 4. Підтримка членів сімей ветеранів та ветеранок (підтримка фізичного здоров'я членів сімей ветеранів та ветеранок, розвиток спортивних програм, освіта для дітей).

Операційна ціль 5. Економічна незалежність.

Операційна ціль 6. Державні гарантії (пенсійне забезпечення, пільги на проїзд, фінансово-кредитні механізми для забезпечення житлом).

Стратегічна ціль 2. Повага та вшанування пам'яті

Стратегічна ціль 3. Визначення участі ветеранів та ветеранок у забезпеченні національної безпеки та обороноздатності

Фокусом цього дослідження є цілі, що включені до Стратегічної цілі 1, оскільки саме в цьому напрямку забезпечуються основні соціальні гарантії для ветеранів, ветеранок та їхніх родин, тоді як заходи в межах Стратегічних цілей 2 і 3 напряду не стосуються послуг.

В межах Стратегії визначені такі принципи розробки/роботи ветеранської політики:

- кроссекторальність – ветерани, ветеранки та члени їхніх сімей як громадяни повинні бути представлені в усіх сферах, мати доступ до всіх програм та послуг;
- об'єктивність та обґрунтованість – ухвалення рішень на основі якісних і повних даних про потреби та статуси ветеранів/ветеранок і членів їхніх сімей;
- людиноцентричність – пріоритет життя і добробут людини, забезпечення реалізації її прав і свобод, а не її статус;

¹³⁷ Див. "Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках", розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1209-р (зі змінами, внесеними розпорядженням від 26.11.2025 № 1341-р) [ua]

- превентивність – зосередження уваги на ранньому виявленні ризиків для добробуту ветеранів/ветеранок та членів їхніх сімей, а також на запобіганні негативним тенденціям у їх житті;
- довготривалість – підтримка ветеранів та ветеранок на всіх етапах їх життя, включно з підтримкою наприкінці життя;
- реалістичність – орієнтація на швидке повернення ветеранів та ветеранок до цивільного добробуту в межах реальних ресурсів держави та громад;
- повага – визнання бойового досвіду та внеску ветеранів та ветеранок як частини національної ідентичності.

ТАБЛИЦЯ 2. ПОДАЛЬШЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВЕТЕРАНСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ

Принцип	Поточна оцінка	Простір для подальшого впровадження
Кроссекторальність	Частково	Координація як на рівні державних органів, так і на рівні надавачів послуг між собою не є оптимальною для комплексної допомоги ветеранам та ветеранкам. Її покращення, а також узгодження політики держави з роботою донорських та громадських проєктів має великий потенціал для покращення якості та доступності послуг.
Об'єктивність та обґрунтованість	Частково	Наразі обсяги більшості програм визначаються бюджетними лімітами, а не оцінкою потреби; дані про отримувачів і результативність програм фрагментарні або відсутні. Підзвітність та відкрита дискусія щодо результатів роботи програм для ветеранів та ветеранок є передумовою впровадження даного принципу.
Людиноцентричність	Скоріше ні	Право на більшість гарантій визначає статус (УБД, ОІВВ), а не конкретна ситуація людини, при цьому більшість послуг гарантовані дуже широкому колу користувачів. Для впровадження цього принципу необхідним є фокус на ветеранах та ветеранках з більш гострими та невідкладними потребами.
Превентивність	Скоріше ні	Наразі система підтримки не має пріоритизації за ризиками: наприклад, ветерани в нестабільних житлових умовах або в тривалому пошуку роботи не мають пріоритетного доступу до підтримки. Для впровадження даного принципу необхідно визначити, які саме фактори ризику повинна відслідковувати система підтримки, а також розроблені алгоритми для вчасної відповіді.
Довготривалість	Частково	Довгострокові виплати (пенсії, допомоги) гарантовані, але значна частина послуг реінтеграції фінансується проєктно й обмежена в часі. Необхідний вибір пріоритетів для забезпечення довготривалої підтримки і його планування з урахуванням можливостей бюджету.
Реалістичність	Скоріше ні	Задекларовані гарантії перевищують доступне фінансування та спроможності надавачів (наприклад, у 2023 році психологічну допомогу надавали 92 юридичні особи з 202 психологами та 24 психіатрами), що призводить до прихованого обмеження доступу. Реалістичність потребує більш чіткого аналізу потреб, визначення пріоритетів та відповідного планування бюджету.

Джерело: оцінка KSE Institute на основі Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року, опитування KSE Institute та даних, наведених у звіті

Реалістичність є ключовим фактором для забезпечення доступу до гарантій, адже невідповідність між наявними ресурсами, декларованими гарантіями та потребам цільової аудиторії призводить до того, що не всі зможуть скористатися гарантованими послугами та пільгами.

Ситуація, в якій фактичні ресурси не відповідають потребам, призводить до так званого прихованого обмеження доступу (implicit rationing¹³⁸) – ті, кому послуги гарантовані, не можуть їх отримати через те, що послуги фактично не профінансовані, потрібен довгий час очікування, отримують відмови надавачів послуг, тощо.

Приховане обмеження доступу призводить до таких негативних явищ як:

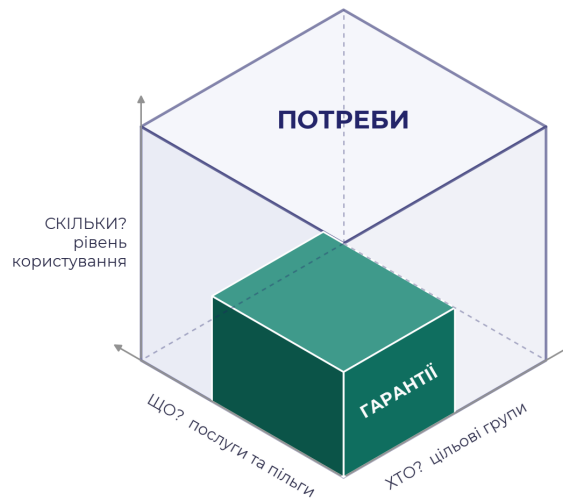
- недовіра до системи надання державних гарантій, незадоволення серед ветеранів та ветеранок;
- викривлення в користуванні послугами – наприклад, доступ до окремих послуг можуть отримувати користувачі, які є більш поінформованими (при цьому, наприклад, вони мають вищий рівень освіти);
- неможливість держави забезпечити пріоритезацію в наданні послуг цільовій аудиторії.

Відповідно, державні гарантії ветеранам та ветеранкам мають бути реалістичними як з точки зору бюджету, так і з точки зору можливостей системи надавати послуги (наявність фахівців, закладів).

Скорочення переліку пільг або послуг, що гарантовані ветеранам та ветеранкам – це перша ідея, яка спадає на думку при обговоренні обмеженості бюджету. Проте ми пропонуємо розглядати питання розширення або скорочення гарантій через три виміри (Рисунок 4):

1. **Хто може користуватися послугами** – які цільові групи мають право на отримання послуг за рахунок державного бюджету? Це можуть бути всі ветерани / ветеранки або тільки ОІВВ, члени родини загиблих захисників та захисниць або окремі підгрупи в межах цільової аудиторії.
2. **Які послуги гарантовані** – перелік послуг та пільг, що гарантовані всій цільовій аудиторії або її підгрупам.
3. **Рівень користування**, який позначає повноту задоволення потреб, наприклад, охоплення певною послугою 80% цільової аудиторії на рік.

¹³⁸ Поняття запозичене зі сфери економіки охорони здоров'я, де про приховане обмеження доступу говорять у контексті доступу до лікування.

Джерело: KSE Institute на основі ВООЗ (2010)

Запропонований аналітичний підхід може бути корисним як для розробки державних гарантій для ветеранів та ветеранок і формування бюджету для їх фінансування, так і для оцінки ефективності надання цих гарантій. Приклади його застосування наведені в главі “Демобілізація та вартість державної ветеранської політики: сценарії та бюджетні наслідки”.

Результати моделювання, що наведені далі, ґрунтуються на запропонованому вище підході (Рисунок 4) і порівнюють три сценарії: **базовий**, що відображає чинні гарантії та фактичний рівень користування ними станом на весну 2026 року; **сценарій Кодексу**, що враховує цільові аудиторії та перелік послуг, визначені проектом Кодексу законів про Захисників і Захисниць державності та незалежності України; та **сценарій KSE**, який передбачає охоплення пріоритетними послугами відповідно до оцінених потреб ветеранів і ветеранок і перегляд низькопріоритетних пільг. Порівняння дає змогу оцінити вартість ветеранської політики з урахуванням принципів обґрунтованості, людиноцентричності, превентивності та реалістичності, а також її відповідність бюджетним та інституційним можливостям держави.

¹³⁹ Візуальне відображення та аналітичний підхід адаптовано з Кубу універсального охоплення медичними послугами. Див. "The World Health Report: Health Systems Financing: The Path to Universal Coverage", World Health Organization (WHO), 2010.

ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ ТА ВАРТІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ: СЦЕНАРІЇ Й БЮДЖЕТНІ НАСЛІДКИ

- **Законодавство передбачає два механізми припинення військової служби:** індивідуальне звільнення за визначеними законом підставами під час воєнного стану та масову демобілізацію на підставі рішення Президента України. Вони відрізняються за масштабом, темпами та складом осіб, які повертаються до цивільного життя, а отже – і за бюджетними наслідками.
- **Вартість державної ветеранської політики** оцінено за допомогою динамічної когортної моделі на 36 місяців. Модель охоплює шість сценаріїв, які поєднують два сценарії розвитку подій — продовження або припинення бойових дій – із трьома сценаріями обсягу державних гарантій і рівня користування ними: базовим, сценарієм Кодексу та сценарієм KSE.
- **Розрахункова вартість включених до моделі гарантій** становить 758,6 млрд – 1,1 трлн грн за 36 місяців. Найвищі витрати виникають у сценарії KSE за припинення бойових дій, а найнижчі – у сценарії Кодексу за їх продовження. Результати відображають вартість змодельованих програм у постійних цінах 2025 року, а не повну вартість усіх державних зобов’язань перед ветеранами та ветеранками.
- **Основну частку витрат становлять перехідні оборонні витрати, пов’язані зі звільненням зі служби та наслідками поранень.** Залежно від сценарію вони становлять 68–94% загальної вартості моделі. За продовження бойових дій значну частину цих витрат формують пенсії по інвалідності, тоді як за масової демобілізації зростає навантаження від одноразових виплат при звільненні.
- **Збільшення обсягу гарантій не обов’язково означає пропорційне зростання всіх видатків.** Сценарій KSE передбачає перерозподіл ресурсів на користь пріоритетних послуг — зокрема житлової підтримки, працевлаштування, навчання та соціального супроводу. Водночас модель має обмеження: вона не охоплює всі програми та адміністративні витрати, не враховує індексацію цін і не оцінює спроможність системи надавати послуги в необхідному обсязі.
- **Міжнародний досвід і результати моделювання вказують на необхідність поєднання фінансових гарантій із підтримкою реінтеграції.** Для України це означає потребу завчасно планувати бюджетні зобов’язання, розвивати спроможність системи підтримки та спрямовувати ресурси на послуги, які допомагають ветеранам і ветеранкам відновити здоров’я, знайти роботу, отримати житло та повернутися до цивільного життя.

Демобілізація та доступ до ветеранських гарантій

За діючим законодавством України¹⁴⁰, до ветеранів та ветеранок відносяться учасники бойових дій (УБД), особи з інвалідністю внаслідок війни (ОІВВ) та учасники війни. Статус УБД та ОІВВ можуть мати як громадяни, що на даний момент служать в Силах Оборони України, так і військові, звільнені з військової служби, тому модель враховує й активних УБД. Таким чином, в українському контексті статус ветерана (а отже і доступ до ветеранських гарантій) охоплює

¹⁴⁰ Див. Закон України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

досить широку групу людей, включаючи і тих, хто наразі служить, і тих, хто вже повернувся до цивільного життя. Звільнення зі служби не стільки відкриває доступ до гарантій, скільки змінює попит на них: послуги, неактуальні під час служби (кар'єрне консультування, навчання, соціальний супровід, психологічна допомога), стають затребуваними після повернення до цивільного життя.

Окремі державні гарантії надаються дещо вузьким групам ветеранів та ветеранок. Наприклад, субвенція для придбання житла надається не всім ветеранам та ветеранкам, а тільки ВПО з числа УБД та ОІВВ III групи, а також всім ОІВВ I та II групи.

Таким чином, процес демобілізації для більшості державних гарантій не матиме впливу на кількість осіб, яким гарантовані пільги або послуги.

Крім спеціальних гарантій та пільг, які надаються ветеранам та ветеранкам, вони, звісно, можуть користуватися всіма послугами, які є доступними для всіх громадян України. До таких, наприклад, належать більшість послуг з охорони здоров'я. Такі послуги не враховані в моделюванні бюджету ветеранської політики.

Дворівнева модель припинення військової служби

Українське законодавство розрізняє два рівні припинення військової служби – індивідуальне звільнення та демобілізацію. Від того, який із них діє, залежать кількість людей, які щомісяця повертаються до цивільного життя, їхній склад і, відповідно, навантаження на бюджет і систему соціальної підтримки.

Звільнення військовослужбовців із військової служби в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, які визначають як **загальні підстави та процедури індивідуального звільнення**, так і **стратегічні рішення щодо демобілізації військовослужбовців**. Ключову роль у цьому регулюванні відіграють Закон України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію"¹⁴¹, Закон України "Про військовий обов'язок і військову службу"¹⁴², а також Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затверджене Указом Президента України № 1153/2008¹⁴³.

У законодавстві України використовується поняття **демобілізації**, яке має ширший зміст, ніж індивідуальне звільнення з військової служби. Відповідно до статті 1 Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", демобілізація визначається як **комплекс заходів**, рішення про порядок і терміни проведення яких приймає Президент України, щодо планомірного переведення економіки, органів влади, Збройних Сил України та інших військових формувань на функціонування та штати мирного часу.

Таким чином, демобілізація є **стратегічним рішенням держави**, що приймається на найвищому політичному рівні. Відповідно до статті 11 зазначеного Закону, рішення про демобілізацію приймає Президент України з подальшим затвердженням Верховною Радою України.

¹⁴¹ Див. "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII [ua]

¹⁴² Див. "Про військовий обов'язок і військову службу", Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII [ua]

¹⁴³ Див. "Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України", Указ Президента України від 10.12.2008 № 1153/2008 [ua]

Водночас законодавство розрізняє демобілізацію як **загальнодержавний процес** та **індивідуальне звільнення військовослужбовців з військової служби**, яке здійснюється на підставах і в порядку, визначених законодавством про військову службу. Ці два рівні по-різному впливають на те, скільки людей і з якими потребами переходять до системи ветеранської політики, тому описані нижче рівні припинення військової служби використовуються як сценарії для моделювання (детальніше описано в розділі Методологія моделювання).

Перший рівень: індивідуальне звільнення під час воєнного стану

Під час особливого періоду та дії воєнного стану законодавство України передбачає спеціальний режим проходження військової служби, який суттєво обмежує можливість звільнення військовослужбовців. Загальне правило полягає в тому, що військовослужбовці продовжують проходження служби понад встановлені строки до моменту оголошення демобілізації.

Водночас передбачено низку **індивідуальних підстав**, за яких військовослужбовець може бути звільнений навіть під час мобілізації та воєнного стану. Основні підстави визначені статтею 26 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу”. Підстави різняться залежно від виду служби; узагальнено під час воєнного стану (частини четверта-шоста статті 26) до них належать:

1. **Досягнення граничного віку перебування на військовій службі.**
2. **Непридатність до військової служби за станом здоров’я.** Звільнення здійснюється на підставі висновку ВЛК – у разі визнання непридатним, тимчасово непридатним з переоглядом через 6–12 місяців або за наявності інвалідності, якщо військовослужбовець не висловив бажання продовжувати службу.
3. **Набрання законної сили обвинувальним вироком суду.** Якщо військовослужбовець засуджений до покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі, це є підставою для його звільнення з військової служби.
4. **Сімейні обставини або інші поважні причини.** Зокрема вагітність, наявність трьох і більше дітей, самостійне виховання дитини, догляд за членом сім’ї з інвалідністю I–II групи, загибель або зникнення безвісти близького родича.
5. **Звільнення з полону.** Військовослужбовець, звільнений із полону, має право на звільнення з військової служби, якщо не виявляє бажання продовжувати її проходження.
6. **Скорочення штатів або організаційні заходи.** Під час мобілізації та воєнного стану ця підстава застосовується виключно щодо осіб вищого офіцерського складу.
7. **Призначення або обрання на окремі державні посади.** Зокрема на посади суддів і членів органів суддівського врядування.
8. **Інші спеціальні підстави, визначені Законом України “Про розвідку”.**

Законодавство прямо встановлює, що на день виключення особа має бути повністю забезпечена грошовим, продовольчим і речовим забезпеченням. До завершення всіх необхідних розрахунків військовослужбовець не може бути виключений зі списків без його згоди. Для

бюджету це означає, що виплати при звільненні припадають на місяць звільнення і не можуть бути відкладені.

Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” передбачає право на виплату одноразової грошової допомоги при звільненні у визначених законом випадках, компенсацію за невикористані дні відпустки, а також інші гарантії, пов’язані із завершенням служби – у моделі вони належать до перехідних оборонних витрат.

Другий рівень: планова демобілізація

На відміну від індивідуального звільнення військовослужбовців, яке може відбуватися під час мобілізації та воєнного стану лише у виняткових випадках, **планова демобілізація є механізмом масового припинення військової служби**, що застосовується після прийняття державою рішення про поступове завершення мобілізаційного режиму функціонування Збройних Сил та інших військових формувань.

Демобілізація за своєю суттю пов’язана з переходом держави від режиму воєнного часу до режиму мирного функціонування. У практичному вимірі це означає або припинення воєнного стану або істотне зменшення потреби у мобілізаційному розгортанні військ. Саме в цей момент держава отримує можливість перейти від виняткової моделі припинення служби, за якої звільнення військовослужбовців значною мірою обмежене, до **планового скорочення чисельності особового складу**.

Президент України приймає рішення про демобілізацію, яке вноситься на затвердження Верховної Ради України. На підставі цього рішення органи військового управління розробляють **плани демобілізації**, що передбачають поетапне звільнення військовослужбовців.

У межах реалізації цих планів командування військових частин організовує підготовку документів на звільнення, здачу посад, проведення необхідних розрахунків та оформлення наказів по особовому складу. Таким чином, навіть у межах масового процесу демобілізації припинення військової служби кожного військовослужбовця оформлюється індивідуальним адміністративним рішенням. За масової демобілізації це означає десятки тисяч наказів і остаточних розрахунків щомісяця, а також пікове навантаження на територіальні центри комплектування, Пенсійний фонд, Службу зайнятості та надавачів ветеранських послуг.

Методологія моделювання вартості ветеранської політики

Для моделювання вартості виконання ветеранської політики застосовано динамічну когортну модель. Горизонт моделювання охоплює 36 послідовних місяців. Горизонт є безкалендарним, де: М₁ – це умовний перший місяць моделі (для сценарію припинення війни – місяць оголошення демобілізації, для сценарію продовження війни – перший місяць моделі, в якому продовжується індивідуальне звільнення), а не конкретна календарна дата. Витрати, що припадають на періоди після 36-го місяця, до підсумкового результату не включаються.

Модель включає різні сценарії залежно від розвитку подій (продовження або припинення війни) та обсягу гарантій, які держава гарантує ветеранам та ветеранкам. Детальний опис сценаріїв наведено в Додатку 1.

Сценарії розвитку подій

Сценарії розвитку подій відповідають двом рівням звільнення з військової служби, описаних вище, зокрема:

- а) Сценарій продовження бойових дій, що відповідає рівню індивідуального звільнення з військової служби протягом 36 місяців тривалості моделі;
- б) Сценарій припинення бойових дій, що відповідає рівню планової демобілізації, яка починається з 1-го місяця моделі.

Сценарії розвитку подій відрізняються за 4 параметрами та застосованими припущеннями для розрахунків:

- **Кількість звільнених.** За продовження війни потік звільнених обмежений індивідуальними підставами (близько 9 706 осіб на місяць, $\approx 350\,000$ осіб за 36 місяців), а за припинення війни – визначається темпом планової демобілізації (26 148 осіб на місяць, ≈ 0.9 млн осіб за 36 місяців). Разом із оціночною кількістю 495 000 уже демобілізованих УБД та ОІВВ, кількість ветеранів та ветеранок, які повернулися до цивільного життя, у сценарії припинення війни зросте майже втричі.
- **Кількість мобілізованих.** У сценарії продовження війни мобілізація триває на рівні 15 000 осіб на місяць всі 36 місяців, тоді як у сценарії припинення війни мобілізація не проводиться.
- **Склад звільнених.** Частка ОІВВ в сценарії продовження війни вища, оскільки продовження бойових дій призведе до зростання цієї когорти.
- **Строки виплат.** За планової демобілізації (сценарій припинення війни) виплати при звільненні припадають на короткий період часу. .

Планова демобілізація впливатиме як на бюджет, так і на соціальну систему загалом. За припинення війни попит на послуги, які сьогодні мають найнижче охоплення, – психологічну допомогу, навчання, допомогу в працевлаштуванні та житлову підтримку – зросте одночасно для сотень тисяч людей. Якщо охоплення залишиться на поточному рівні, розрив між потребами та гарантіями, описаний у попередньому розділі, лише збільшиться, а приховане обмеження доступу посиляться.

Як згадувалося вище, для моделювання вартості виконання ветеранської політики застосовано динамічну когортну модель. В цьому дослідженні ми використовували такі когорти для кожного місяця моделювання:

- демобілізовані УБД та ОІВВ I–III груп у періоді, тобто особи, звільнені у відповідному розрахунковому місяці;
- демобілізовані УБД та ОІВВ I–III груп до періоду, тобто особи, звільнені до першого місяця горизонту;
- активні УБД, які мають відповідний статус і продовжують проходити службу (включення активних УБД до моделі відповідає українському законодавству, за яким право на ветеранські гарантії виникає з набуттям статусу учасника війни, УБД або ОІВВ, а не зі звільненням зі служби).

Детальніше методологія обрахунку когорт представлена в Додатку 2.

Сценарії обсягу гарантій

Моделювання включає три сценарії обсягу гарантій для ветеранів та ветеранок:

- 1) базовий сценарій – продовження ветеранської політики, яка впроваджується станом на весну 2026 року за переліком послуг та за рівнем фактичного користування;
- 2) сценарій впровадження Кодексу законів про Захисників і Захисниць державності та незалежності України (сценарій Кодексу) – цільові аудиторії та перелік послуг засновані на запропонованих нормах проекту закону “Кодексу законів про Захисників і Захисниць державності та незалежності України” (версія, розроблена Міністерством у справах ветеранів¹⁴⁴);
- 3) сценарій KSE – перегляд ветеранської політики зі значним збільшенням рівня користування пріоритетними послугами, призупинення послуг та пільг, які суттєво не підвищують добробут ветеранів та ветеранок.

Обсяг гарантій для кожної когорти в моделі визначається такими параметрами:

- (1) **Перелік державних програм.** Перелік сформовано на основі аналізу законодавства, запитів до ЦОВВ та інформації про ветеранські гарантії, розміщеної на порталі “ВетеранPro”. До моделі включено 46 програм, згрупованих за шістьма напрямками державної підтримки ветеранів і ветеранок: перехідні оборонні витрати – 11 програм; соціальні трансферти – 7; житлові гарантії та житлово-комунальні послуги – 5; медична та фізична реабілітація – 15; працевлаштування та навчання – 7; інфраструктура – 1 програма (мережа ветеранських хабів). Перелік програм, включених до моделі, наведено в Додатку 3. Програми, що не були включені до моделі, перераховані в Додатку
- (2) **Рівні користування програмами.** Рівні користування визначено на основі даних соціологічних досліджень, аналізу адміністративної інформації, відповідей на запити до розпорядників публічної інформації, а також модельних припущень у випадках, коли наявних даних було недостатньо для безпосередньої оцінки цього показника. Використані припущення та підходи до визначення рівнів користування описано у відповідних методологічних поясненнях.
- (3) **Середня вартість відповідної виплати або послуги.** Вартість визначено на основі нормативних, оціночних або середніх фактичних значень залежно від доступності даних для відповідної програми. Детальний опис підходів до розрахунку наведено в Додатку 5. Вартісні параметри зафіксовано в цінах 2025 року та не індексуються протягом усього 36-місячного горизонту моделювання. Таким чином, середня вартість на одну особу є сталою в усіх періодах і однаковою для обох сценаріїв. Усі результати моделювання представлені в постійних цінах 2025 року, а не в номінальних гривнях відповідних років.
- (4) **Тривалість фінансового зобов'язання.** Параметр відображає кількість періодів, протягом яких програма передбачає виплати або фінансування послуг. У моделі він задається окремо для кожної комбінації “програма × цільова аудиторія”. Використовуються такі значення: 1 період – одноразові виплати (196 комбінацій); 2, 3, 4, 6 або 12 періодів – програми з обмеженою тривалістю (68 комбінацій); 120 періодів або

¹⁴⁴ Див. "Проект Кодексу законів про Захисників і Захисниць державності та незалежності України", Міністерство у справах ветеранів України [ua]

значення “Завжди” — програми, що в межах моделі вважаються безстроковими (71 комбінація).

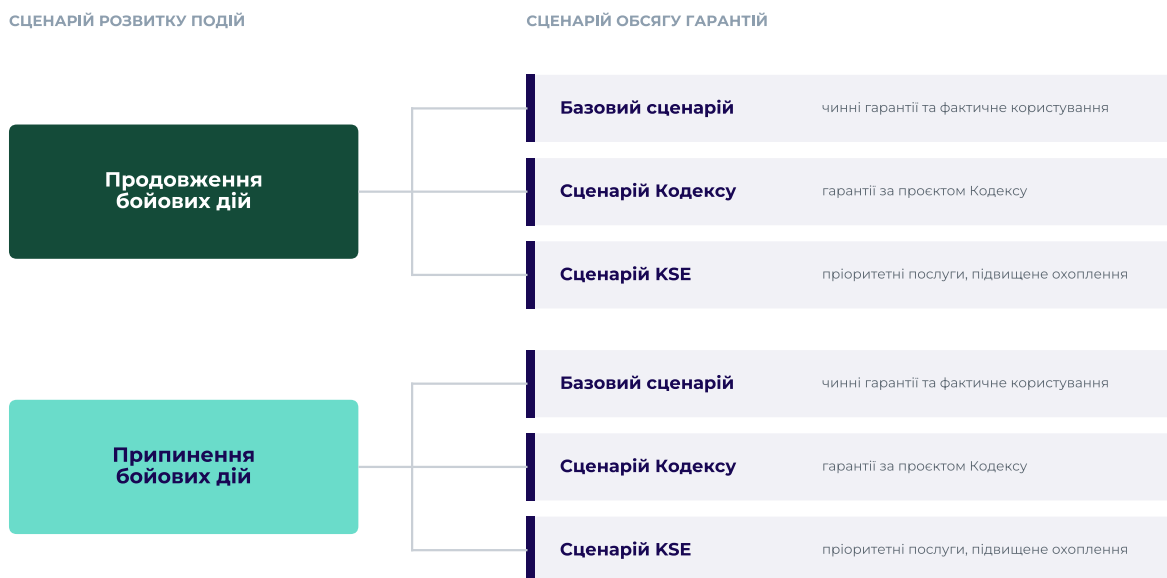
- (5) **Сукупна вартість політики.** Розраховується як сума витрат за всіма включеними до моделі програмами, категоріями отримувачів і місяцями горизонту моделювання.

Результати агрегуються за шістьма напрямками:

- (1) **Перехідні оборонні витрати** – виплати, що виникають у зв’язку із завершенням служби або наслідками поранення та фінансуються через органи сектору безпеки й оборони;
- (2) **Соціальні послуги та забезпечення** охоплюють регулярні та разові грошові виплати, пенсії та інші персоналізовані форми соціального забезпечення;
- (3) **Житлові гарантії та житлово-комунальні послуги** включають житлові компенсації, кредитні інструменти, підтримку оренди та пільги на оплату житлово-комунальних послуг;
- (4) **Медична допомога та реабілітація** охоплює медичні, реабілітаційні, протезно-ортопедичні послуги, психологічну допомогу та допомогу на заняття спортом;
- (5) **Працевлаштування та навчання** охоплюють послуги служби зайнятості, професійне навчання, гранти на підтримку ветеранського бізнесу та інші інструменти економічної інтеграції;
- (6) **Інфраструктура** – включає капітальні видатки на створення мережі ветеранських просторів і операційні видатки на їх функціонування¹⁴⁵.

Таким чином, за результатами моделювання представлено 6 варіантів вартості ветеранської політики (Рисунок 5).

РИСУНОК 5. СЦЕНАРІЙ МОДЕЛЮВАННЯ

Два сценарії розвитку подій × три сценарії обсягу гарантій = шість варіантів вартості ветеранської політики

Джерело: KSE Institute

¹⁴⁵ Див. "Проект Кодексу законів про Захисників і Захисниць державності та незалежності України", Міністерство у справах ветеранів України [ua]

Обмеження моделі

Нижче наведено обмеження, які визначають, як слід читати результати. Вони згруповані за чотирма джерелами: горизонт розрахунку, охоплення бюджету, демографія когорт та поведінкові й вартісні припущення.

1. Горизонт і момент визнання витрат

- Модель обмежена 36 місяцями. Зобов'язання, які виникають у межах горизонту, але виплачуються після нього (насамперед пенсії по інвалідності та безстрокові пільги), у результат не входять.
- Потоки в моделі рівномірні: щомісяця демобілізується однакова кількість осіб, без періоду розгортання, сезонності, черг і пікових навантажень.
- Модель не прив'язана до календаря, тому результати не можна безпосередньо накласти на бюджетний рік без додаткового припущення про місяць старту.

2. Охоплення бюджету

- Враховано виключно видатки державного бюджету. До моделі не включені місцеві бюджети, донорські та партнерські кошти.
- Не включені адміністративні витрати ЦОВВ: утримання апарату, супровід інформаційних систем, робота ЕКОПФО, адміністрування виплат. Модель рахує лише прямі виплати та вартість послуг на одну особу.
- Не включені програми, орієнтовані на членів родин загиблих.
- Не включені компенсації для роботодавців, окрім випадків, коли ветеран або ветеранка є первинним отримувачем.
- Не включені програми, для яких не вдалося встановити вартість на одну особу (Додаток 4). Це обмежує повноту оцінки та є додатковим чинником потенційного заниження загальної вартості.

3. Демографія когорт

- Модель не містить смертності, вибуття та зміни статусу: когорта, яка увійшла в модель, залишається в ній до кінця горизонту в тій самій групі.
- Немає переходів між групами інвалідності – ані внаслідок переогляду, ані внаслідок зміни стану здоров'я.
- Немає повернення до служби після демобілізації.
- Немає верхньої межі чисельності Сил оборони: у сценарії продовження війни надходження (15 000 осіб на місяць) перевищує вибуття (9 706 осіб на місяць), тому чисельність особового складу зростає з 1,31 млн на у 1 місяці до приблизно 1,51 млн у 36 місяці. Ці цифри є технічним припущенням моделі, а не прогнозом чисельності Сил оборони.

4. Поведінкові та вартісні припущення

- Модель не враховує ані нарощування спроможності системи надання послуг, ані ефекту черг і незадоволеного попиту. Іншими словами, розрахунок показує вартість заявленого рівня охоплення, а не фактичну пропускну спроможність надавачів послуг.

- Немає обмежень з боку пропозиції, які існують в реальності: наприклад, кількості протезистів, реабілітаційних потужностей, житлового фонду, фахівців із супроводу наразі може бути нижчою за потребу серед ветеранів та ветеранок.
- Ціни зафіксовані на рівні 2025 року без індексації (див. вище).
- Модель оцінює вартість, а не результативність: вона не відповідає на питання, чи покращує конкретна програма добробут ветерана або ветеранки. Цю оцінку зроблено якісно, поза моделлю.

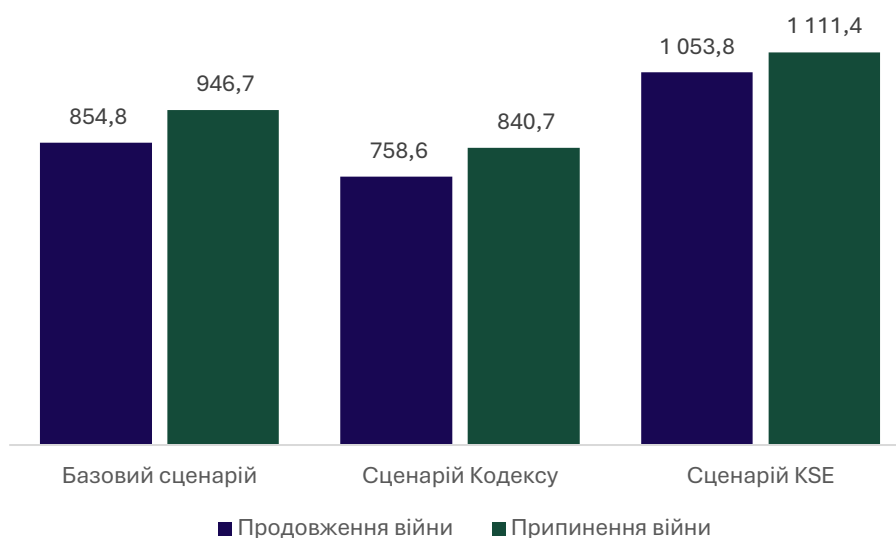
Результати моделювання вартості державної ветеранської політики

Загальна вартість за шістьма сценаріями

Вартість виконання гарантій, наданих **ветеранам та ветеранкам протягом 36 місяців, що включені до моделі, варіюється** від 758,6 млрд. гривень (сценарій Кодекс, продовження війни) **до 1,1 трлн. гривень** (сценарій KSE, припинення війни) (Рисунок 6). У випадку припинення війни всі сценарії мають значно більші бюджети через швидші темпи демобілізації військовослужбовців і виплати, пов'язані зі звільненням з військової служби.

Динаміка за роками в двох сценаріях розвитку подій протилежна. За продовження війни витрати зростають щороку – у базовому сценарії з 255,5 до 313,2 млрд грн, – оскільки збільшується кількість демобілізованих і отримувачів пенсій по інвалідності. За припинення війни пік витрат припадає на перший рік (330,2 млрд грн у базовому сценарії) через масові одноразові виплати при звільненні, після чого витрати стабілізуються на рівні 305–311 млрд грн на рік.

РИСУНОК 6. ВАРТІСТЬ ВИКОНАННЯ ВЕТЕРАНСЬКИХ ГАРАНТІЙ НА 36 МІСЯЦІВ, МЛРД ГРИВЕНЬ

Джерело: розрахунки KSE Institute на основі моделі вартості ветеранської політики

Як згадувалося вище, витрати на ветеранську політику в межах цього дослідження включають такі основні компоненти:

1. Перехідні оборонні витрати (грошова допомога / грошове забезпечення при звільненні, щомісячні пенсії по інвалідності, виплати на оздоровлення та компенсація за невикористані відпустки при звільненні, інші виплати), що наразі частково фінансуються за рахунок оборонного бюджету і матимуть бути сплачені при звільненні зі служби;
2. Соціальні послуги та забезпечення;
3. Житлові гарантії та житлово-комунальні послуги;
4. Медична допомога та реабілітація, фізкультурно-спортивні послуги;
5. Працевлаштування та навчання;
6. Інфраструктура (капітальні видатки на створення мережі ветеранських просторів і операційні видатки на їх функціонування).

ТАБЛИЦЯ 3. ВИТРАТИ ЗА НАПРЯМАМИ ГАРАНТІЙ ЗА 36 МІСЯЦІВ, МЛРД ГРН

Сценарії	Продовження війни			Припинення війни		
	Базовий	Кодексу	KSE	Базовий	Кодексу	KSE
Перехідні оборонні витрати	730,2	711,8	711,9	826,6	778,8	778,9
Соціальні трансферти	29,4	19,6	67,2	34,2	27,9	73,6
Житлові гарантії та ЖКП	44,2	22,1	173,3	47,3	28,3	135,8
Медична та фізична реабілітація	45,0	1,5	39,0	31,2	1,9	29,5
Працевлаштування та навчання	3,7	1,3	60,1	5,1	1,4	91,4
Інфраструктура	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3
Разом	854,8	758,6	1 053,7	946,7	840,7	1 111,4
Частка перехідних оборонних витрат	85%	94%	68%	87%	93%	70%

Джерело: розрахунки KSE Institute

Вартість виконання гарантій за кожною з включених до моделювання програм наведена в Додатку 6.

Скільки державному бюджету коштуватимуть виплати для звільнення з військової служби?

Перехідні оборонні витрати – це виплати, які виникають у зв'язку із завершенням служби або наслідками поранення: грошова допомога при звільненні, компенсація за невикористані відпустки, виплати у разі поранення (що призвело до інвалідності або часткової втрати працездатності) та пенсії по інвалідності. За 36 місяців вони становлять 711,8–826,6 млрд грн, або 237,3–275,5 млрд грн у середньому на рік. Їх частка в загальному бюджеті ветеранської політики складає від 68% до 94% від загальних витрат.

Структура цих витрат залежить від сценарію розвитку подій (Рисунок 7). За продовження війни у базовому сценарії близько половини (51%) становлять пенсії по інвалідності, які зростають із

102,6 млрд грн у першому році до 144,5 млрд грн у третьому, ще 15% – грошова допомога у разі поранення, що призвело до інвалідності. За припинення війни у базовому сценарії частка пенсій знижується до 37%, натомість зростають одноразові виплати при звільненні: компенсація за невикористані відпустки (16%) та грошова допомога мобілізованим (13%).

РИСУНОК 7. СТРУКТУРА ПЕРЕХІДНИХ ОБОРОННИХ ВИТРАТ У БАЗОВОМУ СЦЕНАРІЇ ЗА 36 МІСЯЦІВ, МЛРД ГРН

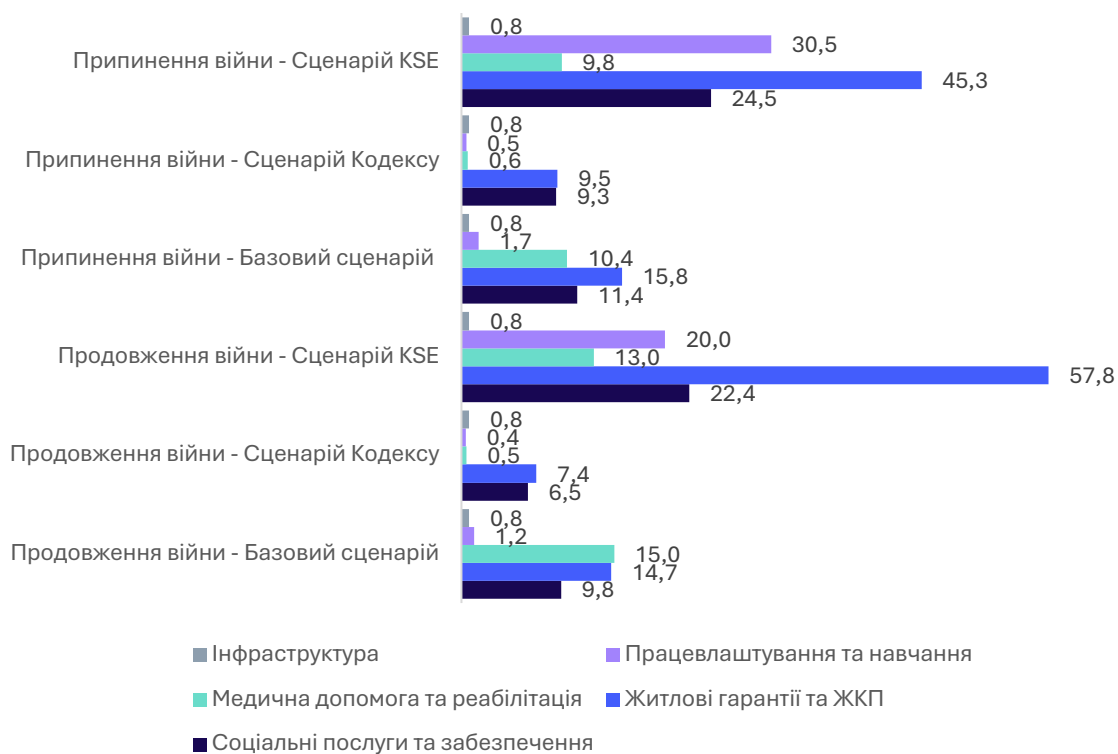
Джерело: розрахунки KSE Institute на основі моделі вартості ветеранської політики

Перехідні оборонні витрати в сценарії KSE є дещо меншими в порівнянні з базовим сценарієм. Різниця зумовлена передусім тим, що пропонується скасування виплат для Дня Незалежності України та перерозподіл цих коштів на інші більш пріоритетні програми. Наразі в базовому сценарії у випадку продовження війни такі виплати в середньому коштуватимуть 2,6 млрд гривень на рік, а у випадку припинення війни – в середньому 2,2 млрд гривень на рік.

Скільки державному бюджету коштуватимуть соціальні та інші гарантії для ветеранів та ветеранок?

Сценарій KSE в обох сценаріях розвитку подій дає найвищі оцінки бюджету через збільшення охоплення пріоритетними послугами. Базовий сценарій відтворює поточні програми та рівні охоплення, що часто є низькими, тому загальна вартість цього сценарію є нижчою в порівнянні з сценарієм KSE. Сценарій Кодексу в межах моделювання дає найменші оцінки бюджету через меншу кількість гарантій, прописану в проєкті нормативного акту.

РИСУНОК 8. СОЦІАЛЬНІ ТА ІНШІ ГАРАНТІЇ: СЕРЕДНІ ВИТРАТИ НА РІК ЗА НАПРЯМАМИ, МЛРД ГРН

Джерело: розрахунки KSE Institute на основі моделі вартості ветеранської політики

Далі ми детально розглянемо в чому полягає відмінність між охопленнями послугами в базовому сценарії та сценарії KSE, а також наведемо аргументи чому ми вважаємо підвищення охоплення або звуження гарантій за цільовою групою необхідним для ефективної ветеранської політики.

Соціальні послуги та забезпечення.

Соціальні послуги та забезпечення в межах цього дослідження включають соціальні стипендії при навчанні, переобладнання та купівлю авто, автострахування, а також правничу допомогу, догляд вдома і послуги фахівців з супроводу. В обох сценаріях розвитку подій сценарії KSE показує вищу потребу в фінансуванні через значно підвищені рівні охоплення послугами, що відповідають потребам ветеранів та ветеранок, тоді як охоплення іншими послугами в межах цього напрямку знижено, зокрема:

- (1) Грошову компенсацію для **переобладнання авто** в сценарії KSE збільшено до близько третини всіх OIBB I-III груп (поточний рівень охоплення є значно нижчим). Для **авто від держави** ми підвищили охоплення до ще 20% OIBB I та II груп. При цьому, компенсацію за **автострахування** в сценарії KSE ми пропонуємо обмежити тільки тими ветеранами та ветеранками, які отримали або переобладнали авто за рахунок державного бюджету. Чинна гарантія для відшкодування полісу автоцивільного страхування для всіх ветеранів та ветеранок, на нашу думку, є занадто широкою і не працює на покращення добробуту найбільш вразливих груп ветеранів та ветеранок.

- (2) Соціальні стипендії для навчання в ВНЗ та коледжах наразі мають дуже низькі рівні охоплення. В сценарії KSE ми не включали цю послугу в розрахунок через значне збільшення охоплення послуг з перенавчання в напрямку “Працевлаштування та навчання”.
- (3) **Безоплатна юридична допомога** за оцінками KSE Institute наразі надається менше ніж 1% ветеранів та ветеранок (ці дані використані для базового сценарію за відсутності офіційних даних). Для сценарію KSE ми використали дані соціологічного опитування (проведене KSE Institute у квітні 2026 року) щодо потреб ветеранів та ветеранок. Згідно цього дослідження потреба в юридичній допомозі складає близько 6% демобілізованих. Ці дані були використані для моделювання в сценарії KSE.
- (4) **Догляд вдома** є послугою для ОІВВ. Дані щодо фактичного користування такою послугою були відсутні, тому для оцінки поточного охоплення та загальної потреби ми використали дані опитування KSE Institute. В базовому сценарії ми встановили рівень охоплення близько 2% ОІВВ (частка респондентів, що повідомили, що користувалися такою послугою), тоді як в сценарії KSE – 14% ОІВВ (частка респондентів, що повідомили що користувались або потребували і не змогли скористатися).
- (5) Щодо послуг **фахівців з супроводу** ветеранів війни ми застосували такий же підхід – поточне охоплення і загальна потреба були оцінені згідно даних дослідження KSE Institute. В базовому сценарії охоплення за нашими оцінками становило 31% (кількість респондентів, що повідомили, що користувалися такою послугою), в сценарії KSE охоплення було збільшене до 51% (частка респондентів, що повідомили що користувались або потребували і не змогли скористатися).
- (6) Соціальною послугою, що не включена до моделювання, але становить значну потребу, є **соціальна допомога у інтеграції до громади**: 24% ветеранів та ветеранок говорять про напружені стосунки в їх громадах, що майже в два рази вище, ніж серед загального населення України¹⁴⁶. Тому подальша робота над послугами, які важливі для реінтеграції ветеранів та ветеранок, має враховувати цю потребу і планувати значне охоплення послугами щодо соціальної згуртованості та медіації.

Загалом, за цим напрямком гарантій ми пропонуємо підвищення інвестицій з боку держави з їх фокусом на допомозі ОІВВ, а також підвищенням охоплення послугами фахівців з супроводу для всіх демобілізованих.

Житлові гарантії та ЖКП

Житлові гарантії та пільги на житлово-комунальні послуги (ЖКП) в рамках цього дослідження включають підтримку оренди та придбання житла, житлові ваучери та власне пільги на комунальні послуги.

За результатами моделювання сценаріїв KSE показує вищі потреби у фінансуванні у порівнянні з базовим сценарієм, що спричинено збільшеним охопленням послугами, які можуть суттєво покращити добробут найбільш вразливих груп ветеранів та ветеранок. Зокрема:

- (1) **Компенсація за оренду житла** наразі має досить низьке охоплення: відповідно до відповіді від Міністерства у справах ветеранів, у 2026 така компенсація може бути виплачена 8 300 особам (близько 1,7% демобілізованих ветеранів та ветеранок), тоді як

¹⁴⁶ Див. "DTM Ukraine – Veteran Profiles and Reintegration Challenges in Ukraine – March 2025", International Organization for Migration (IOM), 27.03.2025

потреба в цих послугах є значно вищою. В сценарії KSE було використано оцінку KSE Institute щодо частки ветеранів та ветеранок, які перебувають у нестабільних та кризових житлових умовах відповідно до даних опитування, проведеного у квітні 2026 р. – 11%.

- (2) Охоплення **субвенцією для придбання житла** для OIBB I та II груп було збільшено приблизно в 2 рази в сценарії KSE порівняно з базовим сценарієм.
- (3) Охоплення **житловим ваучером для ветеранів/ветеранок-ВПО** в сценарії KSE має збільшене охоплення: за законом, всі ветерани/ветеранки-ВПО, які виїхали з ТОТ, матимуть право на таку компенсацію. За оцінками KSE Institute, наразі кількість таких осіб становить 65 тис. Забезпечення всіх ветеранів/ветеранок-ВПО може бути утрудненим через високу вартість такої програми (близько 130 млрд гривень). Сценарій KSE враховує охоплення близько 80% ветеранів/ветеранок-ВПО такими виплатами, однак таке охоплення також може бути нереалістичним через високу вартість цієї гарантії.
- (4) **Пільги на оплату ЖКП** користуються великим попитом серед ветеранів та ветеранок (за оцінками KSE Institute, ними користується 39% демобілізованих). За результатами моделювання у базовому сценарії ця пільга при продовженні війни коштуватиме в середньому 5 млрд гривень на рік. У базовому сценарії ця пільга доступна всім на поточному рівні користування. У сценарії KSE ми пропонуємо забезпечити 100% охоплення такими пільгами тільки OIBB щоб сфокусувати цю підтримку на більш вразливих групах ветеранів та ветеранок.
- (5) **єОселя** та пільгова іпотека наразі відіграє незначну роль в загальній системі забезпечення житлом (згідно даних про результати роботи програми, близько 2% ветеранів та ветеранок проживають у житлі, придбаному через єОселя), проте витрати на цю програму є значними – за оцінками KSE Institute, компенсація відсотків за іпотекою для вже виданих кредитів, які отримали чинні військовослужбовці та демобілізовані, може становити близько 2,6 млрд гривень на рік. В базовому сценарії моделі ми залишили охоплення на поточному рівні, тоді як в сценарії KSE ми запропонували зупинити видачу нових пільгових кредитів (але врахували фінансові зобов'язання по вже виданим кредитам) для перерозподілу цих коштів на інші програми житлової підтримки.

Загалом, за цим напрямком гарантій ми пропонуємо збільшення інвестицій державного бюджету зі зміною фокусу від загальних широких гарантій до пріоритезації потреб ветеранів та ветеранок, що перебувають у нестабільній та кризовій ситуації відносно житла, ветеранів/ветеранок-ВПО та OIBB.

Медична допомога та реабілітація

В межах цього дослідження до медичної допомоги та реабілітації ми включаємо тільки ті послуги, якими можуть користуватися ветерани та ветеранки і які не доступні загальному населенню України. До таких послуг належать окремі програми протезування, додаткові послуги з первинної медичної допомоги, стоматологічна допомога, збереження репродуктивних клітин, послуги з адаптації для ветеранів, які втратили зір, довготривалий медичний догляд, корекція рубців, психологічна допомога, лікування залежностей, а також ветеранський спорт та змагання.

За цим напрямком гарантій сценарій KSE показує дещо нижчу потребу у фінансуванні порівняно з базовим сценарієм, але основним фокусом є внутрішній перерозподіл коштів всередині цього напрямку. В сценарії KSE фокус зміщено до послуг, які, за нашими оцінками, можуть мати більш значимий вплив на стан здоров'я ветеранів та ветеранок. Зокрема:

- (1) Охоплення послугами з **протезування** та забезпечення **допоміжними засобами реабілітації** збільшене в сценарії KSE в порівнянні з базовим сценарієм. При цьому ми пропонуємо перерозподіл коштів з програми **виробів підвищеної функціональності** саме в загальну програму протезування.
- (2) Додаткові послуги **первинної медичної допомоги** наразі охоплюють приблизно 1% всіх УБД та ОІВВ, таке ж охоплення використано в базовому сценарії. В сценарії KSE ця програма гарантована виключно ОІВВ.
- (3) Послуга безоплатного **зберігання репродуктивних клітин** в базовому сценарії використано поточний рівень охоплення (285 осіб на рік, відповідно до даних НСЗУ). В сценарії KSE ми пропонуємо розширення цієї послуги по охопленню до 1% діючих військовослужбовців.
- (4) Послуги **зубо.лікування та зубопротезування** в сценарії KSE збільшені за охопленням на основі даних з опитування KSE Institute щодо частки ветеранів та ветеранок, які хотіли скористатися такою послугою, але не змогли її отримати, тоді як в базовому сценарії використані дані щодо фактичного охоплення такими послугами у 2025 році.
- (5) Кількість послуг з **адаптації для людей, які втратили зір, довготривалого догляду, корекції рубців** збільшені в обсязі в сценарії KSE в порівнянні з базовим сценарієм.
- (6) Відшкодування витрат на **заняття спортом** не включені до сценарію KSE – на нашу думку, така пільга є занадто широкою і не дозволяє фокусувати обмежені ресурси на допомозі ветеранам та ветеранкам, стан здоров'я яких суттєво погіршився внаслідок військової служби.
- (7) Охоплення послугами з **психологічної допомоги** значно вищі в сценарії KSE в порівнянні з базовим сценарієм. Для сценарію KSE ми використали дані опитування, проведеного KSE Institute, згідно якого 16,9% ветеранів та ветеранок говорили про потребу в психологічній підтримці. Наразі користування цими послугами (відповідно до даних Міністерства у справах ветеранів) становить близько 0,6% демобілізованих ветеранів та ветеранок. Про потребу в підвищенні охоплення психологічною допомогою свідчать і дані інших соціологічних опитувань. Наприклад, опитування Міжнародної організації з міграції, проведене у 2025 році, свідчить, що 33% ветеранів та ветеранок мають ознаки депресії¹⁴⁷.
- (8) Для **лікування залежностей** були застосовані вищі рівні охоплення. Відповідно до даних Міністерства у справах ветеранів у 2026 році послуги отримають 0,01% ветеранів та ветеранок, цей рівень був використаний для базового сценарію, тоді як для сценарію KSE ми збільшили охоплення до 3% ветеранів та ветеранок.

Загалом, за цим напрямком гарантій ми пропонуємо приблизне збереження бюджету на поточному рівні витрат з перерозподілом коштів на більш пріоритетні напрямки.

¹⁴⁷ Див. "DTM Ukraine – Veteran Profiles and Reintegration Challenges in Ukraine – March 2025", International Organization for Migration (IOM), 27.03.2025

Працевлаштування та навчання

В межах цього дослідження до послуг та підтримки щодо працевлаштування та навчання ми відносимо професійну адаптацію та підвищення кваліфікації, ваучери на освіту, компенсації за облаштування робочих місць для ОІБВ, гранти для бізнесу та допомогу ДСЗ у пошуку роботи.

В обох сценаріях розвитку подій сценарій KSE показує вищу потребу в фінансуванні. Відмінність в вартості цього напрямку політики спричинена охопленнями, які закладені в сценаріях: базовий сценарій орієнтується на поточний рівень охоплення, тоді як сценарій KSE – на значно збільшений рівень, що може допомогти значно більшій частці ветеранів та ветеранок повернутися на ринок праці. Зокрема:

- (1) **Професійна адаптація** (оплата навчання, курсів), а також підвищення кваліфікації для безробітних (в тому числі ветеранів та ветеранок) в базовому сценарії розрахована на фактичне охоплення 2026 року – відповідно до даних ДСЗ кількість отримувачів послуг з професійної адаптації складатиме 2 675 осіб, а також 4 000 осіб для навчання для безробітних ветеранів та ветеранок. Таким чином, охоплення цією допомогою складає приблизно 1,4% демобілізованих. В опитуванні, проведеному KSE Institute, ветерани та ветеранки значно частіше говорили про потребу в підвищенні кваліфікації / перенавчанні для того, щоб знайти або змінити роботу – про це згадували 11% респондентів, такий рівень охоплення був використаний для сценарію KSE.
- (2) **Компенсація за облаштування робочого місця людини з інвалідністю** наразі має досить низьке охоплення – відповідно до даних ДСЗ, у 2025 році було проведено 2 396 адаптацій для робочих місць для всіх осіб з інвалідністю (не тільки ОІБВ), це охоплення було використано для базового сценарію. В опитуванні, проведеному KSE Institute, 7% ветеранів та ветеранок згадували про потребу в адаптації робочого місця для пошуку або зміни роботи. Такий рівень охоплення було використано в сценарії KSE.
- (3) **Гранти для підтримки ветеранського бізнесу** (“Варто”, мікрофінансування бізнесу) наразі були видані близько 0,2% ветеранів та ветеранок, тоді як в опитуванні, проведеному KSE Institute, про потребу в фінансуванні їх бізнесу протягом попередніх 3 місяців говорили 3% ветеранів та ветеранок, це охоплення було використано для сценарію KSE.
- (4) **Допомога ДСЗ в пошуку роботи** у 2025 році була надана 18 000 ветеранів та ветеранок, таке охоплення (3,6%) було застосоване у базовому сценарії. Самі ж ветерани та ветеранки у опитуванні KSE Institute говорили про таку потребу значно частіше – у 13% випадків (такий рівень охоплення був використаний у сценарії KSE).

Загалом, за напрямком працевлаштування та навчання ми пропонуємо суттєве збільшення охоплення по всім гарантіям.

Інфраструктура

Уряд України говорить про намір розбудови ветеранських просторів, в межах цього дослідження ми додали до загальної вартості ветеранської політики побудову, оснащення та операційні витрати на роботу 15 ветеранських просторів.

Сценарій кодексу: мінімальний бюджет за рахунок неврахованих гарантій

Сценарій кодексу Захисників та Захисниць України по всім напрямкам гарантій дає найнижчі показники в потребі бюджету. Це спричинено тим, що багато програм, які наразі гарантовані

ветеранам та ветеранкам, в самому тексті Кодексу не згадуються. На нашу думку, поточна редакція тексту Кодексу або не об'єднує всі ветеранські гарантії в одному документі або призведе до значного зменшення обсягу гарантій навіть порівнюючи з поточним низьким охопленням послугами.

Вартість державних гарантій у розрахунку на одну демобілізовану особу

Середні витрати на одну демобілізовану особу на рік суттєво різняться між групами (Таблиця 4). На демобілізованого УБД держава витрачатиме в середньому від 62,1 до 182,9 тис. грн на рік, на ОІВВ – від 541,5 тис. грн до 1,34 млн грн на рік. Отже, підтримка однієї особи з інвалідністю внаслідок війни коштує державі в 4–17 разів більше, ніж підтримка УБД.

ТАБЛИЦЯ 4. ЗАГАЛЬНІ СЕРЕДНІ ВИТРАТИ НА ОДНУ ДЕМОБІЛІЗОВАНУ ОСОБУ НА РІК, ТИС. ГРН

Група	Продовження війни			Припинення війни		
	Базовий	Кодексу	KSE	Базовий	Кодексу	KSE
Демобілізовані УБД	69,4	62,1	100,5	155,5	140,0	182,9
Демобілізовані ОІВВ I групи	1 193,3	1 087,9	1 340,7	952,6	856,4	1 064,1
Демобілізовані ОІВВ II групи	1 002,5	897,4	1 149,1	791,4	695,7	902,2
Демобілізовані ОІВВ III групи	794,7	732,1	833,8	594,7	541,5	629,3

Джерело: розрахунки KSE Institute на основі моделі вартості ветеранської політики

Цей розрив, звісно, пояснюється структурою гарантій. Для ОІВВ основну частину витрат становлять регулярні виплати, право на які гарантоване законом незалежно від сценарію: пенсії по інвалідності, грошове забезпечення та додаткова винагорода у разі поранення, а також одноразова грошова допомога у разі поранення, що призвело до інвалідності. Розмір більшості цих виплат залежить від групи інвалідності, тому витрати послідовно знижуються від I до III групи. Наприклад, за продовження війни в базовому сценарії вони становлять 1 193,3, 1 002,5 та 794,7 тис. грн на рік відповідно. Крім того, частина гарантій доступна лише ОІВВ I–II груп, зокрема субвенція на придбання житла та забезпечення автомобілем. Натомість витрати на УБД складаються переважно з одноразових виплат при звільненні, пільг та послуг, вартість яких на одну особу значно нижча.

Сценарій розвитку подій по-різному впливає на ці дві групи. Для УБД припинення війни більш ніж удвічі збільшує середні витрати на особу: у базовому сценарії – з 69,4 до 155,5 тис. грн на рік. За масової демобілізації звільняються близько 26 тис. осіб на місяць, з них 92% – УБД. Тому значну частину витрат на цю групу становлять одноразові виплати при звільненні – компенсація за невикористані відпустки та грошова допомога мобілізованим при звільненні. Для ОІВВ середні витрати за припинення війни, навпаки, на 20–25% нижчі, ніж за продовження. За продовження війни потік нових ОІВВ триває всі 36 місяців моделювання, і кожна нова когорта отримує одноразові виплати у зв'язку з пораненням. За припинення війни, відповідно до припущень моделі, нові ОІВВ звільняються лише протягом перших 12 місяців. Після цього витрати на групу формують переважно регулярні виплати.

Сценарії обсягу гарантій мають однаковий напрям впливу для всіх груп. У сценарії Кодексу витрати на особу на 8–12% нижчі, ніж у базовому, оскільки частини чинних гарантій у проекті Кодексу не передбачено (компенсації, пов'язані з автомобілем, житлові програми, окремі

медичні послуги, разова виплата до Дня Незалежності). У сценарії KSE витрати найвищі. Найбільше в ньому зростають витрати на УБД: на 45% за продовження війни і на 18% за припинення, оскільки сценарій суттєво підвищує охоплення послугами, потрібними для повернення до цивільного життя, – психологічною допомогою, працевлаштуванням і навчанням, житловою підтримкою. Для ОІВВ I та II груп витрати зростають на 12–15% через розширення житлової підтримки, забезпечення автомобілем і догляду вдома. Для ОІВВ III групи зростання найменше – 5–6%.

Ці результати показують, що за масової демобілізації збільшується насамперед кількість отримувачів, тоді як витрати на одну особу за припинення війни зростають лише для УБД. Найбільший простір для політичних рішень – саме в гарантіях для УБД. Витрати на ОІВВ визначаються переважно обов'язковими виплатами, а витрати на УБД – послугами, обсяг і охоплення яких держава може змінювати.

Ветеранська політика в контексті державних видатків

Бюджетна декларація на 2027–2029 роки¹⁴⁸ охоплює той самий трирічний горизонт, що й запропонована модель, а її сценарій виходить із суттєвого зменшення безпекових ризиків із 2027 року. Це дозволяє зіставити вартість ветеранської політики з плановими показниками державного бюджету (Таблиця 5).

ТАБЛИЦЯ 5. ПОКАЗНИКИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ НА 2027–2029 РОКИ ТА ВАРТІСТЬ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ, МЛРД ГРН

Показник Бюджетної декларації	2027	2028	2029	Вартість ветеранської політики (≈253–370 млрд грн на рік) відносно показника 2027 року
Видатки державного бюджету, усього	5 046,3	4 873,4	4 545,1	5,0–7,3%
Номінальний ВВП (прогноз)	11 530,6	13 130,8	14 952,3	2,2–3,2%
Безпека і оборона	2 757,2	2 280,1	1 692,1	9,2–13,4%
Видатки Мінсоцполітики, усього	468,8	472,2	476,6	54–79%
з них програми та заходи соціального захисту	216,5	220,1	224,6	117–171%
Освіта	298,0	–	–	85–124%
Охорона здоров'я	250,4	–	–	101–148%
Ветеранська політика	11,8	19,1	24,9	у 21–31 раз більше

Джерело: Бюджетна декларація на 2027–2029 роки (постанова КМУ від 17 червня 2026 р. № 793), фінансово-економічне обґрунтування та додаток 1 до неї; розрахунки KSE Institute

За результатами моделювання, річна вартість ветеранської політики становитиме понад 5% планових видатків державного бюджету в сценарії продовження війни та понад 6% – у сценарії її припинення, залежно від року та сценарію. Зростання цього співвідношення протягом періоду частково пояснюється скороченням запланованих видатків державного бюджету – з 5

¹⁴⁸ Див. “Бюджетна декларація на 2027–2029 роки”, <https://mof.gov.ua/uk/>

046 млрд грн у 2027 році до 4 545 млрд грн у 2029 році. Таким чином, навіть за незмінних вартісних параметрів програм відносно фінансового навантаження ветеранської політики може зростати.

Безпосередньо на реалізацію ветеранської політики у декларації передбачено 11,8 млрд грн у 2027 році, 19,1 млрд грн у 2028 році та 24,9 млрд грн у 2029 році. Водночас розрахункова вартість соціальних та інших гарантій у базовому сценарії моделі, без урахування перехідних оборонних витрат, становить 40,5–41,8 млрд грн на рік. Це приблизно у 3,4 раза перевищує передбачений декларацією обсяг фінансування на 2027 рік. У сценарії KSE відповідний показник становить 110,8–114,0 млрд грн на рік.

Це зіставлення слід трактувати як орієнтовне, оскільки модель і Бюджетна декларація можуть відрізнятися за охопленням програм і бюджетних розпорядників.

Перехідні оборонні витрати, пов'язані зі звільненням зі служби, становлять за результатами моделювання 237,3–275,5 млрд грн на рік. Це еквівалентно 8,6–10,0% запланованих видатків на безпеку й оборону у 2027 році та 14–16% у 2029 році, коли їхній обсяг, відповідно до декларації, має скоротитися до 1 692 млрд грн.

Отже, за умови реалізації прогнозованого скорочення оборонних видатків фінансове навантаження, пов'язане зі звільненням військовослужбовців і виконанням відповідних зобов'язань держави, становитиме дедалі більшу частку оборонного ресурсу. Ці оцінки залежать від динаміки демобілізації: якщо вона відбуватиметься раніше або швидше, ніж передбачено сценарними припущеннями моделі, часовий розподіл витрат і їхні річні обсяги можуть суттєво змінитися. Тому бюджетні оцінки необхідно буде переглядати в міру уточнення строків і масштабів демобілізації.

За оцінками моделі, **витрати на пенсії** по інвалідності військовослужбовцям у сценарії продовження війни становитимуть 103 грн на перший рік дії моделі. Це еквівалентно 35% розрахункового трансферту з державного бюджету на пенсійне забезпечення у 2027 році, який за прогнозом становитиме близько 292,2 млрд грн. Хоча Бюджетна декларація передбачає збільшення видатків на пенсійне забезпечення військовослужбовців, загальний обсяг видатків Мінсоцполітики у 2027–2029 роках залишається майже незмінним. Це підкреслює важливість окремого оцінювання пенсійних зобов'язань, пов'язаних із наслідками війни, та їх урахування під час середньострокового бюджетного планування.

Бюджетна декларація передбачає поступове збільшення кількості зайнятих осіб віком 15–70 років – з очікуваних 12,8 млн у 2026 році до 13,4 млн у 2029 році. Залучення демобілізованих військовослужбовців до економічної діяльності може бути одним із чинників такого зростання, а збільшення зайнятості – потенційним джерелом додаткових податкових надходжень та супроводжуватиметься зниженням соціальних видатків.

Однак масштаб цього ефекту залежатиме від строків демобілізації, швидкості повернення до зайнятості, відповідності навичок ветеранів та ветеранок потребам ринку праці та здатності економіки створювати робочі місця. Крім того, наявні показники декларації самі по собі не дають змоги встановити, якою мірою майбутню демобілізацію вже враховано в прогнозі зайнятості. Тому потенційні додаткові доходи бюджету не включено до оцінки як гарантований ресурс фінансування ветеранської політики. Їх доцільно розглядати як можливий позитивний ефект, який потребує окремого кількісного оцінювання.

Опції демобілізації: міжнародний досвід і уроки для України

Попередні підрозділи показали, що вартість ветеранської політики і навантаження на систему соціальної підтримки залежать від того, як відбуватиметься демобілізація: поступово, за індивідуальними підставами, як у сценарії продовження війни, чи масовою хвилею після її припинення. Міжнародний досвід дає змогу побачити, які опції демобілізації застосовували інші країни і до яких наслідків для ветеранської політики вони призвели.

Для аналізу обрано три країни з різними моделями: Хорватію – як приклад одномоментної демобілізації після війни за незалежність, Ізраїль – як країну з постійним резервом, де служба та повернення до цивільного життя є безперервним циклом, і США – як країну, що в різних війнах застосовувала різні опції демобілізації.

Для кожної країни розглянуто, як було організовано демобілізацію, як держава відповіла на її наслідки і які проблеми виникли, а також що з цього досвіду стосується висновків цього дослідження (Таблиця 6).

ТАБЛИЦЯ 6. ОПЦІЇ ДЕМОБІЛІЗАЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ДОСВІДІ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК ЗІ СЦЕНАРІЯМИ МОДЕЛЮВАННЯ

Опція демобілізації	Приклади	Як працює	Зв'язок зі сценаріями моделювання
Одномоментна масова демобілізація	Хорватія (1992), США після Другої світової війни (1945–1947)	Звільнення великої кількості військовослужбовців за короткий час після припинення бойових дій; у США черговість визначала система балів	Сценарій припинення війни: ≈26 тис. звільнених на місяць, ≈1 млн за 36 місяців
Індивідуальна ротація або звільнення за підставами під час війни	США у В'єтнамі (12-місячна ротація), Україна сьогодні	Звільнення окремих військовослужбовців за фіксованим строком служби або вичерпним переліком підстав, мобілізація триває	Сценарій продовження війни: ≈9,7 тис. звільнених на місяць, висока частка ОІВВ
Постійний резерв	Ізраїль	Після строкової служби – регулярні збори в резерві; держава будує постійну, а не одноразову систему підтримки	Довгострокова перспектива після війни; у моделі враховано активних УБД, які мають право на гарантії під час служби
Поступове скорочення з продовженням служби	США в Іраку та Афганістані	Виведення військ розтягується на роки, частину контрактів примусово продовжують (stop-loss)	Проміжний варіант між двома сценаріями; окремо не моделювався

Джерело: KSE Institute на основі наведених нижче джерел та моделі вартості ветеранської політики

Хорватія

На початку жовтня 1991 року уряд Хорватії оголосив де-факто загальну мобілізацію, яку формалізували на початку листопада. Демобілізація почалася з впровадженням миротворчого плану ООН у лютому 1992 року: уряд оголосив про демобілізацію 20 000 резервістів, і вже на 22 березня 1992 року 16 000 із них були демобілізовані. Процес відбувався паралельно з поетапним виведенням Югославської народної армії із захищених зон ООН¹⁴⁹.

¹⁴⁹ Див. "Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia (FRY): Military Service"

Згідно з дослідженням ПРООН, “Ветеран вітчизняної війни у Хорватії” – це особа, яка “організованим чином брала участь у захисті незалежності, територіальної цілісності та суверенітету Республіки Хорватія”: військовослужбовці й поліцейські без окремої вимоги щодо тривалості служби, а також бійці Національної служби захисту, залучені до бойових дій щонайменше 100 днів у період з 30 липня по 31 грудня 1991 року¹⁵⁰.

Реакція хорватської держави на масову демобілізацію і появу значного контингенту колишніх бійців набула форми послідовного інституційного та законодавчого оформлення статусу ветерана протягом 1990-х і 2000-х років. За даними Якіра та Перковіч Палош¹⁵¹, перше офіційне визнання парламентом категорії учасників Вітчизняної війни відбулося вже в червні 1992 року. У 1993 році було створено спеціальний державний орган опіки над жертвами війни, а наприкінці 1993 року ухвалено перший закон про права колишніх учасників бойових дій, який встановлював базові пільги – передусім пенсійні та медичні. Освітні пільги – переважне право вступу до навчальних закладів і безкоштовні підручники – а також пільги при працевлаштуванні з’явилися лише в наступному законі, ухваленому 13 грудня 1996 року, який суттєво розширив коло отримувачів і перелік прав порівняно із законом 1993 року. У 1997 році для адміністрування цієї політики було засновано окреме Міністерство хорватських бранителів. Надалі систему прав неодноразово переглядали – у 2001, 2004, 2013 та 2017 роках. Ті самі дослідники вказують, що навіть офіційні джерела розходяться щодо загальної кількості зареєстрованих бранителів: за одними даними Міністерства їх 497 113, тоді як за офіційним реєстром, оприлюдненим у 2005 році, їх 489 407.

Система пільг і гарантій, вибудована хорватською державою для бранителів, охоплює практично всі сфери соціального забезпечення. За описом Івани Добротич¹⁵², вона включає персональні та сімейні пенсії, інвалідність, пільги при працевлаштуванні, стипендії та безкоштовні підручники для інвалідів війни, бранителів і добровольців та їхніх дітей, а також дітей загиблих, зниклих безвісти чи захоплених у полон бранителів, пільгове житлове забезпечення, звільнення від митних і податкових платежів, право на автомобіль для інвалідів з ушкодженнями кінцівок і зору, а також окрему програму психосоціальної допомоги учасникам і постраждалим від Вітчизняної війни.

Попри розгалуженість цієї системи, дослідники одноставно вказують на її системні вади. Добротич наводить дослідження 1997 року на вибірці 3174 бранителів середнього віку 37 років, яке показало, що майже п’ята частина тих, хто до війни мав роботу, її втратили, а 5,4% так ніколи й не працевлаштувалися. Серед бранителів переважають особи із середньою освітою, а майже п’ята частина має нижчий освітній рівень. Дослідниця ставить пряме запитання: чи справді вищі пенсії та виплати, пов’язані з інвалідністю, є найкращим способом розв’язання проблем ветеранів? На її думку, відсутність якісних програм інтеграції прирікає ветеранів на постійну залежність від державної допомоги, а оскільки йдеться про відносно молоду популяцію, суто компенсаційний підхід є і недоречним, і недешевим – він легко призводить до виключення ветеранів із суспільного життя, зачіпаючи не тільки їх самих, а й їхні родини та громади. Дослідниця наголошує, що інтеграційний і компенсаційний підходи мають

¹⁵⁰ Див. "Огляд міжнародних практик у сфері реінтеграції ветеранів і ветеранок: міркування щодо воєнного та повоєнного контексту України", [дослідження ПРООН, 2023 рік](#) [ua]

¹⁵¹ Див. "Jakir, A., Perković Paloš, A. Veterani kao tema istraživanja i skrb Republike Hrvatske o hrvatskim braniteljima 1991.–2017. Časopis za suvremenu povijest, 2025, 641–665"

¹⁵² Див. "Dobrotić, I. Sustav skrbi za branitelje iz Domovinskog rata. Revija za socijalnu politiku, 15(1), 2008, 57–83"

доповнювати, а не виключати один одного: частина ветеранів назавжди залишиться залежною від держави, однак основні зусилля Хорватії мають бути спрямовані на їхню реінтеграцію в цивільне життя, оскільки залежність від “прихильності” держави для них менш приваблива.

Додаткового поглиблення це системне протиріччя набуває в дослідженні Міклошич і Шучурович¹⁵³, яке ґрунтується на фокус-групах із хорватськими бранителями через тридцять років після війни. Дослідники фіксують, що суспільне сприйняття категорії бранителів часто не збігається з юридичними дефініціями. Учасники фокус-груп вказували на розмитість кола отримувачів пільг і на образ “фіктивних бранителів”, які нібито користуються пільгами, не маючи реального бойового досвіду. Такий образ підриває довіру суспільства до всієї категорії бранителів і посилює стигматизацію навіть тих, хто справді брав участь у бойових діях. Та сама праця показує, що частина бранителів, зіткнувшись із проблемами зі здоров’ям і не бачачи перспектив на ринку праці, рано виходила на пенсію, опиняючись у пасивній соціальній ролі. Окремо дослідники звертають увагу на нерівність якості державних сервісів, які отримують бранителі. Попри загальне прийняття підтримки з боку інституцій, конкретний досвід взаємодії з ними сильно залежить не від самої установи, а від конкретних працівників, які там працюють, – лікарів, медичних сестер, чиновників. За висловом самих респондентів, якість, турбота та зв’язок із певною інституцією – у сфері охорони здоров’я, освіти чи публічної адміністрації – залежать насамперед від стосунків із конкретними людьми всередині цієї установи. Громіздкість процедур і залежність результату від особистих якостей окремого працівника, а не від інституційних стандартів, знижують готовність бранителів повторно звертатися по допомогу і негативно позначаються на їхньому добробуті.

Ізраїль

На відміну від Хорватії, де масова мобілізація й демобілізація 1991–1992 років були одноразовою подією, ізраїльська модель ветеранської політики виросла з іншої логічної основи. Як зазначають Шалев і Гал¹⁵⁴, держава Ізраїль виникла внаслідок Війни за незалежність 1948–1949 років, яка тривала близько десяти місяців і призвела до загибелі та поранень тисяч ізраїльтян. Дослідники також вказують, що від заснування держави військова служба є обов’язковою для більшості єврейських громадян, а після двох-трьох років строкової служби значна частина чоловіків і частина жінок переходять у резерв, де щорічно відбувають військову службу практично до середнього віку. Тому в Ізраїлі немає окремого моменту демобілізації, порівнянного з хорватським, а держава від самого початку будувала систему постійного, а не одноразового врегулювання відносин із військовослужбовцями.

Як зазначають Шалев і Гал, реакція ізраїльської держави на наслідки цієї війни набула форми негайного законодавчого оформлення статусу постраждалих учасників бойових дій. Перший соціальний закон, ухвалений молодого державою, стосувався саме інвалідів війни – закон “Про компенсацію та реабілітацію” 1949 року. Перший прем’єр-міністр Девід Бен-Гуріон обґрунтував його як виконання “частини боргу перед тими, хто своїми тілами допоміг визволити націю й батьківщину”. Закон надавав грошову компенсацію без перевірки майнового стану, а окремий підрозділ у структурі Міністерства оборони отримав повноваження адмініструвати як грошові,

¹⁵³ Див. "Miklošić, I., Šučurović, S. The Sentiments of Croatian Homeland War Veterans Towards Wartime Comrades, Families, and Society in General, 30 Years After the War. Društvena istraživanja Zagreb, 33(3), 2024, 433–453"

¹⁵⁴ Див. "Shalev, M., Gal, J. Bullets and Benefits in the Israeli Welfare State. Розділ для книги «War and the Welfare State» (за ред. Н. Obinger, К. Petersen, Р. Starke). Остаточний варіант рукопису, лютий 2016" [ua]

так і натуральні пільги (доступ до медичних послуг, житла й транспорту). Того самого року офіційне визнання отримала представницька організація інвалідів війни, яка згодом перетворилася на впливове лобі. У 1950 році ухвалили окремий закон про пільги вдовам і батькам загиблих військовослужбовців, а в 1952 році запровадили компенсацію резервістам за втрачений заробіток під час служби.

Система пільг, що виросла з цих законів, охоплює не лише грошові виплати, а й розгалужену програму професійної реабілітації. За описом Сегева і Шиффа¹⁵⁵, реабілітаційна програма Міністерства оборони включає медичну реабілітацію, психотерапію, соціальні послуги, професійне навчання, допомогу в підготовці до вступу в заклади освіти, допомогу з мобільністю (доступність для інвалідних візків, допоміжне обладнання) і супровід ментора, а ветеран самостійно обирає один із трьох реабілітаційних треків – здобуття освіти, працевлаштування за наймом або підтримку самозайнятості. Щедрість цієї системи із часом суттєво зросла й перевищила щедрість аналогічних цивільних програм. За підрахунками Шалева і Гал, до середини 2000-х років максимальна виплата повністю недієздатному інваліду війни сягала понад 434% середньої заробітної плати, тоді як аналогічна виплата цивільному інваліду з тими самими потребами становила лише близько 115% середньої зарплати, і цей розрив у відсоткових пунктах із часом не скорочувався, а зростав. Сукупно на шість пов'язаних із війною компенсаційних програм станом на 2007 рік припадала приблизно десята частина всіх видатків системи соціального страхування Ізраїлю – сума, зрівняна з видатками на універсальну допомогу на дітей і вдвічі більша за видатки на адресну соціальну допомогу населенню.

Попри – або якраз через – таку щедрість, дослідники фіксують кілька системних проблем цієї моделі. Шалев і Гал описують ефект “витіснення”: щедре ставлення до інвалідів війни не полегшило, а ускладнило доступ до аналогічних пільг цивільним людям з інвалідністю з тими самими потребами, а категорія отримувачів згодом розширилася не за функціональною, а за секторальною логікою – право на ті самі виплати з часом отримали навіть небойові військовослужбовці і навіть ті, хто постраждав в автомобільній аварії, перебуваючи у відпустці. Урядова комісія Горена, на яку посилаються ті самі дослідники, встановила, що із майже 58 000 активних клієнтів реабілітаційного департаменту Міністерства оборони з інвалідністю від 10% лише 35% отримали травми безпосередньо під час оперативної діяльності (включно з навчаннями), а решта – через хворобу, автомобільні або виробничі травми. Окрему проблему на рівні індивідуальної реабілітації фіксують Сеgev і Шифф – серед ветеранів із психічними розладами чи ПТСР, а не лише фізичними травмами, показники працевлаштування суттєво нижчі, а серед предикторів успішної інтеграції одним із найвагоміших є саме вибір освітнього чи трудового реабілітаційного треку. Наостанок, дослідження Бен-Шалома, Рікавера, Райзера і Коннеллі¹⁵⁶ на вибірці 248 ветеранів показує ще один вимір проблеми: всупереч очікуванням дослідників, саме негативний досвід переходу до цивільного життя – відчуття бюрократичної несправедливості й “підвішеності” самої процедури звільнення – передбачає не слабшу, а сильнішу колективну ветеранську ідентичність і готовність до організованого відстоювання своїх прав.

¹⁵⁵ Див. "Segev, D., Schiff, M. Integrating Israeli Defense Force (IDF) veterans with disabilities into the workforce: characteristics and predictors. *Israel Journal of Health Policy Research*, 8(1), 2019"

¹⁵⁶ Див. "Ben-Shalom, U., Rickover, I., Reizer, A., Connelly, V. Emergent Veteran Identity: Toward a New Theory of Veteran Identity in Israeli Society. *Armed Forces & Society*, 50(4), 2024, 931–954"

Сполучені Штати Америки

США в різних війнах застосовували три різні опції демобілізації: масову демобілізацію за системою балів після Другої світової війни, індивідуальну ротацию під час В'єтнамської війни та поступове скорочення контингенту з примусовим продовженням служби під час війн в Афганістані та Іраку.

Демобілізацію армії США після Другої світової війни забезпечувала система балів Adjusted Service Rating Score, яку в липні 1943 року доручив розробити генерал Джордж Маршалл, начальник штабу армії США. Після консультацій з командирами по всьому світу армія зрештою розробила й запровадила цю систему, яку самі військовослужбовці частіше називали просто "системою балів": бали нараховували з розрахунку один бал за кожен місяць служби в армії, ще один бал за кожен місяць служби за кордоном, п'ять балів за участь у кожній бойовій кампанії, п'ять балів за нагороду за хоробрість на кшталт "Срібної зірки", п'ять балів за поранення, відзначене "Пурпуровим серцем" (яке отримували всі поранені в бою), а також дванадцять балів за кожну з перших трьох дітей на утриманні. Систему оголосили у вересні 1944 року, а поріг для повернення додому спершу становив 85 балів. Історики Волдо Гайнрікс і Марк Галліккіо писали, що теоретично система була "цілком справедливим способом демобілізації ветеранів і визначення тих, кого слід далі залучати до служби на Тихому океані", однак на практиці вона перетворилася на "адміністративний кошмар" через суперечливу інформацію й різні тлумачення правил. Попри невдоволення військовослужбовців, армія демобілізувалася шаленим темпом: до кінця 1945 року додому повернулися понад 4 мільйони солдатів, а у вересні–грудні 1945 року щомісяця демобілізували в середньому 1,2 мільйона осіб, а поріг балів до кінця року знизили з 85 до 50. Систему балів остаточно скасували в червні 1946 року на користь автоматичної демобілізації після двох років служби, а до офіційного завершення процесу 30 червня 1947 року чисельність армії США скоротилася з 8 мільйонів у 1945 році до 684 000 осіб станом на 1 липня 1947 року, а кількість діючих дивізій – із 89 до 12¹⁵⁷.

Реакцію американської держави на масову демобілізацію найповніше втілив Закон про пристосування військовослужбовців до цивільного життя 1944 року (Servicemembers' Readjustment Act of 1944), більш відомий як GI Bill. Його ухвалення мотивувала пам'ять про повоєнну кризу після Першої світової війни – коли демобілізовані ветерани отримували лише 60 доларів вихідної допомоги і квиток на потяг додому – і марш ветеранів на Вашингтон 1932 року, розігнаний військами США. Президент Рузвельт підписав закон 22 червня 1944 року. За матеріалами Міністерства у справах ветеранів США, відповідальність за виконання ключових положень закону – освіту й навчання, гарантії кредитів на житло, ферми чи бізнес, а також виплати на випадок безробіття – поклали на Управління у справах ветеранів (VA). Закон надавав ветеранам право на безкоштовне навчання чи перекваліфікацію в межах 500 доларів на навчальний рік, а також щомісячну стипендію на проживання під час навчання, державні гарантії до 50% вартості кредитів на купівлю чи будівництво житла, ферм і комерційної нерухомості, а також виплати на випадок безробіття тривалістю до року. З 16 мільйонів ветеранів Другої світової війни 7,8 мільйона скористалися освітніми чи навчальними програмами до завершення дії початкової версії закону 25 липня 1956 року, а в піковому 1947 році ветерани становили 49% усіх абітурієнтів коледжів США. У 1944–1952 роках Управління у справах ветеранів гарантувало майже 2,4 мільйона іпотечних кредитів для ветеранів. Виплати на

¹⁵⁷ Див. "National WWII Museum. The Points Were All That Mattered: The US Army's Demobilization After World War II, 2020"

випадок безробіття – саме те положення, через яке ухвалення закону мало не зірвалося, – виявилися значно менш затребуваними, ніж очікувалося: було використано менш ніж 20% коштів, виділених на цю програму¹⁵⁸.

На відміну від Другої світової війни, коли підрозділи виводили зі служби цілими частинами, у В'єтнамі армія США використовувала систему індивідуальної річної ротації (DEROS): кожен військовослужбовець служив у В'єтнамі рівно 12 місяців, а офіцери обіймали командні посади щонайбільше півроку. Це рішення впливало з кількох чинників: конгрес обмежив загальний термін служби призовників 24 місяцями, а президент Джонсон відмовився мобілізувати резерв і Національну гвардію з політичних міркувань, що унеможливило ротацію цілих підрозділів. Військові керівники також посилалися на повоєнні дослідження, які фіксували психологічне виснаження в солдатів після приблизно 180 днів безперервних боїв, і сподівалися, що фіксований термін підвищить бойовий дух. На практиці ефект виявився протилежним: безперервна ротація новачків заважала формуванню згуртованості підрозділів – один із ветеранів згадував, що за рік служби пережив п'ятьох командирів взводу і чотирьох командирів роти, а військові аналітики Річард Габріел і Пол Севідж писали, що ця система "практично унеможливила формування бойових підрозділів із почуттям ідентичності, морального духу і згуртованості"¹⁵⁹.

Порівняно з пільгами Другої світової війни, освітня допомога ветеранам В'єтнаму виявилася значно скромнішою. Закон про пільги ветеранам 1966 року (Veterans' Readjustment Benefits Act, публічний закон 89-358) від самого початку не мав бути таким щедрим, як програми для попередніх поколінь ветеранів. Ветеран, який прослужив понад 180 днів поспіль, отримував один місяць освітньої допомоги за кожен місяць служби. Виплата становила спершу 100 доларів на місяць для ветерана і, попри кілька підвищень за час дії програми, зрештою досягла 376 доларів на місяць у 1984 році, а сама програма діяла до 31 грудня 1989 року. Це був перший закон про пільги ветеранам, який передбачав виплати ще під час дійсної служби, а не лише після її завершення¹⁶⁰.

Економічна реінтеграція нового покоління ветеранів також ускладнювалася високим безробіттям серед новоповернутих військовослужбовців. Національна консультативна рада США з професійної освіти у спеціальній доповіді 1972 року нарахувала близько 320 000 безробітних ветеранів і констатувала, що рівень безробіття серед них був вищим, ніж серед неветеранів, і зберігався довше. За даними Міністерства праці США, на які посилається рада, безробіття серед ветеранів епохи В'єтнаму становило 8,3% у вересні 1971 року проти 6,0% роком раніше, а серед ветеранів віком 20–24 роки сягало 12,4% у другому кварталі 1971 року. Ветерани віком 20–29 років мали рівень безробіття на чверть вищий у групі 20–24 роки і на третину вищий у групі 25–29 років, ніж неветерани того самого віку. Середня тривалість виплат по безробіттю серед колишніх військовослужбовців зросла з 9,7 тижня у 1970 фінансовому році до 13,3 тижня у 1971-му, а кількість випадків вичерпання таких виплат більш ніж потроїлася – з 22 300 до 74 600. Із майже 2,7 мільйона ветеранів, які зверталися до державних служб зайнятості впродовж року, лише 13% отримали працевлаштування – нижчий показник, ніж серед неветеранів. Серед причин рада називала економічний спад, труднощі адаптації до цивільного

¹⁵⁸ Див. "U.S. Department of Veterans Affairs. *Born of Controversy: The GI Bill of Rights*"

¹⁵⁹ Див. "HistoryNet. Vietnam War: The Individual Rotation Policy"

¹⁶⁰ Див. "Congressional Research Service. A Brief History of Veterans' Education Benefits and Their Value. CRS Report RL34549, 2008."

життя, брак професійних навичок, недостатнє профорієнтаційне консультування, недостатню державну підтримку та байдуже чи навіть вороже ставлення суспільства до колишніх військових. За висновком ради, найбільше потребував допомоги молодий чоловік віком 20–24 років, який походив із малозабезпеченого або незаможного середовища, мав середню освіту або нижче, служив саме у В'єтнамі, отримав мало або жодної підготовки в цивільних професійних навичках під час служби, навряд чи скористався б своїми освітніми пільгами за GI Bill і, ймовірно, не знав про доступні йому програми допомоги.

На відміну від урочистих зустрічей ветеранів Другої світової війни, ветерани В'єтнаму здебільшого поверталися додому без парадів і офіційних церемоній. Соціолог і сам ветеран В'єтнаму Джеррі Лембке пояснював це двома причинами. По-перше, суспільні настрої в країні були розділені: сім'я, чий син щойно повернувся додому, не могла влаштувати урочисту зустріч, коли сусідського сина саме відправляли до В'єтнаму. По-друге, В'єтнам був програною війною, а "не буває парадів для солдатів, які повертаються з програної війни"¹⁶¹.

Саме після В'єтнаму в американській медицині сформувалося поняття посттравматичного стресового розладу як окремого діагнозу. Загальнонаціональне дослідження на замовлення Конгресу США (NVVRS) встановило, що довічна поширеність ПТСР серед чоловіків, які служили в зоні бойових дій, становила 30,9%, а серед жінок – 26,9%¹⁶².

На відміну від фіксованої дванадцятимісячної ротації часів В'єтнаму, у квітні 2007 року міністр оборони Роберт Гейтс подовжив бойові відрядження регулярної армії в Афганістані та Іраку до 15 місяців із поверненням додому щонайменше на 12 місяців між відрядженнями – рішення, яке сам Гейтс пояснював нестачею часу на відпочинок військ між ротаціями і яке стало одним із чинників його рекомендації президенту Бушу збільшити чисельність армії та морської піхоти¹⁶³. Також застосовувалася політика stop-loss – примусове продовження контракту чи відкладення виходу на пенсію для військовослужбовців підрозділів, що прямували в зону бойових дій: станом на 2009 рік їй підлягало близько 13 000 військовослужбовців армії, а з 2010 року цю практику згорнули¹⁶⁴. Замість одномоментної демобілізації після завершення війни, як це було у 1945 та 1973 роках, виведення військ із цього регіону розтяглося на роки^{165, 166, 167}.

Ветерани війн в Афганістані та Іраку зіткнулися з іншим профілем служби, ніж їхні попередники: за даними дослідницького центру Pew, приблизно три чверті ветеранів цього покоління розгорталися від місця постійної служби щонайменше один раз – проти 58% серед тих, хто служив раніше, – а ймовірність побувати в зоні бойових дій для них удвічі вища. Реінтеграція виявилася для цього покоління суттєво складнішою: близько половини ветеранів після 11 вересня назвали повернення до цивільного життя доволі або дуже складним, тоді як серед ветеранів попередніх поколінь так відповів лише кожен п'ятий. 36% ветеранів цього

¹⁶¹ Див. "History.com. Why Were Vietnam War Vets Treated Poorly When They Returned?"

¹⁶² Див. "Kulka, R.A., Schlenger, W.E., Fairbank, J.A., Jordan, B.K., Hough, R.L., Marmar, C.R., Weiss, D.S. Trauma and the Vietnam War Generation: Report of Findings from the National Vietnam Veterans Readjustment Study. Research Triangle Institute, 1988"

¹⁶³ Див. "U.S. Army. Sec. Gates Extends Army Tours in Iraq to 15 Months, 2007"

¹⁶⁴ Див. "U.S. Army. Army Announces Plan to Reduce Stop-Loss, 2009"

¹⁶⁵ Див. "Congressional Research Service. Troop Levels in the Afghan and Iraq Wars, FY2001-FY2012: Cost and Other Potential Issues. CRS Report R40682, 2009"

¹⁶⁶ Див. "Al Jazeera. Last US Combat Troops Leave Iraq, 2011"

¹⁶⁷ Див. "Congressional Research Service. U.S. Military Withdrawal and Taliban Takeover in Afghanistan: Frequently Asked Questions. CRS Report R46879, 2021"

покоління вважають, що страждали від посттравматичного синдрому, а серед тих, хто це відзначив, 61% повідомили про труднощі з оплатою рахунків у перші роки після служби, 42% – про труднощі з отриманням медичної допомоги для себе чи родини, і 41% – про проблеми з алкоголем чи іншими речовинами¹⁶⁸.

Інституційною відповіддю на нову хвилю ветеранів став ухвалений 30 червня 2008 року і чинний з 1 серпня 2009 року Post-9/11 GI Bill, який суттєво розширив освітні пільги порівняно з попередніми версіями закону: повне покриття вартості навчання в державних закладах або до 27 120 доларів на рік у приватних (станом на 2023–2024 навчальний рік), щомісячну виплату на проживання, стипендію на підручники до 1000 доларів на рік, а також можливість передати невикористані пільги членам родини. Ухвалений 2017 року закон Гаррі Колмері, відомий як Forever GI Bill, скасував обмеження на строк використання пільг і розширив коло отримувачів. Починаючи з 2013 фінансового року на пільги цього закону припадає понад 60% усіх учасників програми GI Bill загалом і понад 80% видатків, а в 2025 фінансовому році програма мала охопити майже 600 000 осіб і коштувати понад 10 мільярдів доларів¹⁶⁹.

Попри розширення пільг, дослідники й державні органи фіксують системні проблеми в підтримці цього покоління ветеранів. За офіційними даними Міністерства у справах ветеранів, у 2023 році від самогубства загинули 6398 ветеранів, а показник смертності становив 37,8 на 100 000 серед чоловіків-ветеранів і 13,9 на 100 000 серед жінок-ветеранок, причому 61% з тих, хто вчинив самогубство у 2023 році, не отримували медичної допомоги в системі Міністерства у справах ветеранів (VHA) того ж або попереднього року¹⁷⁰. Окрему системну проблему становили черги на розгляд апеляцій щодо інвалідності: за даними Рахункової палати США (GAO), до реформи 2017 року очікування рішення в середньому тривало до семи років, а після ухвалення Закону про модернізацію апеляцій черга скоротилася з 425 445 справ у 2019 фінансовому році до 174 688 у 2020-му¹⁷¹.

Уроки для України

Попри відмінності контекстів, три приклади виявляють спільні закономірності. Технічний акт демобілізації завжди відбувається значно швидше, ніж формується адекватна інституційна відповідь на його наслідки: хорватські резервісти демобілізувалися за кілька тижнів, а повноцінне оформлення статусу бранителя тривало понад шість років і уточнювалося ще два десятиліття; армія США скоротилася з 8 мільйонів до менш ніж 700 тисяч менш ніж за два роки, але нерівність у реалізації GI Bill даватиметься взнаки ще у поколінні онуків ветеранів. Рішення, ухвалені в перші місяці й роки, фіксують траєкторію політики на десятиліття вперед, і виправлення закладених тоді вад коштує значно дорожче, ніж їх запобігання із самого початку.

Водночас ані щедрість системи, ані її формальна рівність не гарантують справедливого результату. Найщедріша з трьох моделей – ізраїльська – попри це породила ефект витіснення

¹⁶⁸ Див. "Parker, K., Igielnik, R., Barroso, A., Cilluffo, A. The American Veteran Experience and the Post-9/11 Generation. Pew Research Center, 2019"

¹⁶⁹ Див. "[Congressional Research Service. The Post-9/11 GI Bill: A Primer. CRS Report R42755. 2024](#)"

¹⁷⁰ Див. "U.S. Department of Veterans Affairs, Office of Mental Health and Suicide Prevention. 2025 National Veteran Suicide Prevention Annual Report, part 1"

¹⁷¹ Див. "U.S. Government Accountability Office. VA Disability Benefits: Actions Needed to Better Manage Appeals Workload Risks, Performance, and Information Technology. GAO-21-105305, 2021"

цивільних програм і категоріальне розповзання пільг. Рівність на рівні закону не тотожна рівності на рівні виконання.

Компенсаційна модель сама собою також не забезпечує реінтеграції, а за певних умов її заважає: хорватські дослідники фіксують перетворення частини бранителів на пасивних отримувачів допомоги, у В'єтнамську добу лише 13% ветеранів отримували працевлаштування через служби зайнятості, а навіть в Ізраїлі ключовим предиктором успішної інтеграції є не розмір виплат, а вибір освітнього чи трудового треку. Ринок праці лишається найслабшою ланкою в усіх трьох системах незалежно від щедрості грошових виплат – так само як і психологічний вимір переходу, який системи, побудовані навколо фізичної інвалідності, послідовно недооцінювали.

Жоден із трьох прикладів не є прямим аналогом української ситуації за поєднанням масштабу й одночасності – але саме тому структурні уроки (ранні рішення визначають траєкторію; рівність виконання важливіша за щедрість закону; компенсація без реінтеграційної складової відтворює пасивність) лишаються релевантними зараз, поки система ще формується, а не постфактум, коли ціна виправлення буде значно вищою.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Дослідження показує лише кілька можливих варіантів розвитку подій. Жоден зі змодельованих сценаріїв – ні базовий, ні сценарій Кодексу, ні сценарій KSE – не дає остаточної відповіді на питання, якою має бути ветеранська політика України. Сценарії показують, скільки коштуватимуть різні підходи і які компроміси за ними стоять. Вибір між ними – передусім політичне рішення, яке модель не може ухвалити замість суспільства.

Наші сценарії – лише одні з багатьох можливих: власне моделювання вартості ветеранської політики проводили й інші організації, зокрема Veteran Hub. Тому ми вважаємо, що дискусія про майбутнє ветеранської політики має бути публічною, із залученням усіх сторін – держави, ветеранів і ветеранок, чинних військовослужбовців, громадянського суспільства та міжнародних партнерів, – і передусім чесною щодо того, що держава може гарантувати, а чого не може.

Саме тому сценарій Кодексу в цьому дослідженні не розглядався детально. Він вартий уваги, але до проекту Кодексу потрібно повернутися в межах широкого обговорення. Для цього слід розширити доказову базу щодо впроваджених політик і програм і опрацювати критичні когорти отримувачів послуг. Також треба відповісти на ключові питання: що держава може собі дозволити в кожному зі сценаріїв розвитку подій, як працювати з міжнародними партнерами і як комунікувати зміни ветеранам, ветеранкам і чинним військовослужбовцям. Будь-яка зміна гарантій для них – це питання впевненості в державі, тому її не можна ухвалювати поспіхом чи без пояснень.

Щоб таке обговорення було чесним, ми свідомо починаємо з висновків, мета яких – не оцінити роботу окремих інституцій, а показати, де нинішня система не відповідає потребам ветеранів і ветеранок та задекларованим нею самою принципам.

Висновки

Загалом ветеранська політика України поєднує широкий перелік статусних гарантій із низьким охопленням саме тими послугами, які найбільше потрібні для повернення до цивільного життя. Розрив між задекларованими гарантіями та ресурсами долається через приховане обмеження доступу, а не через прозорі рішення про пріоритети. Масова демобілізація цей розрив збільшить.

Гарантії та потреби

Гарантії найменше відповідають потребам там, де йдеться про повернення до цивільного життя. Найбільший розрив між потребою та охопленням – у психологічній допомозі, працевлаштуванні, навчанні, грантах для бізнесу та житловій підтримці. Потребу в психологічній підтримці мають 16,9% ветеранів та ветеранок, у допомозі з пошуком роботи – 13%, у професійному навчанні – 12%, тоді як держава закриває лише незначну частину цієї потреби. Ветеранки частіше за ветеранів не можуть отримати послуги навчання та перекваліфікації.

Причина – не лише брак коштів, а й те, як вони розподілені. Частина гарантій існує лише на папері: забезпечення автомобілями ОІВВ, санаторно-курортне лікування та компенсації за житло за постановами КМУ № 214, № 280 і № 206 формально чинні, але не фінансуються. Інша

частина надається незалежно від потреби: допомога для занять спортом (493 млн грн у 2025 році), компенсація автострахування для всіх УБД та ОІВВ (51 млн грн) і разова виплата до Дня Незалежності (близько 2,6 млрд грн на рік) охоплюють широке коло отримувачів без аналізу впливу на добробут. “єОселя” доступна лише тим, хто може сплатити перший внесок, тож не досягає найвразливіших.

Система складна для ветерана та ветеранок і непрозора для держави. Програми розподілені між багатьма органами з різними процедурами, критеріями та лімітами. Для частини програм немає публічних даних про вартість і користування, а показників результативності немає майже для жодної, тому оцінити ефективність окремих гарантій неможливо. Практичний доступ до частини гарантій залежить від спроможності громад і поінформованості самих ветеранів та ветеранок.

Міжнародні партнери та громадянський сектор доповнюють державу, але не закривають розрив. Недержавна підтримка зосереджена в психічному здоров’ї та медичній реабілітації, де вже є найбільша інфраструктура. Працевлаштування підтримується точково, а житлових програм серед розглянутих ініціатив немає. До того ж, донорське фінансування має проєктний, обмежений у часі характер, тож замінити державну політику не може.

Вартість і фінансування

Основну частину вартості визначають чинні виплати при звільненні та пенсії по інвалідності. Перехідні оборонні витрати становлять 711,8–826,6 млрд грн за 36 місяців в усіх сценаріях. Лише пенсії по інвалідності військовослужбовцям у сценарії продовження війни коштуватимуть від 103–144,5 млрд грн на рік: бюджет у 103 млрд гривень еквівалентний 35% витратам державного бюджету на пенсійне забезпечення.

Політика, що відповідає потребам, коштуватиме більше за нинішню. Загальна вартість гарантій, включених до моделі, становить 758,6 млрд – 1,1 трлн грн за 36 місяців, або близько 5–7% планових видатків державного бюджету. Сценарій KSE є найдорожчим: перерозподіл коштів від широких пільг не компенсує підвищення охоплення пріоритетними послугами, тож потрібні і перерозподіл, і додаткові ресурси. Сценарій Кодексу виявився найдешевшим переважно тому, що багато чинних гарантій у проєкті не згадано. Тому, як зазначено вище, він потребує окремого опрацювання. Для порівняння, Бюджетна декларація передбачає на ветеранську політику 11,8 млрд грн у 2027 році, тоді як соціальні та інші гарантії в базовому сценарії моделі коштують 40,5–41,8 млрд грн на рік. Ці суми не є безпосередньо порівнюваними, оскільки охоплюють різні набори програм і видатків. Водночас така різниця вказує на масштаб фінансових потреб, пов’язаних із забезпеченням ветеранських гарантій, і підкреслює необхідність узгодження їх переліку, фактичного охоплення та бюджетного планування.

Демобілізація

Масова демобілізація посилить усі описані проблеми. У сценарії припинення війни за три роки може бути звільнено близько 940 000 військовослужбовців проти близько 350 000 за продовження війни. Одноразові виплати при звільненні припадуть на початок періоду, а попит на послуги, якими ветерани та ветеранки не користувалися під час служби, зросте одночасно для сотень тисяч людей. Модель не враховує обмежень з боку пропозиції – фахівців, реабілітаційних потужностей, житла – тож вузьким місцем можуть стати не лише гроші, а й спроможність надавачів послуг.

Тому рішення потрібно ухвалювати до демобілізації, а не після неї. Досвід Хорватії, Ізраїлю та США показує, що демобілізація відбувається значно швидше, ніж формується інституційна відповідь на неї, а компенсація без реінтеграційної складової відтворює пасивність. Рішення, ухвалені в цей момент, визначають траєкторію політики на десятиліття, і в Україні ще є час ухвалити їх заздалегідь – через ту публічну й чесну дискусію, з якої ми почали.

Рекомендації

Спільна ідея рекомендацій – перейти від статусної моделі, яка гарантує процедуру, до політики, орієнтованої на потреби та ефективне охоплення: держава прозоро визначає пріоритетні гарантії, забезпечує для них достатнє охоплення і переглядає пільги, що суттєво не підвищують добробут. Всі рекомендації доцільно реалізувати до оголошення демобілізації, щоб забезпечити необхідну нормативну, інституційну та фінансову готовність держави до її проведення.

Рекомендації Кабінету Міністрів України, Мінветеранів і Верховній Раді України

1. Запровадити прозору пріоритезацію державних гарантій. Попит на низку послуг суттєво перевищує спроможність системи, а гарантії, не забезпечені ресурсами, призводять до прихованого обмеження доступу. Це рішення має бути явним: змінити гарантії або збільшити ресурси.

- Визначити перелік пріоритетних гарантій і цільові рівні охоплення ними, застосовуючи три виміри – хто має право, які послуги гарантовано, який рівень користування забезпечено.
- Для гарантій, які формально чинні, але не фінансуються, ухвалити рішення: профінансувати або скасувати.

Відповідальні: Кабінет Міністрів України за поданням Мінветеранів

2. Заздалегідь спланувати фінансування демобілізації. Перехідні оборонні витрати становлять 711,8–826,6 млрд грн за 36 місяців, а в сценарії припинення війни концентруються на його початку. Більшість цих виплат – одноразова грошова допомога при звільненні, компенсація за невикористані відпустки, пенсії по інвалідності – розраховується від грошового забезпечення військовослужбовців. Тому будь-які рішення щодо його розміру та структури автоматично змінюють і вартість демобілізації, і довгострокові пенсійні зобов'язання держави.

- Включити оцінку перехідних оборонних витрат і вартості ветеранських гарантій для обох сценаріїв розвитку подій до Бюджетної декларації та середньострокового планування.
- Ще на етапі ухвалення рішень про зміну грошового забезпечення військовослужбовців оцінювати їхній вплив на виплати при звільненні та пенсії.
- Узгодити планування демобілізації з пенсійною реформою, залучивши Мінсоцполітики та Пенсійний фонд України: за оцінками моделі, лише пенсії по інвалідності військовослужбовцям становитимуть 41–49% трансферту на пенсійне забезпечення.

Відповідальні: Кабінет Міністрів України, Міноборони, Мінфін, Мінсоцполітики, Пенсійний фонд України, Мінветеранів

3. Доопрацювати проєкт Кодексу законів про Захисників і Захисниць. Сценарій Кодексу найдешевший лише тому, що багато чинних гарантій у проєкті не згадано.

- Забезпечити, щоб Кодекс або об'єднував усі ветеранські гарантії, або прямо визначав долю тих, що до нього не включені.
- Супроводити Кодекс оцінкою вартості та пріоритетів, використавши перелік програм і результати моделювання цього дослідження.

Відповідальні: Мінветеранів, Верховна Рада України

4. Переглянути широкі пільги з огляду на їхній вплив на добробут. Допомога для занять спортом, компенсація автострахування для всіх УБД та ОІВВ і разова виплата до Дня Незалежності охоплюють широке коло отримувачів незалежно від потреби, а їхній вплив на добробут ветеранів та ветеранок не оцінювався. Водночас переобладнання авто у 2026 році зможуть отримати лише 0,6% ОІВВ.

- Розробити підхід, за яким всі нові та деякі існуючі гарантії будуть оцінюватися за їх можливим впливом на добробут ветеранів та ветеранок, а також пріоритетністю гарантії в контексті обмеженості державних фінансів.
- Переглянути умови компенсації автострахування та оцінити, чи доцільно пов'язати її з потребою, зокрема з автомобілями, отриманими або переобладнаними за державні кошти. Окремо розглянути можливість збільшити охоплення компенсацією переобладнання авто для ОІВВ.
- Оцінити вплив допомоги для занять спортом, разової виплати до Дня Незалежності та додаткових послуг первинної медичної допомоги на добробут ветеранів і ветеранок.
- За результатами оцінки розглянути, як можливий перерозподіл коштів вплине на інші видатки, зокрема на послуги з високою потребою та низьким охопленням (Рекомендації 6 і 7). Рішення ухвалювати після обговорення з ветеранськими організаціями.

Відповідальні: Кабінет Міністрів України, Мінветеранів; для гарантії, встановленої законом, – Верховна Рада України

5. Перейти до рішень, що ґрунтуються на даних, і запровадити систематичний облік користування, вартості та результатів програм. Рішення у ветеранській політиці мають ґрунтуватися на даних. Проте наразі навіть базову інформацію про кількість отримувачів і вартість програм доводиться збирати вручну, зокрема й самим органам державної влади. Для цього дослідження ми надіслали десятки запитів до міністерств і відомств, і це лише центральний рівень, без регіонального. Мінветеранів уже рухається в цьому напрямку, але дані мають не лише збиратися, а й ставати аргументами для політичних рішень і основою прозорого діалогу з ветеранами, ветеранками та суспільством.

- Збирати та публікувати за кожною програмою кількість отримувачів, вартість на одну особу, незадоволений попит і ефективне охоплення, зокрема в розрізі регіонів; запровадити показники результативності (наприклад, працевлаштування після навчання).
- Поєднувати адміністративні дані з регулярними опитуваннями ветеранів і ветеранок та публікувати результати у відкритому доступі, щоб ними могли користуватися органи влади, дослідники та громадські організації.
- Використовувати ці дані як обов'язкову основу для бюджетних рішень, перегляду програм і обговорення проекту Кодексу: кожна зміна гарантії має супроводжуватися оцінкою того, кого вона стосується, скільки коштуватиме і який результат має дати.

Відповідальні: Мінветеранів разом із іншими органами влади та місцевого самоврядування

Рекомендації органам, що адмініструють програми та надають послуги

6. Структурно переглянути програми, що повертають ветеранів та ветеранок до цивільного життя, разом із мережею надавачів послуг. Психологічна допомога, допомога в пошуку роботи, професійне навчання та гранти для бізнесу мають найбільший розрив між потребою та охопленням. Водночас саме ці послуги є критичними для повернення до цивільного життя – це показують і дані українського опитування, і досвід інших країн. Проблему не розв'язати простим збільшенням фінансування чинних програм: обмеження часто полягає в самій мережі надавачів.

- Переглянути, як організовано ці програми: хто і на яких умовах надає послуги, як ветерани та ветеранки до них потрапляють, як програми пов'язані між собою та з роботою фахівців із супроводу ветеранів.
- Оцінити наявну мережу надавачів – державних, комунальних, громадських і тих, що фінансуються донорами, – і визначити, де саме бракує спроможності: фахівців, закладів, присутності в громадах.
- На цій основі визначити варіанти підвищення охоплення, зокрема залучення громадських і приватних надавачів до державних програм та надання послуг ближче до місця проживання.

Відповідальні: Мінветеранів, МОЗ і НСЗУ, Мінекономіки та ДСЗ, УВФ

7. Переорієнтувати житлову підтримку на найбільш вразливих. Компенсацію оренди у 2026 році можуть отримати близько 8 300 осіб, тоді як у нестабільних або кризових житлових умовах перебуває близько 11% ветеранів та ветеранок.

- Пріоритезувати отримувачів за складністю житлової ситуації: ветерани та ветеранки в нестабільних і кризових умовах, ОІВВ, ветерани/ветеранки-ВПО.
- Розширити насамперед компенсацію оренди як найшвидший інструмент для стабілізації кризових ситуацій, а також субвенцію на придбання житла для ОІВВ I–II груп та ветеранів/ветеранок-ВПО.

Відповідальні: Мінветеранів, Мінрегіон, Кабінет Міністрів України

8. Окремо досліджувати потреби та життєвий шлях ветеранок і враховувати їх у програмах підтримки. Ветеранки мають інші потреби і частіше стикаються з бар'єрами в доступі до послуг. Водночас більшість досліджень і програм розглядають ветеранів як однорідну групу, тож потреби жінок залишаються недостатньо видимими.

- Виділяти ветеранок як окрему категорію в опитуваннях, адміністративних даних і звітності за програмами (Рекомендація 5). Досліджувати їхній життєвий шлях як під час служби, так і після неї.
- Враховувати ці дані під час формування та перегляду програм підтримки.

Відповідальні: Мінветеранів, Міноборони, ДСЗ, разом із ветеранськими організаціями

Рекомендації міжнародним партнерам

9. Спрямовувати підтримку в недофінансовані напрями. Донорська допомога зосереджена в психічному здоров'ї та реабілітації, тоді як працевлаштування, житло та реінтеграція в громадах залишаються недофінансованими.

- Під час планування нових програм орієнтуватися на напрями з найбільшим розривом між потребою та охопленням (Рекомендації 6 і 7).
- Підтримувати організації громадянського суспільства, які надають послуги з працевлаштування, житла та соціальної інтеграції в громадах.

10. Узгоджувати програми з пріоритетами держави та передавати успішні пілоти в державні програми. Проєктне фінансування обмежене в часі, тож послуги, створені за донорські кошти, зникають разом із проєктом, якщо не передбачено їх переходу.

- Узгоджувати нові програми з Мінветеранів на етапі планування і надавати дані про охоплення, вартість і результати для системи обліку (Рекомендація 5).
- Заздалегідь планувати перехід успішних пілотних послуг до державних програм.

11. Розширити підтримку на чинних військовослужбовців і починати її ще під час служби. В Україні значна частина ветеранів та ветеранок – це чинні військовослужбовці: статус УБД чи ОІВВ, а з ним і право на більшість гарантій, набувається ще під час служби. Водночас частина донорських програм орієнтована лише на тих, хто вже звільнився, тож чинні військовослужбовці та їхні родини часто не можуть отримати ці послуги. Перехід до цивільного життя не починається в день звільнення. Психологічна підтримка, кар'єрне консультування, навчання та підготовка родини дають найбільший ефект, якщо розпочинаються ще під час служби – особливо з огляду на масову демобілізацію, коли попит на ці послуги зростає одночасно.

- Переглянути критерії доступу до програм, щоб послугами могли користуватися не лише звільнені ветерани та ветеранки, а й чинні військовослужбовці зі статусом УБД чи ОІВВ і члени їхніх родин.
- Наближати послуги до військовослужбовців – через формати, доступні під час служби (зокрема дистанційні), і через співпрацю з патронатними службами бригад та службами супроводу. Досвід таких служб, як “АЗОВ.Супровід” і патронатна служба бригади “Хартія”, показує, що супровід може починатися від поранення і тривати до повернення до цивільного життя.
- Формувати окремі напрями підтримки для чинних військовослужбовців, зокрема підготовку до переходу в цивільне життя, і узгоджувати їх із Міноборони та Мінветеранів.

Насамкінець. Україна вже має широку систему гарантій для ветеранів і ветеранок, але її фінансування, адміністрування та досягнуті рівні охоплення не відповідають ані масштабу потреб, ані задекларованим принципам. Головний інструмент, який перебуває в руках держави, – пріоритезація: кому, які послуги і з яким охопленням держава гарантує. Питання не в тому, чи потрібні ці рішення, а в тому, чи будуть вони ухвалені заздалегідь і прозоро – до того, як масова демобілізація або продовження війни створять навантаження, з яким нинішня система не зможе впоратися.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Сценарії обсягу гарантій і сценарії розвитку подій

В межах даного дослідження ми провели моделювання витрат державного бюджету за трьома сценаріями щодо обсягу гарантій для ветеранів та ветеранок, а також за двома сценаріями розвитку подій (припинення або продовження війни). Таким чином, за результатами моделювання ми отримуємо 6 варіантів вартості ветеранської політики.

Сценарії розвитку подій

Обидва сценарії розвитку подій розраховані на 36 місяців, тобто результати вартості демобілізації представлені на 3 роки.

Сценарій продовження війни

Структура та обсяг демобілізації оцінені на рівні 9 706 осіб протягом 1 місяця (оцінка KSE Institute щодо кількості демобілізованих на місяць). В цьому сценарії мобілізація продовжується на рівні 15 000 осіб на місяць (оцінка KSE Institute).

Сценарій припинення війни

Структура та обсяг демобілізації оцінені на рівні 26 148 осіб на 1 місяць (оцінка KSE Institute). Частка ОІВВ в структурі демобілізованих в періоді є меншою. Мобілізація не проводиться.

ОСНОВНІ ПРИПУЩЕННЯ ЩОДО ЗМІН В КОГОРТАХ НА 1 МІСЯЦЬ

	Сценарій продовження війни	Сценарій припинення війни
Мобілізовано в періоді	15 000	0
Демобілізовано УБД і ОІВВ в періоді	9 706	26 148
Структура демобілізованих в періоді:		
Демобілізовані УБД у періоді	67%	91%
Демобілізовані ОІВВ I групи у періоді	2%	1%
Демобілізовані ОІВВ II групи у періоді	18%	5%
Демобілізовані ОІВВ III групи у періоді	13%	3%

Сценарії щодо обсягу гарантій

Кожен сценарій щодо обсягу гарантій характеризується трьома вимірами: 1) перелік гарантій (послуги, пільги та виплати), 2) аудиторії, які мають право на гарантії (наприклад, всі ветерани та ветеранки або тільки ОІВВ, УБД-ВПО та ОІВВ-ВПО, тощо), 3) фактичний або розрахунковий рівень користування послугами від усіх, кому послуга гарантована.

Базовий сценарій

В цьому сценарії відображено продовження ветеранської політики, яка впроваджується станом на весну 2026 року за переліком послуг та за рівнем фактичного користування (у % відповідно до збільшення розміру цільових аудиторії через продовження мобілізації та демобілізації). Вартість послуг оцінюється через витрат за даними 2025 року (без врахування інфляції).

Вимір	Особливості в цьому сценарії
Аудиторії	УБД та ОІВВ
Рівень користування послугами	Дані фактичного користування послугами встановлені відповідно до офіційних даних (звітності головних розпорядників бюджетних коштів, відповідей на запити на публічну інформацію, дашбордів, розміщених на офіційних сайтах відомств) або припущень на основі опитувань KSE Institute або інших джерел
Перелік послуг	Відповідно до чинних гарантій (перелік програм, які включені до аналізу, представлено в Додатку 3)

Сценарій впровадження Кодексу законів про Захисників і Захисниць державності та незалежності України

В цьому сценарії аудиторії та перелік послуг засновані на запропонованих нормах проекту закону “Кодексу законів про Захисників і Захисниць державності та незалежності України” (версія, розроблена Міністерством у справах ветеранів¹⁷²). Деякі послуги були виключені з цього сценарію в порівнянні з базовим сценарієм через те, що вони напряму не вказані в тексті проекту закону.

Вимір	Особливості в цьому сценарії
Аудиторії	Проект Кодексу пропонує нову структуру статусів (Ветерани ХХ століття, ветерани/ветеранки (в т.ч. з інвалідністю), ветерани/ветеранки-іноземці, залучені особи), проте в моделюванні використовувалися когорти УБД та ОІВВ
Рівень користування послугами	Дані фактичного користування послугами встановлені відповідно до офіційних даних (звітності головних розпорядників бюджетних коштів, відповідей на запити на публічну інформацію, дашбордів, розміщених на офіційних сайтах відомств) або припущень на основі опитувань KSE Institute або інших джерел. Для послуг, які співпадають з Базовим сценарієм, використовувалися такі ж рівні користування
Перелік послуг	Відповідно до переліку гарантій, запропонованих в Кодексі. Послуги, що не включені до цього сценарію, оскільки вони напряму не вказані в проекті Кодексу, включають: Разову грошову виплату до Дня Незалежності України, Грошова компенсація за переобладнання (пристосування) ТЗ для керування ОІВВ, Авто від держави, Компенсація витрат на цивільне автострахування, Компенсація за оренду житла, “еОселя”, Субвенція для придбання житла, Житловий ваучер для ветеранів-ВПО, Протезування кінцівок чи інших частин тіла, Вироби підвищеної функціональності, Ремонт протеза, Допоміжні засоби реабілітації, Первинна медична допомога, Безоплатне зберігання репродуктивних клітин, Зуболікування та зубопротезування, Послуги з

¹⁷² Див. "Проект Кодексу законів про Захисників і Захисниць державності та незалежності України", Міністерство у справах ветеранів України [ua]

Вимір	Особливості в цьому сценарії
-------	------------------------------

адаптації осіб, які повністю або частково втратили зір, Послуги з довготривалого медичного догляду, Послуги з корекції рубцевих змін шкіри, Медико-психологічний супровід ветеранів, які мають розлади, що виникли внаслідок вживання психоактивних речовин, Допомога ДСЗ в пошуку роботи

Сценарій KSE

Цей сценарій розроблено виходячи з того, що має відбутися перегляд гарантованих послуг зі значним збільшенням охоплення пріоритетними послугами, переглядом доцільності послуг з меншим пріоритетом та послуг, які суттєво не підвищують добробут ветеранів та ветеранок.

Вимір	Особливості в цьому сценарії
-------	------------------------------

Аудиторії	УБД та ОІВВ
Рівень користування послугами	Припущення, засновані на рівні потреб у послугах. Послуги, для яких в цьому сценарії було значно підвищено охоплення включають: Грошова компенсація за переобладнання авто для керування ОІВВ, Авто від держави (для забезпечення ОІВВ), Компенсація витрат на цивільне автострахування (скасування для УБД, підвищення охоплення для ОІВВ), Безоплатна правнича допомога, Догляд вдома, Послуги фахівців супроводу ветеранів війни, Компенсація за оренду житла, Субвенція для придбання житла (для ОІВВ), Житловий ваучер для ветеранів/ветеранок-ВПО, Пільги на оплату житлово-комунальних послуг (скасування для УБД, підвищення охоплення для ОІВВ), Протезування кінцівок чи інших частин тіла, Вироби підвищеної функціональності, Допоміжні засоби реабілітації, Безоплатне зберігання репродуктивних клітин, Зуболікування та зубопротезування, Послуги з адаптації осіб, які повністю або частково втратили зір, Послуги з довготривалого медичного догляду окремим категоріям осіб, Послуги з корекції рубцевих змін шкіри, Психологічні послуги, Медико-психологічний супровід ветеранів, які мають розлади, що виникли внаслідок вживання психоактивних речовин, Професійна адаптація, Ваучери на освіту, Компенсація за облаштування робочого місця людини з інвалідністю, гранти для бізнесу, Допомога ДСЗ в пошуку роботи.
Перелік послуг	Припущення, засновані на тому, що держава має гарантувати тільки ті послуги, які є ефективними та потрібними для повернення ветеранів/ветеранок до цивільного життя та надання постійної підтримки тим, хто втратили працездатність

Додаток 2. Деталі щодо когорт, використаних в моделюванні

В застосованій динамічній когортній моделі розрахунковим кроком виступає один календарний місяць, а горизонт моделювання охоплює 36 послідовних місяців. Розрахунок починається з першого місяця горизонту; умовні попередні або від'ємні, періоди не використовуються. Наявна на початок моделювання чисельність отримувачів враховується як окремий початковий запас, тоді як особи, які звільняються протягом горизонту, формують послідовність нових місячних когорт.

Для цілей розрахунку цільова сукупність поділяється на три категорії:

- Демобілізовані у періоді, тобто особи, звільнені у відповідному розрахунковому місяці. Вони утворюють потік нових когорт і є основною розрахунковою базою для виплат, що виникають безпосередньо під час звільнення.
- Демобілізовані до періоду, тобто особи, звільнені до першого місяця горизонту. Їхня чисельність зафіксована на рівні 495 000, з яких 67% мають статус УБД, а 33% мають статус ОІВВ.
- Активні УБД, які мають відповідний статус і продовжують проходити службу. Активні УБД включаються лише до програм, право на які не залежить від завершення служби, та не формують базу для виплат, пов'язаних зі звільненням.

Кожна місячна когорта демобілізованих у періоді для цілей моделі розподіляється на чотири неперетинні підгрупи: УБД, ОІВВ I групи, ОІВВ II групи та ОІВВ III групи. Частки підгруп задаються окремо для кожного режиму демобілізації та застосовуються до загальної чисельності звільнених у відповідному місяці. Така деталізація дає змогу врахувати відмінності у переліку гарантій, рівнях користування та нормативній вартості виплат, зокрема тих, розмір яких залежить від групи інвалідності. Демобілізовані до періоду також зберігають поділ на УБД і три групи ОІВВ.

Механізм накопичення отримувачів залежить від періодичності конкретної програми. Для разової виплати, пов'язаної зі звільненням або одноразовим настанням права, у розрахунку відповідного місяця враховується лише нова когорта, яка набула право на виплату в цьому місяці. Для регулярної виплати або послуги, що надається протягом обмеженого періоду, чисельність отримувачів у місяці визначається як сума когорт, які залишаються в межах встановленого вікна виплат. Наприклад, якщо програма передбачає шість щомісячних виплат, у шостому місяці до розрахунку входять когорти, що набули право протягом поточного та п'яти попередніх місяців. Для безстрокових програм у межах горизонту чисельність отримувачів формується як сума всіх когорт від першого місяця моделювання до поточного місяця. Виплати, що мали б здійснюватися після завершення 36-місячного горизонту, до підсумкового результату не включаються.

Для персоніфікованих програм витрати за окремою програмою, категорією отримувачів і місяцем розраховуються за формулою:

Витрати = чисельність цільової аудиторії × рівень користування × середня вартість на одну особу × кількість виплат.

Чисельність цільової аудиторії визначається когортною частиною моделі з урахуванням статусу, групи інвалідності та моменту звільнення. Рівень користування відображає частку осіб, які фактично отримують виплату або скористаються послугою серед тих, хто має право

на неї. Середня вартість на одну особу відображає бюджетну вартість одного випадку надання підтримки. Кількість виплат визначає часовий характер програми. Для разової виплати цей параметр дорівнює одному. Для періодичної програми він задає кількість місяців або інших розрахункових періодів, протягом яких когорта залишається у складі отримувачів. Для безстрокової програми параметр забезпечує включення когорти до кожного наступного місяця в межах горизонту. Помісячна реалізація формули дає змогу врахувати накладання когорт і неповний строк користування для осіб, які входять до моделі наприкінці горизонту. Інфраструктурні видатки становлять окремий компонент і розраховуються на рівні об'єктів, а не окремих отримувачів.

Додаток 3. Програми та гарантії, включені до сценаріїв моделювання

	Сценарій продовження війни			Сценарій припинення війни		
	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу
1. Перехідні оборонні витрати						
Грошова допомога у разі поранення, що призвело до інвалідності або часткової втрати працездатності	так	так	так	так	так, для 1-го року після припинення війни, далі – ні	так, для 1-го року після припинення війни, далі – ні
Грошова компенсація за невикористані відпустки	так	так	так	так	так	так
Грошова допомога мобілізованим при звільненні	так	так	так	так	так	так
Грошова допомога для окремих категорій військовослужбовців при звільненні	так	так	так	так	так	так
Грошове забезпечення у разі звільнення з військової служби	так	так	так	так	так	так
Грошове забезпечення та додаткова щомісячна винагорода	так	так	так	так	так, для 1-го року після припинення війни, далі – ні	так, для 1-го року після припинення війни, далі – ні
Щорічна матеріальна допомога військовослужбовцям	так	так	так	так	так	так
Грошова допомога для оздоровлення	так	так	так	так	так	так
Щомісячна виплата за особливі заслуги	так	так	так	так	так	так
Разова грошова виплата до Дня Незалежності України	так	ні	ні	так	ні	ні

	Сценарії продовження війни			Сценарії припинення війни		
	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу
Пенсія по інвалідності військовослужбовцям	так	так	так	так	так	так
2. Соціальні трансферти						
Грошова компенсація за переобладнання (пристосування) ТЗ для керування ОІВВ	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення перші два роки, далі – ні	ні
Соціальна стипендія	так	ні	так	так	ні	так
Авто від держави	ні	так, для ОІВВ I та II групи в перші два роки, далі – ні	ні	ні	так, в перші два роки, далі – ні	ні
Компенсація витрат на цивільне автострахування	так	так для ОІВВ I, II, III груп	ні	так	так тільки для ОІВВ I, II, III груп	ні
Безоплатна правнича допомога	так	так, підвищене охоплення	так	так	так, підвищене охоплення	так
Догляд вдома	так	так, підвищене охоплення	так	так	так, підвищене охоплення	так
Послуги фахівців супроводу ветеранів війни	так	так, підвищене охоплення	так	так	так, підвищене охоплення	так
3. Житлові гарантії та житлово-комунальні послуги						
Компенсація за оренду житла	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення	ні

	Сценарії продовження війни			Сценарії припинення війни		
	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу
Програма доступного іпотечного кредитування житла “єОселя” (нові користувачі)	так	ні	ні	так	ні	ні
Субвенція для придбання житла для деяких категорій осіб	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення в перші два роки, далі – ні	ні
Житловий ваучер на 2 млн грн для ветеранів-ВПО	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення в перші два роки, далі – ні	ні
Пільги на оплату житлово-комунальних послуг, твердого палива та скрапленого газу	так	так для ОІВВ I, II, III груп, ні для УБД	так	так	так для ОІВВ I, II, III груп, ні для УБД	так
4. Медична та фізична реабілітація						
Протезування кінцівок чи інших частин тіла	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення в перші два роки, далі – ні	ні
Вироби підвищеної функціональності	так	так, тільки для спортсменів	ні	так	так, тільки для спортсменів	ні
Ремонт протеза	так	так	ні	так	так	ні
Допоміжні засоби реабілітації	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення в перші два роки, далі – ні	ні
Первинна медична допомога	так	так, підвищене охоплення для ОІВВ, для УБД – ні	ні	так, для всіх	так, підвищене охоплення для ОІВВ, для УБД – ні	ні

	Сценарій продовження війни			Сценарій припинення війни		
	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу
Безоплатне зберігання репродуктивних клітин	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення	ні
Зуболікування	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення в перші два роки, далі – ні	ні
Зубопротезування	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення в перші два роки, далі – ні	ні
Послуги з адаптації осіб, які повністю або частково втратили зір	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення в перші два роки, далі – ні	ні
Послуги з довготривалого медичного догляду окремим категоріям осіб	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення	ні
Послуги з корекції рубцевих змін шкіри	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення в перші два роки, далі – ні	ні
Змагання	так	так	так	так	так	так
Ветеранський спорт	так	ні	так	так	ні	так
Психологічні послуги	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення	ні
Медико-психологічний супровід ветеранів, які мають розлади, що виникли внаслідок вживання психоактивних речовин, включаючи алкоголь	так	так	ні	так	так	ні

	Сценарії продовження війни			Сценарії припинення війни		
	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу	Базовий сценарій	Сценарій KSE	Сценарій впровадження Кодексу
Послуги з посилення спроможностей окремим категоріям осіб із обмеженнями життєдіяльності	так	так, підвищене охоплення	так	так	так, підвищене охоплення	так
5. Працевлаштування та навчання						
Професійна адаптація	так	так, підвищене охоплення	так	так	так, підвищене охоплення	так
Ваучери на освіту	так	так, підвищене охоплення	так	так	так, підвищене охоплення	так
Компенсація за облаштування робочого місця людини з інвалідністю	так	так, підвищене охоплення	так	так	так, підвищене охоплення	так
Конкурсні грантові програми “Варто” УВФ і “20 000” (Мікрофінансування бізнесу)	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення	ні
Допомога ДСЗ в пошуку роботи	так	так, підвищене охоплення	ні	так	так, підвищене охоплення	ні
Ветеранські хаби	так	так	так	так	так	так

Додаток 4. Перелік програм, не включених до моделювання

Частина програм із переліку платформи Ветеран PRO не увійшла до розрахунку. Причини виключення різняться: для одних програм відсутні публічні дані про вартість або вони віднесені відповідальним органом до інформації обмеженого доступу; інші фінансуються поза державним бюджетом (за рахунок місцевих бюджетів, донорських коштів або на партнерських засадах з іноземними державами); частина не належить до цільової групи моделі, оскільки виплата спрямована не на самого ветерана або ветеранку, а на членів його або її родини або третіх осіб; окремі позиції є загальними соціальними програмами, доступними всім застрахованим особам чи мешканцям громад незалежно від ветеранського статусу; а деякі програми з'явилися вже після завершення збору даних для цього дослідження. В таблиці нижче наведено перелік таких програм із зазначенням причини не включення.

Назва програми	Причина не включення
Грошова допомога родині загиблого військовослужбовця	Не належить до цільової групи моделі (виплата сім'ям загиблих)
Допомога на поховання військовослужбовців	Отримувач виплати – особа, яка здійснила поховання, не ветеран або ветеранки
Допомога по тимчасовій непрацездатності	Стосується періоду проходження служби, не пост-демобілізаційного стану
Пенсія за вислугу років	Дані обмеженого доступу (розмір залежить від грошового забезпечення на день звільнення, а більшість отримувачів звільнились до повномасштабного вторгнення)
Пенсія у зв'язку з втратою годувальника	Не належить до цільової групи моделі (виплата сім'ям загиблих)
Транспортні пільги на проїзд	ст. 91 Бюджетного кодексу України покладає компенсаційні виплати за пільговий проїзд на місцеві бюджети
Пільги на різні види обслуговування	Відсутні публічні дані про вартість (пільга у формі першочерговості/позачерговості обслуговування та знижок на окремі послуги та не передбачає визначеної грошової вартості на 1 отримувача)
Звільнення від земельного податку	Відсутні публічні дані про вартість (податкове законодавство не містить вимоги щодо обліку таких пільг)
Звільнення від туристичного та судового зборів	Відсутні публічні дані про вартість (податкове законодавство не містить вимоги щодо обліку таких пільг)
Центри життєстійкості	Загальні послуги, доступні широкому колу осіб через ЦНАП/Центри життєстійкості, без окремого обліку вартості на 1 отримувача серед ветеранів та ветеранок
Посередництво	
Інформування та консультування	
Соціальна адаптація	
Стационарний догляд	
Представництво інтересів	
Групи підтримки	

Назва програми	Причина не включення
Державна програма “єВідновлення”	Загальна програма компенсації за пошкоджене/знищене майно
Кредит на житло	Враховано в програмі “єОселя”
Комплектуючі	Окремого напрямку видатків на комплектуючі у звіті паспортної бюджетної програми не виділено – входить до загального напрямку протезування/ремонт протезів без окремого обліку
Реабілітація після полону	Дані обмеженого доступу (Командування Медичних сил ЗСУ віднесло запитувану інформацію до службової)
Реабілітація за кордоном	Фінансується поза держбюджетом (партнерське фінансування)
Санаторно-курортне лікування	Видатки не передбачені у держбюджеті 2026; лікування можливе лише за кошти місцевих бюджетів у межах місцевих цільових програм
Державна допомога на навчання дітям деяких категорій осіб	Не належить до цільової групи моделі (виплата дітям, не ветеранам або ветеранкам)
Державна цільова підтримка для здобуття освіти	Відсутні публічні дані про вартість
Виплати по безробіттю	Загальна соціальна програма для всіх застрахованих осіб
Компенсація роботодавцям за працевлаштування	Виплата роботодавцю, не ветерану або ветеранці напряму
Гранти “Власна справа”	Враховано в програмі “Варто”
Платформа “Освіта для ветерана”	Створення, утримання та технічне функціонування платформи за рахунок бюджетних програм не здійснюється
Платформа “Кар’єра ветерана”	Фінансується поза держбюджетом (донорські кошти)
Проект “Створено Захисниками”	Це бренд-маркування/ліцензійна програма для просування ветеранського бізнесу (без нормованої суми підтримки на 1 отримувача)
Ветеранські бізнес-спільноти	Об’єднання ветеранів та ветеранок для нетворкінгу та обміну досвідом (переважно на базі громадських/недержавних організацій) без прямої виплати на особу
Менторська підтримка	Надається через партнерські платформи, а не як пряма бюджетна програма з фіксованою вартістю
Мапа ветеранських бізнесів	Спільна ініціатива УВФ з приватними сервісами (LUN, Uklon) для промоції бізнесів, без виплати на особу
Податковий супровід ветеранського підприємництва	Не враховано в дослідженні (програма з’явилася після завершення збору даних)
Грант на енергонезалежність малого бізнесу	Не враховано в дослідженні (програма з’явилася після завершення збору даних)

Додаток 5. Визначення вартості за програмами та послугами

Перелік програм сформовано на основі цифрової платформи Ветеран PRO, створеної Мінветеранів. До розрахунку увійшли програми, для яких вдалося встановити вартість на одну особу одним із двох способів. Для частини програм вартість визначена нормативно – постановою або законом закладена фіксована сума чи формула розрахунку. Для решти вартість визначалася емпірично: середня фактична вартість на основі даних звітності про виконання паспортів бюджетних програм за 2025 рік, а за відсутності офіційної звітності – на основі відповідей на запити ЦОВВ. В таблиці нижче надано інформацію щодо підходу до визначення вартості програм.

Назва програми	Підстава включення	Підхід до визначення середньої вартості послуги на 1 особу
1. Перехідні оборонні витрати		
Грошова допомога у разі поранення, що призвело до інвалідності або часткової втрати працездатності	Постанова КМУ № 975 від 25.12.2013	Нормативна вартість (кратність прожиткового мінімуму за групою інвалідності)
Грошова компенсація за невикористані відпустки	Закон України № 2011-ХІІ “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” (ч. 14 ст. 10-1); Закон України “Про відпустки” (ст. 16-2)	Нормативно-оцінкова вартість (нормативна формула, застосована до оцінкової кількості днів і медіанного грошового забезпечення)
Грошова допомога мобілізованим при звільненні	Постанова КМУ № 460 від 17.09.2014	Нормативно-оцінкова вартість (нормативна формула, застосована до медіанного грошового забезпечення)
Грошова допомога для окремих категорій військовослужбовців при звільненні	Закон України № 2011-ХІІ “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” (п. 2, підпункт 1 ст. 15)	Нормативно-оцінкова вартість (нормативна формула, застосована до медіанної вслуги та медіанного грошового забезпечення)
Грошове забезпечення у разі звільнення з військової служби	Указ Президента України № 1153/2008 “Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України” (п. 242); Постанова КМУ № 704 від 30.08.2017	Оцінкова вартість (припущення строку між наказом про звільнення і виключенням зі списків; вартість розрахована від медіанного грошового забезпечення)
Грошове забезпечення та додаткова щомісячна винагорода	ЗУ № 2011-ХІІ “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” (п. 9 ст. 9); Постанова КМУ № 168 від 28.02.2022 (п. 1-2); Наказ МОУ № 260 від 07.06.2018 (п. 9 розд. І)	Нормативно-оцінкова вартість (грошове забезпечення – нормативна формула застосована до медіанного грошового забезпечення; додаткова винагорода – фіксована нормативна сума; тривалість виплати – консервативне припущення)
Щорічна матеріальна допомога військовослужбовцям	Постанова КМУ № 704 від 30.08.2017 (п. 5, підпункт 3); Наказ МОУ № 260 від 07.06.2018 (розд. XXIV)	Нормативно-оцінкова вартість (нормативна формула, застосована до медіанного грошового забезпечення)

Назва програми	Підстава включення	Підхід до визначення середньої вартості послуги на 1 особу
Грошова допомога для оздоровлення	Закон України № 2011-ХІІ “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” (ст. 10-1); Постанова КМУ № 704 від 30.08.2017; Наказ МОУ № 260 від 07.06.2018 (розд. XXIII)	Нормативно-оцінкова вартість (нормативна формула, застосована до медіанного грошового забезпечення)
Щомісячна виплата за особливі заслуги	ЗУ № 2454-ІХ “Про щомісячну грошову виплату деяким категоріям громадян”; Постанова КМУ № 79 від 20.01.2023	Нормативна вартість (кратність мінімальної заробітної плати за категорією нагороди)
Разова грошова виплата до Дня Незалежності України	ЗУ № 3551-ХІІ “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”; Постанова КМУ № 1396 від 27.12.2023; Постанова КМУ № 602 від 13.05.2026 (розміри на 2026 рік)	Нормативна вартість (фіксовані суми за категоріями, щороку встановлюються окремою постановою)
Пенсія по інвалідності військовослужбовцям	Закон України № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” (ст. 20-22); Постанова КМУ № 656 від 28.07.2010	Нормативно-оцінкова вартість (відсоток медіанного грошового забезпечення)
2. Соціальні трансферти		
Грошова компенсація за переобладнання (пристосування) ТЗ для керування ОІВВ	Постанова КМУ № 1442 від 07.11.2025	Нормативна вартість
Соціальна стипендія	Постанова КМУ № 1045 від 28.12.2016	Нормативна вартість
Авто від держави	Постанова КМУ № 999 від 19.07.2006	Оцінкова вартість (умовне припущення ринкової ціни автомобіля)
Компенсація витрат на цивільне автостраховання	Закон України № 3720-ІХ “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів” (ст. 13); Постанова КМУ № 1091 від 22.08.2025	Середня фактична вартість (дані звітності за 2025 рік)
Безоплатна правнича допомога	ЗУ № 3460-VI “Про безоплатну правничу допомогу” (ст. 13 ч. 2; ст. 14 ч. 1 п. 17; ст. 14 ч. 4)	Оцінкова вартість (середина законодавчого діапазону кількості звернень – 3 з 6 можливих × середня вартість 1 послуги за даними за 2025 рік)
Догляд вдома	Наказ Мінсоцполітики № 760 від 13.11.2013	Оцінкова вартість (умовне припущення про кількість годин на день і днів на рік)
Послуги фахівців супроводу	Постанова КМУ №881 від 02.08.2024	Оцінкова вартість (на основі кількості осіб, які перебувають на обліку в системі ОСКАР та бюджету 2026 року)

Назва програми	Підстава включення	Підхід до визначення середньої вартості послуги на 1 особу
3. Житлові гарантії та ЖКП		
Компенсація за оренду житла	Постанова КМУ № 252 від 07.03.2025	Нормативна вартість (кратність прожиткового мінімуму залежно від населеного пункту)
Програма доступного іпотечного кредитування житла “єОселя”	Постанова КМУ № 856 від 02.08.2022	Оцінкова вартість (різниця між ринковою ставкою та пільговою ставкою для ветеранів та ветеранок)
Субвенція для придбання житла для деяких категорій осіб	Постанова КМУ № 719 від 19.10.2016	Середня фактична вартість (дані звітності за 2025 рік)
Житловий ваучер на 2 млн грн для ветеранів-ВПО	Постанова КМУ № 1176 від 22.09.2025	Нормативна вартість
Пільги на оплату житлово-комунальних послуг, твердого палива та скрапленого газу	Постанова КМУ № 373 від 17.04.2019; Постанова КМУ № 1395 від 27.12.2023	Оцінкова вартість (загальносистемний середній показник з паспорта бюджетної програми за 2025 рік, застосований до ветеранів та ветеранок за відсутності розбивки за категоріями пільговиків)
4. Медична та фізична реабілітація		
Протезування кінцівок чи інших частин тіла	Постанова КМУ № 321 від 05.04.2012	Середня фактична вартість (дані звітності за 2025 рік: сукупні видатки на протезування верхніх і нижніх кінцівок / кількість отримувачів)
Вироби підвищеної функціональності	Постанова КМУ № 518 від 01.10.2014	Середня фактична вартість (звіт виконання бюджетної програми за 2025 рік)
Ремонт протеза	Постанова КМУ № 321 від 05.04.2012; Постанова КМУ № 518 від 01.10.2014	Середня фактична вартість (звіт виконання бюджетної програми за 2025 рік)
Допоміжні засоби реабілітації	Постанова КМУ № 321 від 05.04.2012	Середня фактична вартість (загальний бюджет програми / кількість отримувачів за 2025 рік)
Первинна медична допомога	Постанова КМУ № 140 від 04.02.2025	Вартість згідно тарифу НСЗУ
Безоплатне зберігання репродуктивних клітин	Постанова КМУ № 78 від 24.01.2025	Середня фактична вартість (дані НСЗУ за 2025 рік)
Зуболікування	Постанова КМУ № 156 від 11.02.2025	Середня фактична вартість (дані НСЗУ за 2025 рік)
Зубопротезування	Постанова КМУ № 156 від 11.02.2025	Середня фактична вартість (дані НСЗУ за 2025 рік)
Послуги з адаптації осіб, які повністю або частково втратили зір	Постанова КМУ № 1060 від 22.08.2025	Оцінкова вартість (бюджет програми / планова кількість отримувачів)
Послуги з довготривалого медичного догляду окремим категоріям осіб	Постанова КМУ № 1365 від 23.10.2025	Нормативно-оцінкова вартість (нижня межа нормативного тарифу за цикл догляду, застосована як консервативне припущення)

Назва програми	Підстава включення	Підхід до визначення середньої вартості послуги на 1 особу
Послуги з корекції рубцевих змін шкіри	Постанова КМУ № 1610 від 26.11.2025	Оцінкова вартість (бюджет програми / планова кількість отримувачів)
Ветеранський спорт	Постанова КМУ № 2 від 03.01.2025	Нормативна вартість
Змагання	Постанова КМУ № 62 від 21.01.2025	Оцінкова вартість (умовне припущення: загальний обсяг фінансування на 2026 рік / кількість отримувачів при припущеному рівні залучення 5% від чисельності поточних демобілізованих)
Психологічні послуги	Постанова КМУ № 1338 від 29.11.2022	Середня фактична вартість (дані звітності за 2025 рік)
Медико-психологічний супровід ветеранів та ветеранок, які мають розлади, що виникли внаслідок вживання психоактивних речовин, включаючи алкоголь	Постанова КМУ № 195 від 11.02.2026	Нормативна вартість
5. Працевлаштування та навчання		
Професійна адаптація	Постанова КМУ № 432 від 21.06.2017	Середня фактична вартість у 2025 році згідно даних Мінветеранів
Ваучери на освіту	Постанова КМУ № 207 від 20.03.2013	Середня фактична вартість (дані Дашборду ДСЗ за 2025 рік)
Компенсація за облаштування робочого місця людини з інвалідністю	Постанова КМУ № 893 від 22.08.2023	Нормативна вартість
Конкурсні грантові програми "Варто" УВФ	Бюджетна програма 1501090 "Функціонування Українського ветеранського фонду, у тому числі здійснення фондом заходів з підтримки проєктів"	Середній розмір гранту у 2025 році згідно даних Мінветеранів
"20 000" (Мікрофінансування бізнесу)	Бюджетна програма 1501090 "Функціонування Українського ветеранського фонду, у тому числі здійснення фондом заходів з підтримки проєктів"	Середня фактична вартість (дані звітності за 2025 рік)
Допомога ДСЗ в пошуку роботи	Закон № 3551-ХІІ від 22.10.1993	Оціночна вартість часу кар'єрного радника
Послуги з посилення спроможностей окремим категоріям осіб із обмеженнями життєдіяльності	Постанова КМУ № 1476 від 07.11.2025	Середня вартість на основі бюджету за 2026 рік

Додаток 6. Порівняння вартості ветеранських гарантій протягом 36 місяців за програмами та сценаріями, включеними до моделі, млн грн

Програма	Продовження війни			Припинення війни		
	Базовий	KSE	Кодексу	Базовий	KSE	Кодексу
Загальні прямі витрати	854 804	1 053 773	758 633	946 686	1 111 448	840 686
Перехідні оборонні витрати	730 226	711 860	711 793	826 611	778 902	778 809
Грошова допомога у разі поранення, що призвело до інвалідності або часткової втрати працездатності	111 264	110 015	110 015	29 570	24 699	24 699
Грошова компенсація за невикористані відпустки	43 705	43 705	43 705	134 040	134 040	134 040
Грошова допомога мобілізованим при звільненні	41 393	41 393	41 393	111 515	111 515	111 515
Грошова допомога для окремих категорій військовослужбовців при звільненні	15 589	15 589	15 589	8 824	8 824	8 824
Грошове забезпечення у разі звільнення з військової служби	21 559	21 559	21 559	58 081	58 081	58 081
Грошове забезпечення та додаткова щомісячна винагорода	74 188	64 849	64 849	50 972	14 559	14 559
Щорічна матеріальна допомога військовослужбовцям	21 559	21 559	21 559	58 081	58 081	58 081
Грошова допомога для оздоровлення	21 559	21 559	21 559	58 081	58 081	58 081
Щомісячна виплата за особливі заслуги	805	906	839	1 118	1 257	1 164
Разова грошова виплата до Дня Незалежності України	7 878	-	-	6 564	-	-
Пенсія по інвалідності військовослужбовцям	370 728	370 728	370 728	309 765	309 765	309 765
Соціальні трансферти	29 357	67 219	19 638	34 205	73 590	27 929
Грошова компенсація за переобладнання транспортного засобу для ОІВВ	337	1 385	-	267	673	-
Соціальна стипендія	221	-	221	317	-	317
Авто від держави	-	30 625	-	-	24 241	-
Компенсація витрат на цивільне автостраховання	9 381	346	-	6 008	273	-
Безоплатна правнича допомога	129	1 581	128	161	1 979	160
Догляд вдома	373	2 240	373	315	1 891	315
Послуги фахівців супроводу ветеранів	18 917	31 043	18 917	27 137	44 533	27 137
Житлові гарантії та ЖКП	44 220	173 265	22 123	47 352	135 789	28 363
Компенсація за оренду житла	935	25 414	-	1 404	37 028	-
Програма доступного іпотечного кредитування житла “єОселя”	8 241	6 994	6 994	8 756	6 994	6 994
Субвенція для придбання житла для деяких категорій осіб	19 447	37 245	-	15 393	18 110	-
Житловий ваучер на 2 млн грн для ветеранів-ВПО	466	92 623	-	429	64 705	-
Пільги на оплату житлово-комунальних послуг, твердого палива і скрапленого газу	15 130	10 989	15 130	21 369	8 952	21 369
Медична та фізична реабілітація	45 045	39 025	1 486	31 198	29 542	1 908
Протезування кінцівок чи інших частин тіла	2 607	4 363	-	585	903	-
Вироби підвищеної функціональності	36 887	7 377	-	25 233	5 047	-
Ремонт протеза	1 352	1 352	-	1 070	1 070	-
Допоміжні засоби реабілітації	513	1 337	-	406	650	-
Первинна медична допомога	6	113	-	8	91	-

Програма	Продовження війни			Припинення війни		
	Базовий	KSE	Кодексу	Базовий	KSE	Кодексу
Безоплатне зберігання репродуктивних клітин	3	165	-	3	152	-
Зуболікування	1 675	3 601	-	1 541	2 070	-
Зубопротезування	206	3 906	-	189	2 396	-
Послуги з адаптації осіб, які повністю або частково втратили зір	146	728	-	115	384	-
Послуги з довготривалого медичного догляду	43	2 127	-	35	1 733	-
Послуги з корекції рубцевих змін шкіри	58	1 442	-	46	761	-
Ветеранський спорт	1 128	-	1 128	1 428	-	1 428
Змагання	225	225	225	348	348	348
Психологічні послуги	26	751	26	40	1 159	40
Медико-психологічний супровід ветеранів із розладами через вживання психоактивних речовин	65	10 894	-	59	12 227	-
Послуги з посилення спроможностей окремим категоріям осіб	107	644	107	92	553	92
Працевлаштування та навчання	3 683	60 130	1 318	5 047	91 350	1 404
Професійна адаптація	384	3 348	384	593	5 169	593
Ваучери на освіту	95	476	95	147	735	147
Компенсація за облаштування робочого місця людини з інвалідністю	839	1 950	839	664	1 544	664
Конкурсні грантові програми "Варто" УВФ	1 967	53 106	-	3 037	81 994	-
"20 000" (Мікрофінансування бізнесу)	45	-	-	70	-	-
Допомога ДСЗ в пошуку роботи	353	1 250	-	537	1 909	-
Інфраструктура - ветеранські простори (хаби)	2 274	2 274	2 274	2 274	2 274	2 274